

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Diplomová práce:

Kauza jezy: analýza mediálního diskurzu

Bc. Adéla Vaňhalová

Praha 2006

Konzultanti: PhDr. Olga Šmídová
Prof. PhDr. Jiří Kabele, PhD.

Práce bude obhajována v VI. semestru studia

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Podpis: *Adéla Vančátová*

Poděkování:

V první řadě bych chtěla poděkovat své konzultantce Olze Šmídové, která mi během vedení této práce poskytla nesmírnou podporu, odbornou i psychickou. Bez její pomoci bych dnes jen stěží psala tyto řádky.

Další upřímné poděkování patří všem mým blízkým, kteří při mě stáli a měli pro mě v těžkých chvílích pochopení.

Abstrakt

Autorka se v diplomové práci zabývá mediálním diskurzem kauzy jezů na Labi. Použitými metodami jsou kvantitativní a kvalitativní obsahová analýza článků deníků MF Dnes a Ústecký deník během období deseti let. Kvantitativní analýza se soustředí na vývoj typů argumentů v čase a na jejich zaměření, tzn. na strany sporu, kterým diskurz jednotlivé typy argumentů připisuje. Kvalitativní analýza se pak věnuje argumentačním prostředkům, kterými diskurz jednotlivé strany konstruuje, a především diskurzivním herním rámcům, které jsou dvěma protistranám v diskurzu připisovány.

Na jevišti médií probíhal mezi oběma stranami sporu boj o definici a určování pravidel v diskurzivních herních rámcích, protože úspěšné ovládnutí důležitých diskurzivních rámců znamená výhodu v přesvědčování publika – veřejnosti.

Zastánci jezů v diskurzu ovládají odborný ekonomický herní rámec, skrz něj působí na veřejnost a přesvědčují ji. Odpůrci jezů zprvu dominovali v diskurzivním odborném ekologickém herním rámci, který se ale postupem času podařilo zastáncům částečně redefinovat ve svůj prospěch. Odpůrci byli z diskurzivního ekologického rámce vytlačeni, ale plně se prosadili v jiném rámci: „petičním“ politickém rámci, skrz který dnes přesvědčují veřejnost.

1. Úvod.....	6
2. Metodologie.....	8
2.1. Výzkumný problém	8
2.1.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	8
2.2. Metodologie institucionální části	9
2.3. Metodologie mediální části.....	10
2.3.1. Výběr titulů.....	10
2.3.1.1. Srovnání jednotlivých titulů.....	10
2.3.2. Zkoumané období	12
2.3.3. Způsob výběru a kódování článků.....	13
2.3.4. Analýza článků	14
3. Institucionální rámec.....	16
3.1. Rekonstrukce historie regulace dolního toku Labe.....	16
3.1.1. První regulační zásahy do přirozeného charakteru řeky.....	17
3.1.2. Regulační snahy za reálného socialismu	18
3.1.3. Současné pokusy o výstavbu jezů.....	19
3.1.4. Oživení přírodovědeckého zájmu o labskou přírodu.....	22
3.2. Rozhodovací procesy	23
3.2.1. Důležité právní normy, dohody a úmluvy	24
3.2.2. Tři hlavní zákony rozhodovacích procesů.....	25
3.2.3. Varianta 1999: konkrétní případ rozhodovacího procesu a změn legislativy	30
3.2.4. Hlavní mezinárodní zákony a dohody	34
3.3. Strategie některých hráčů sporu	38
4. Mediální rámec	42
4.1. Kauza jezů a její agenda-setting.....	42
4.1.1. Rozdíly mezi MF Dnes a Ústeckým deníkem	42
4.1.2. Typy argumentů.....	43
4.1.3. Krystalizace tématu „jezy na Labi“	44
4.2. Analýza mediálního diskurzu	50
4.2.1. Jak diskurz konstruuje strany sporu aneb seznamte se, prosím.....	51
4.2.2. Jaké vytvářejí zastánci a odpůrci herní rámce	52
4.2.3. Jak diskurz konstruuje autostereotypy a hetetostereotypy zastánců a odpůrců.....	55
4.2.4. Proti komu zastánci a odpůrci jezů argumentují a koho přesvědčují	59
4.2.5. Odborný diskurz: ekonomické a ekologické argumenty	61
4.2.5.1. Ekonomický a ekologický argument: jak se k sobě mají.....	64
4.2.6. Odborný diskurz: politicko-právní argumentace	67
4.2.7. „Petiční“ politický diskurz ekologů.....	68
4.2.8. Emocionální diskurz	70
4.2.9. Emocionální argumentace fotografií	74
5. Závěr.....	80
6. Summary	83
Literatura:	84

1. ÚVOD

Ústředním tématem práce je spor okolo výstavby jezů na dolním Labi a jeho mediální diskurz. Otázka výstavby jezů na dolním Labi je stále častější příčinou střetu nejrůznějších aktérů, jejichž strategie vycházejí z odlišných ekonomických, politických i ekologických hledisek a odlišných mocenských pozic. Téma výstavby jezů na Labi sleduji s větší či menší pozorností již přibližně pět let. Informace o aktuálním vývoji jsem získávala od ústeckého občanského sdružení Přátelé přírody, které se jako ústředním tématem jevy zabývá už deset let. Nápad vypracovat diplomovou práci k tomuto tématu ve mně uzrál, až když jsem začala u Přátel přírody sama pracovat. Přestože je mi ekologické cítění blízké, chtěla jsem k problému přistoupit z více obecného a především sociologického hlediska. Téma se mi zdálo zajímavé hlavně díky rozmanitosti celého sporu a jeho dlouhodobému trvání. Spletitost různých taktik a strategií a barvitost sporu okolo výstavby jezů lze pozorovat jak ve střetu nejrůznějších odborných hledisek na způsob zlepšení podmínek pro plavbu, v profesionální touze dokončit již tak slibně započatou kanalizaci Labe, tak ve snaze prosadit ekonomicky co nejefektivnější řešení. Spor mimo jiné obsáhl i snahu nejrůznějších občanských iniciativ ochránit druhovou a ekosystémovou diverzitu potenciálně zasažené krajiny, přání podnikatelů provozovat nerušeně svou živnost či získat velmi zajímavou dodavatelskou zakázku, ale i touhu získat prosazováním výstavby politický (a zřejmě i ekonomický) kapitál.

Snaha po zkoumání tohoto barvitého sporu ovšem naráží na možnosti výzkumných metod. Každá sice nabízí mnoho užitečného, ale zároveň má i svá četná omezení. Vzhledem k tomu, že se mi jedná o zachycení hráčských strategií, výběr mezi metodami se přirozeně zúžil hlavně na kvalitativní metody. Rozhovory s klíčovými hráči by určitě svůj úkol splnily. Jelikož je však lidská paměť poměrně krátkodobá, neumožnily by mi zachytit - z badatelova hlediska velmi zajímavý - rozměr proměny strategií a taktik v čase. Ochuzení celého sporu o rozměr dlouhodobosti jeho trvání by znamenalo ochudit analýzu o jednu z nejzajímavějších dimenzí. Proto jsem se rozhodla pro obsahovou analýzu médií. Ze všech médií jsem zvolila noviny, nejen pro jejich snadnou dostupnost, ale i proto, že ve zkoumaném období téma „jezů na Labi“ krystalizovalo a

rozhlas a televize trvalo toto téma nikdy plně nepřijaly. Na základě důkladného posouzení jsem se rozhodla zkoumat tituly MF Dnes a Ústecký deník v období 1.1. 1996 až 15.12. 2005.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí. První institucionální část je spíše doplňková a slouží jako uvedení do problematiky legislativy a průběhu rozhodování o jezích. V institucionální části je na základě rozhovorů, odborné literatury, zpráv a dokumentů relevantních institucí, právních norem a mezinárodních dohod rekonstruována historie regulace dolního toku Labe, a to včetně tří nejzávažnějších pokusů o výstavbu jezů po roce 1989. Dále jsou popsány hlavní rysy rozhodovacích procedur, které stavbám jezů předcházejí.

Druhá část textu se zabývá vlastní analýzou mediálního diskurzu. Diskurz je analyzován pomocí kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy. Zatímco kvantitativní analýza se soustředí na vývoj počtu jednotlivých typů argumentů a jejich zaměření v čase, kvalitativní analýza rozebírá povahu argumentů, souvislosti mezi nimi a argumentační prostředky. Cílem analýzy je objevit, jakými argumentačními prostředky jsou v diskurzu vymezené herní rámce připisované dvěma protistranám: zastáncům a odpůrcům jezů.

2. METODOLOGIE

2.1. Výzkumný problém

Základním výzkumným problémem práce je zjištění **diskurzivních herních rámců zastánců a odpůrců jezů**. Použitou metodou byla kvantitativní a především kvalitativní obsahová analýza novinových titulů.

V kvantitativní analýze byl za **jednotku analýzy** zvolen **článek** obsahující téma jezů, přehrad, vodních stupňů apod. na dolním Labi.

2.1.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem práce je na základě počtu a charakteru argumentů a povahy mediálního diskurzu **vysledovat strany sporu** a zjistit, jakými argumentačními prostředky získávají **v diskurzu převahu**.

Pokouším se zodpovědět tyto otázky: **Jakými prostředky diskurz vytváří strany sporu? Jaké vytvářejí strany sporu herní rámce? Jaké jsou připisované autostereotypy a heterostereotypy? Jak se vytvářejí individuální či kolektivní (seskupení a aliance) identity aktérů? Proti komu zastánci a odpůrci jezů argumentují? Kdo přesvědčuje a koho? Jakými argumentačními prostředky/triky jsou vytvářeny jednotlivé typy argumentů? Jak se na sebe váží jednotlivé typy argumentů? Jaké žánry diskurz využívá?** (obrázky, argumentační vzorce)

2.2. Metodologie institucionální části

V této části diplomové práce jsem se inspirovala metodou „intervenční heuristické vyšetřování“. Tato metodologie použitá Kabelem¹ během výzkumného šetření ve Filipově spočívá v průběžném provádění tzv. pátracích a heuristických voleb. Pátrací volby výzkumníka vedou k zjišťování strategicky důležitých informací, ke kterým je pak v průběhu heuristických voleb dohledán teoretický rámec.

Během svého pátrání jsem si zvolila pro kauzu jezů na Labi tři hráče, se kterými jsem vedla rozhovor. Na základě rozhovorů jsem pak dohledala významné právní normy a dokumenty, které se případu dotkly. Některé cenné dokumenty byly získány přímo od respondentů. Heuristický rámec mi poskytla u nás poměrně novodobá společenskovední disciplína - veřejná politika.

Historie pokusů o realizaci výstavby jezů na Labi je rekonstruována do značné míry na základě tří hloubkových rozhovorů, které jsem vedla s lidmi ze „tří táborů“. Prvním respondentem byl Ing. Marian Páleník, který je dlouholetým předsedou ústeckého ekologického sdružení Přátelé přírody. Jako odpůrce výstavby jezů z enviromentálního hlediska působí v Ústeckém kraji již deset let. Hlavním důvodem odporu ke stavbě jezů je v jeho očích možnost zničení vzácných štěrkopískových náplav, kde žijí ohrožené druhy rostlin a živočichů. Druhý respondent, Ing. Miroslav Šefara, je v současnosti ředitel společnosti Ředitelství vodních cest ČR (ŘVC ČR), které je jedním z investorů záměru výstavby jezů. Šefara dříve působil jako ředitel ČSPL, a.s.² a byl vždy ve výkonu všech svých funkcí velkým zastáncem splavnění Labe formou kanalizace. Je zástupcem odborné veřejnosti v oblasti plavby, která má hlavní vliv na utváření politiky a strategií podporujících cíl kanalizace Labe. Poněkud méně významným hráčem ve sporu o jezy byl Ing. Jaroslav Kubec, stavební inženýr zabývající se vodní dopravou jako konzultant na volné noze. Určitou dobu pracoval i na Ředitelství vodních cest ČR (ŘVC ČR). Vlastními slovy patří „*k velkým fandům*“ vodní dopravy a snaží se plavbě pomoci. Řešení problému zlepšení podmínek pro plavbu na dolním Labi však nevidí ve výstavbě jezů, kterou považuje za ekonomicky naprosto nerentabilní investici. Podílel se na vypracování dvou alternativních koncepcí vůči jezům - koncepci prahů a koncepci by-passů.

¹<http://tucnak.fsv.cuni.cz/~kabele/Metoda%20heur-%20bio-Jura-odeslano.doc>

²Společnost Československá plavba labská, a.s.

Kromě tří zmíněných rozhovorů jsem k rekonstrukci pokusů jako zdroj použila dřívější a současná znění zákonů ČR, nejrůznější zprávy ministerských resortů a odborných institucí, mezinárodní dohody, dokumenty získané od respondentů, odbornou literaturu apod. Důraz jsem přitom kladla na změny legislativy, které byly kvůli prosazení jezů iniciovány.

Na základě těchto zdrojů jsem zrekonstruovala historii regulace dolního Labe. Zvláště jsem se soustředila především na současné pokusy o zlepšení plavebních podmínek, tzn. po roce 1989.

2.3. Metodologie mediální části

2.3.1. Výběr titulů

Druhou část diplomové práce tvoří kvalitativní a diskurzivní analýza novinových titulů. Původně jsem měla v úmyslu zkoumat tituly MF Dnes, Hospodářské noviny, Právo a Ústecký deník v období od listopadu 1989 až do konce roku 2005. Tento co do počtu titulů maximalistický přístup jsem od počátku chtěla udržet pouze za předpokladu, že se diskurzy jednotlivých novin budou významně lišit. Později se ukázalo, že diskurzy jednotlivých titulů se neliší natolik, aby do analýzy musely vstoupit všechny zmiňované noviny.

2.3.1.1. Srovnání jednotlivých titulů

- **komparace obsahu diskurzu**

Pro zodpovědný výběr titulů jsem nejprve zhodnotila rozdíly mezi jednotlivými deníky, abych mohla případně množství analyzovaných titulů omezit. Celostátní deníky zpravovaly o kauze výstavby jezů velmi podobně. Diskurz se lišil jen v malých detailech, které vypovídají o snaze titulů přinést informace očekávané jejich cílovou skupinou.

Nejvýraznější rozdíl v tomto ohledu byl v diskurzu Hospodářských novin, které spor sledovaly s nejmenší intenzitou (82 článků za celé sledované období, tj. cca 10 článků

za rok). Hospodářské noviny se ve větší míře zaměřily na ekonomické aspekty celé záležitosti, přičemž ochranu přírody a ekologické argumenty upozadily.

Oproti ostatním deníkům u argumentace, která se v Hospodářských novinách o jezích objevuje, chybí články o objevení bobra evropského a drobnokvětú pobřežního na Ústecku. Přesto i zde zaznívaly stejné argumenty jak z řad zastánců, tak i z řad odpůrců jako v diskurzích ostatních deníků. Hospodářské noviny jsem z analýzy vyloučila především proto, že se tématu téměř nevěnovaly. Dalším důvodem bylo jednostranné zaměření novin na ekonomický argument.

Rozdíly v diskurzu zpravodajství Práva a MF Dnes byly nepatrné. Mnoho zpráv se obsahem zcela překrývalo, protože byly převzaté z ČTK. Právo se kauzou jezů zabývalo poměrně intenzivně, v celém sledovaném období se v něm objevilo 131 článků. V MF Dnes vyšlo dokonce 182 článků (tzn. dvakrát více než v Hospodářských novinách). Rozdíl v počtu článků nebyl příliš vysoký, podobně se ani nelišila šíře argumentace. Diskurz obou deníků byl velmi podobný, a tak jsem svůj výběr omezila pouze na MF Dnes, ve které k tématu vyšlo více článků.

Zajímavější než porovnávání celostátních titulů se ukázala komparace celostátního titulu s regionálním. Typy argumentace a diskurzy regionálního Ústeckého deníku se příliš nelišily od argumentů a diskurzu deníků celostátních: všechny byly vedeny odborným ekonomickým a politicko-právním diskurzem a méně často se objevovaly i argumenty ekologické. Zajímavá na diskurzu Ústeckého deníku byla pozornost věnovaná místním menším hráčům: starostům malých obcí u Labe a ústecké ekologické organizaci Přátelé přírody. Ústecký deník se problematice jezů věnoval nejintenzivněji. Za analyzované období vydal 269 článků na dané téma.

Z uvedené komparace vyplývá, že i analýza článků omezených výběrem titulů na **MF Dnes** a **Ústecký deník**, by byla vzhledem k množství všech článků příliš časově náročná. Proto byl proveden výběr sta článků a poté výběr vzorku 30-ti článků ze vzorku.

- **komparace vlastníků novin**

Často se spekuluje, do jaké míry se ve formě mediálního diskurzu odráží vlastnické poměry samotného média. Možný vliv vlastníků média na diskurz byl jedním z motivů,

proč jsem z počátku chtěla analyzovat větší počet titulů. Ze srovnání celostátních deníků, zvláště MF Dnes s německým a Práva s českým majitelem, však vyplynulo, že jejich diskurzy jsou velmi podobné. Vliv vlastníka novin na diskurz jeho média se u tématu jezů neprokázal.

Oba tituly vybrané do analýzy mají německé majitele. Ústecký deník je součástí Deníků Bohemia, které vydává vydavatelská skupina VLTAVA-LABE-PRESS, a.s. MF Dnes je vydávána mediální skupinou MAFRA s majoritním vlastníkem německým holdingem Rheinisch-Bergische Druckerei und Verlagsgesellschaft GmbH.

- **pravolevé zaměření**

Podobné to bylo i s vlivem pravolevého zaměření jednotlivých deníků. Jak již bylo řečeno, rozdíl v diskurzu titulů MF Dnes a Právo se nepodařilo najít, přestože první jmenovaný deník je pravicově zaměřený a druhý má blíže k levici.

Politická orientace Ústeckého deníku je na pravolevém spektru nevyhraněná.

2.3.2. Zkoumané období

Mým prvním záměrem bylo prozkoumat novinový diskurz o jezech v období mezi listopadem 1989³ a do konce roku 2005. Nakonec jsem ale zkoumané období omezila na 1.1. 1996 až 15.12. 2005.

Od svého původního úmyslu zkoumat celé období jsem upustila z několika důvodů. První důvod byl ryze pragmatický. Právě do 15.12. 2005 jsem měla díky laskavosti své konzultantky volný přístup k datům z databáze firmy Newton IT, zabývající se monitoringem médií. Dostupnost článků v této databázi je časově omezena spodní hranicí - prvním dnem v lednu roku 1996.

Spodní hranice zkoumaného období od roku 1996 by se pouze z pragmatického důvodu obhájela poměrně složitě. Po získání článků z databáze jsem ale zjistila, že celostátní tituly se problému před rokem 1999 téměř nevěnovaly. Po důkladném uvážení jsem tedy svůj výběr dat přizpůsobila omezením vyplývajícím z možnosti přístupu

³ Dobu po sametové revoluci jsem původně zvolila, protože jsem očekávala, že až od tohoto období se dá od budoucí média odrážet větší paletu názorů a pohledy širší veřejnosti.

k databázím Newton IT. Pro analýzu jsem tedy nakonec použila tituly MF Dnes a Ústecký deník v období 1.1. 1996 až 15.12. 2005.

2.3.3. Způsob výběru a kódování článků

Po omezení novinových titulů a časového období jsem všech 451 článků, které obsahovaly téma jezů na Labi, začala kódovat. K jednotlivým článkům a jejich částem jsem nejprve přiřazovala příslušné kódy. Po čase jsem vypožorovala, že kódy tvoří obecnější podobu argumentů, které se dají řadit do kategorií odborných (ekonomických, ekologických či politických) či emocionálních (ekonomických, ekologických či politických) argumentů. Vrátila jsem se tedy zpět a systematicky jsem kodovala všechny argumenty a řadila je pod kategorie určitých typů argumentů.

Tabulka č. 1: Frekvence článků MF Dnes

	Celkem	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Články celkem	182	13	6	0	6	10	15	37	22	47	26
Vzorek	40	3	1	0	2	2	3	9	5	10	5
Vzorek ze vzorku	12	1	0	0	1	1	1	3	1	3	1

Tabulka č. 2: Frekvence článků Ústeckého deníku

	Celkem	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Články celkem	269	34	27	2	14	32	22	38	46	42	12
Vzorek	60	8	6	1	3	7	5	9	10	9	2
Vzorek ze vzorku	18	2	2	0	1	2	1	3	3	3	1

Po okódování všech 451 článků jsem výběrem úsudkem jejich počet proporcionalně snížila na 100. Z 269 článků v Ústeckém deníku se do vzorku dostalo 60 článků a z 182 článků MF Dnes 40 článků. Zároveň jsem z každého roku u každého deníku proporcionalně vybrala příslušný počet relevantních článků (viz Tabulku č. 1 a 2).

Relevantnost článků jsem posuzovala podle toho, do jaké míry reflektují dění okolo kauzy v průběhu příslušného roku. Za relevantní články byly vybrány takové, které neopomíjely nic zásadního, co se v daném roce stalo a vytvářely tak jakési „minipříběhy“.

Dalším klíčem k výběru byla i snaha zapojit do diskurzu co nejširší spektrum názorů a argumentů. Proto jsem se soustředila i na články v rubrikách Z vašich dopisů, Došlo na naši adresu, Názor apod., ve kterých byl alespoň částečně oslaben převládající odborný diskurz ve prospěch emocionálnějšího.

Posledním aspektem, na který jsem se při výběru článků soustředila, bylo, zda je k článku k dispozici obrazový materiál. Obrazový materiál dodává zprávě autenticitu [Burton, Jirák 2001: 249], a proto může mít článek s fotografií na diskurz vyšší dopad než článek bez fotografie. Proto jsem upřednostňovala články s obrazovým materiálem - většinou fotografií.

Po přečtení vybraného vzorku článků jsem shledala, že se argumentace častokrát opakuje a že je pro potřeby kvalitativní analýzy příliš široký. Proto jsem přistoupila k druhému kroku výběru, během kterého jsem z již existujícího vzorku vybrala stejným způsobem vzorek 30-ti článků. I při proporcionálním výběru vzorku ze vzorku (viz Tabulku č. 1 a 2) jsem brala v úvahu relevantnost článků, rubriky „Názory čtenářů“ a obrazový materiál.

2.3.4. Analýza článků

Vlastní obsahová analýza se skládá ze dvou částí: kvantitativní a kvalitativní.

V **kvantitativní obsahové analýze** jsem sledovala následující kategorie:

- téma (o čem se komunikuje);
- způsob (jak se o předmětu pojednává);
- aktér (komu je připisována činnost);
- čas (kdy je zpráva publikována).

Téma jezů jsem sledovala z hlediska toho, jakým způsobem se o něm pojednává. Jestli se o něm argumentuje ekonomicky, ekologicky, politicky, odborně nebo emocionálně. Zároveň jsem věnovala pozornost aktérům a tomu, zda jsou v článcích prezentováni jako zastánci nebo odpůrci jezů. Nakonec jsem zjišťovala i časové kategorie, v kterém roce vyšlo kolik článků, jaký typ argumentu a v jakém množství je v každém roce připisován zastáncům nebo odpůrcům jezů.

Jako měřítko sčítání jednotek do kategorií jsem zvolila četnost. V každém článku jsem zaznamenávala výskyt každého typu argumentu a to, zda je připisován zastáncům nebo odpůrcům jezů. V obsahové analýze se jedná o nejpoužívanější způsob měření, který je obzvlášť vhodný pro velké množství analyzovaného materiálu. Nevýhody měření četnosti spočívají v implicitním předpokladu, že všechny jednotky mají stejnou důležitost a váhu [Holsti 1968]. Alternativa měření prostoru věnovanému jednotkám v centimetrech se ale ukázala jako méně vhodná, protože sloupce obou deníků nebyly stejně široké a argumenty se často prolínaly, takže bylo těžké u propojených argumentů určit kolik cm má např. ekonomický a kolik ekologický argument. Proto jsem pro sčítání jednotek zvolila četnost.

Pro analýzu vzorku 30-ti novinových článků byla použita **kvalitativní obsahová analýza**. Kvalitativní obsahovou analýzou se zabývá Berg [1995], který doporučuje kombinovat analýzu zaměřenou na manifestní a latentní obsah, tedy kvantitativní a kvalitativní analýzu. Poté, co jsem z kvantitativní analýzy získala přehled o počtech jednotlivých typů argumentů zastánců a odpůrců v jednotlivých letech, jsem se během kvalitativní analýzy soustředila na latentní obsahy a vzorce těchto argumentů. Při analýze dokumentů lze postupovat podobně jako při analýze rozhovorů nebo záznamů pozorování [Hendl 2005]. Také já jsem postupovala podobnou metodou. Po okódování vzorku třiceti článků jsem začala jednotlivé kategorie k sobě vztahovat a hledat, jak se k sobě mají.

3. INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC

V institucionální části nejprve na základě rozhovorů, dokumentů získaných od respondentů a právních norem rekonstruuji historii regulace dolního Labe. V podkapitole Současné pokusy o výstavbu jezů popíši celý porevoluční proces prosazování různých variant na zlepšení plavebních podmínek na dolním Labi.

V kapitole Rozhodovací procesy se pak věnuji průběhu celého procesu, který vede k povolení výstavby jezů, a legislativě, která výstavbu jezů ovlivňuje. Vše ilustruji na případě varianty 1999⁴, která je zajímavá pokusy o změny zákonů za účelem prosazení jezů. U varianty 1999 také vymezují hlavní institucionální hráče sporu.

Tato část práce teoreticky vychází z předpokladů veřejné politiky. Z pohledu veřejné politiky se lze na celý spor dívat jako na rozhodování v rámci veřejného sektoru, jehož se účastní, a které ovlivňuje mnoho jedinců a institucí, a kde se hlavně formuluje a realizuje veřejný zájem. Právě veřejná politika se zabývá procesy identifikace, formulace, prezentace, uznávání a uspokojování veřejných zájmů [Potůček 2005]. V tomto kontextu se dá chápat i otázka výstavby jezů jako hledání společného veřejného zájmu. Výstavba jezů má i své hlasité kritiky a odpůrce, a tak nelze mluvit o široce konsensuálním nalezení veřejného zájmu v realizaci stavby. Naopak, jak níže v kapitole Rozhodovací procesy ukazují, u kauzy jezů došlo k pokusu stanovit veřejný zájem zákonodárnou mocí shora.

3.1. Rekonstrukce historie regulace dolního toku Labe⁵

V této kapitole je nejdříve pro zajímavost uvedena celá dlouhá historie regulačních úprav na dolním Labi – od jejích prvopočátků do listopadu 1989. Na historii je ilustrováno, že vodní doprava je již dlouhou dobu součástí lidského života nejen v okolí toku Labe. Historický úvod pomáhá také pochopit touhu odborníků vodní dopravy

⁴ Viz kapitola Varianta 1999: konkrétní případ rozhodovacího procesu a změn legislativy.

⁵ Je důležité zdůraznit, že se jedná o mou rekonstrukci daného tématu. Svůj způsob rekonstrukce problematiky, proto nepřisuzuji žádné ze stran sporu a maximálně se snažím vyhnout nebezpečí, aby se má interpretace příliš ztotožňovala s pohledem některé strany.

dokončit již tak slibně započatou kanalizaci Labe. Pro snazší orientaci v textu je v příloze č. 2 „slovníček“ některých odborných výrazů.

Jádrum této kapitoly je podkapitola Současné pokusy o výstavbu jezů, kde je popsán vývoj průběhu rozhodování o jezích po roce 1989.

Podkapitola Oživení přírodovědeckého zájmu o labskou přírodu pak popisuje výsledky přírodovědeckého bádání, které bylo iniciováno snahou o kanalizaci dolního Labe.

3.1.1. První regulační zásahy do přirozeného charakteru řeky⁶

Obrázek č. 1: Mapa plánovaného umístění jezů

Historie regulace labského říčního toku je dlouhá. Její počátky se datují k době Karla IV. Ke zlepšení plavebních podmínek byla v korytě i na březích řeky postupně realizována celá řada zásahů, od odlamování skal a prokopávání mělčin přes výstavbu jezů a říčních přístavů až po kanalizaci Labe na území Československa vybudováním sedmi plavebních stupňů na jeho dolním toku.

Protože je Labe přirozenou dopravní tepnou a spojnicí s mořem, stalo se již před staletími terčem nejrůznějších regulačních zásahů. První známé zásahy do labského toku jsou zaznamenány z dob Karla IV.. Tehdy se jednalo o vylomení nejnebezpečnějších skalisek pod Střekovem a odstranění nebezpečných balvanů

⁶ Tato kapitola čerpá z knihy Labe. Příroda dolního českého úseku řeky na konci 20. století [2001]

z plavební dráhy. Tyto zásahy byly ale vzhledem k charakteru labského toku bezvýznamné. Ani následné podobné regulace probíhající po několik staletí výrazněji tok Labe neovlivnily.

Rozhodující změny nastaly až v průběhu posledních zhruba 150 let v souvislosti s rozvojem oblastí říční plavby, železniční dopravy (např. náspy, zpevnění břehů, přeložka toku Bíliny v Ústí nad Labem atd.), průmyslu a obchodu. Silné zásahy do koryta řeky Labe přineslo zahájení paroplavby, tj. výrazné zvýšení rozměrů, tonáže a ponoru nákladních člunů či zavedení řetězové plavby. Ve 20. století přibyly další obory využívající potenciál labského toku - energetika a vodohospodářství.

Roku 1895 byl schválen projekt na kanalizaci Vltavy a Labe z Prahy k hranicím a bylo započato se stavebními pracemi. Výsledkem úprav labského toku byla výstavba sedmi jezů, tzv. plavebních stupňů, na dolním Labi pod Mělníkem a kanalizace⁷ středního Labe (Pardubice až Mělník). Výstavba skončila v roce 1936 Masarykovým zdymadlem v Ústí nad Labem - Střekově. Součástí tohoto největšího labského zdymadla byla i hydroelektrárna, která tak zahájila éru pozdějších přehrad, spojených s výrobou elektrické energie.

Po dokončení Masarykova zdymadla byly práce na kanalizaci Labe přerušeny druhou světovou válkou. Na posledním úseku od Ústí nad Labem (Střekova) po státní hranici byla provedena prohrábka řečiště⁸ a byly odstraněny všechny ostrůvky.

3.1.2. Regulační snahy za reálného socialismu⁹

Po druhé světové válce, v 50. a 60. letech, se začalo o výstavbu jezů znovu usilovat. Důvodem však již nebylo pouze zlepšení plavebních podmínek. Stát se tehdy zajímal o jezy především z energetického důvodu. Na základě studií se v té době ustálil návrh výstavby dvou plavebně-energetických stupňů¹⁰ u obcí Dolní Žleb a Malé Březno.

V 50. a 60. letech zažívala vodní energetika svůj boom, což bylo do jisté míry i poplatné sovětským vzorům, které hlásaly hesla o elektrifikaci. Stavěla se velká vodní díla jako vltavská kaskáda se Slapskou přehradou a Orlíkem, které se staly důležitým zdrojem

⁷ Viz slovníček.

⁸ Viz slovníček.

⁹ K rekonstrukci vývoje plánů na výstavbu jezů během socialistické éry mi značně pomohl pan Ing. Jaroslav Kubec, který mi poskytl rozhovor dne 8.11. 2005.

¹⁰ Viz slovníček.

elektrické energie. Tehdejší úroveň spotřeby elektřiny ale nebyla zdaleka tak vysoká jako dnes, proto i vodní elektrárny, které mají výrazně menší výkon než tepelné či jaderné elektrárny, byly schopné spotřebu energie z velké míry pokrýt. S nárůstem této spotřeby ale vzrostla i potřeba efektivnějších zdrojů energie. Výstavba plavebních stupňů z energetického důvodu tak nakonec realizována nebyla.

O výstavbě jezů pouze z plavebních důvodů se za socialismu neuvažovalo. Zlepšení podmínek pro plavbu jako vedlejší efekt stavby plánovaných hydroelektráren bylo sice vítáno, ale spíše mezi zainteresovanými lidmi než v rámci celospolečenského zájmu. O nezájmu oficiální politiky o vodní dopravu svědčí i zrušení Ředitelství vodních cest¹¹, které bylo založeno již za Rakouska Uherska na počátku 20. století a přežilo i během protektorátu. Státní zájem se ubíral jiným směrem. Jak výstižně zdůraznil Jaroslav Kubec, stát „...neměl zájem, aby se rozvíjely vodní cesty vzhledem k tomu, že srdcem socialismu byl Sovětský svaz a tam se dalo jezdit jen po železnici a ne po vodě.“ V kurzu tehdy byla železnice po sovětském vzoru. Na stavbu jezů z plavebních důvodů se za socialismu nepomýšlelo také proto, že Labe představovalo směr proudu zboží na Západ.

Od 70. let se začal klást důraz na budování zdrojů vody, a tak zájem o budování vodních cest ochabl ještě více.

3.1.3. Současné pokusy o výstavbu jezů

Pád železné opony přinesl vodní dopravě mnoho příležitostí, jak navázat na tradice první republiky. Otevřely se hranice na Západ a s tím i mnohem větší možnosti obchodu tímto směrem. Rozpad ČSFR pak plavbu připravil o možnost přesunout dopravní výkony na Rýnsko-dunajskou vodní cestu a způsobil, že jedinou relevantní vodní cestou, která republice dnes zbyla, je Labská vodní cesta. Po revoluci přišlo několik významných pokusů o realizaci výstavby. Vstup jezů na politickou scénu probíhal hned od počátku 90. let. Tehdy ještě neplatil zákon o posuzování vlivů na životní prostředí a veřejnost byla z procesu zcela vyloučena. Výstavba jezů se ani zdaleka nedostala do centra zájmu médií.

¹¹ V roce 1998 bylo Ředitelství vodních cest ČR (ŘVC ČR) znovu obnoveno pod Ministerstvem dopravy a spojů, jako investorská organizace pro infrastrukturu vodních cest. Dnes vystupuje ŘVC ČR jako investor záměru výstavby jezů na dolním Labi.

První polistopadové studie si nechala vypracovat společnost HYDROČEZ, a.s. Její investiční záměr navazoval na dřívější záměry za socialismu. HYDROČEZ, a.s. usilovala o vystavění jezů z energetických důvodů a i lokality výstavby se shodovaly s dřívějšími: Dolní Žleb a Malé Březno. Během let 1992 - 1993 si HYDROČEZ, a.s. nechal vypracovat studie i na více plavebně-energetických stupňů, tj. na třístupňovou a pětistupňovou variantu. Řešení více stupni se ale ukázalo jako příliš nákladné a navíc zhoršovalo provozní i bezpečnostní podmínky. HYDROČEZ, a.s. se rozhodl pro výstavbu dvou vysokých jezů, kterou doplňovala prohrábka dna řeky.

Tabulka č. 3: Nejvýznamnější pokusy o výstavbu jezů, které prošly procedurou EIA a vstoupily do územního řízení

	Investor	Technické provedení	Posouzeno v proceduře EIA	Průběh rozhodovacích procedur
Varianta 1995	HYDROČEZ,a.s.	vysoký jez v Malém Březně, poté další samostatný projekt jezu v Dolním Žlebu, hydroelektrárny, prohrábky	jez v lokalitě Malého Března	Stanovisko MŽP k proceduře EIA: záporné
Varianta 1999	ŘVC ČR (MDS)	nízké sklopné jezy v Malém Březně a Prostředním Žlebu, koncentrační stavby (od nich během procedury EIA upuštěno), prohrábky	jezy v lokalitách Malého Března a Prostředního Žlebu	Stanovisko MŽP k proceduře EIA: nesouhlasné Vyjádření správ CHKO k územnímu řízení: nesouhlasné Žádost o výjimku ze zákazů ve zvláště chráněném území: MŽP nevyhovělo
Varianta 2005	ŘVC ČR (MDS)	nízký sklopný jez v Děčíně - Prostředním Žlebu, hydroelektrárna, prohrábky	jez v lokalitě Děčína	

Když společnost HYDROČEZ, a.s. podala v roce 1995 stavební záměr (**varianta 1995**),¹² byl již v platnosti zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí (tzv. Environmental Impact Assessment - EIA).¹³ Tehdy byl záměr rozdělen na dvě části. Záměrem investora bylo nejdříve vybudovat vysoký jez s hydroelektrárnou

¹² Zde nastal i zvrat v mediálním zájmu. Média se začala o výstavbu jezů - i když u prvního záměru ještě ne příliš intenzivně - zajímat.

¹³ Pro více informací o zákoně č. 244/1992 Sb., či jeho novele zákonu č. 100/2001 Sb. viz kapitolu Tři hlavní zákony rozhodovacích procesů.

v Malém Březně a poté v Dolním Žlebu.¹⁴ Proto byla dokumentace EIA vypracována pouze pro jez Malé Březno. V roce 1997 vydalo ministerstvo životního prostředí (MŽP) nesouhlasné stanovisko. Jedním z odůvodnění MŽP bylo i to, že uvažované dílo Malé Březno je součástí dvoustupňového záměru zlepšení plavebních podmínek, a proto jeho dopady na životní prostředí nelze posuzovat samostatně bez dopadů jezu Dolní Žleb. Ze studií HYDROČEZu navíc vyplynulo, že jez je v Dolním Žlebu z ekologických důvodů nepřijatelný a že by měl být posunut co nejbližší k Děčínu, tj. do prostoru Prostředního Žlebu¹⁵. Zároveň byla navržena i nižší hladina vzdutí, což snížilo energetický přínos celé soustavy o čtvrtinu. HYDROČEZ, a.s. proto ztratil o investici jednou provždy zájem a záměr byl poté v této podobě opuštěn.

Mezi lety 1997 a 1999 nechalo ministerstvo dopravy a spojů (MDS) vypracovat množství dalších studií, které posuzovaly varianty nízkých i vysokých jezů, pevných prahů a jejich kombinace. Z plavebního hlediska jako nejvýhodnější se jevílo řešení pomocí dvou vysokých jezů v Prostředním Žlebu a Malém Březně.

MDS již zjistilo, že není možné prosazovat plavebně nejvhodnější řešení, aniž by byl brán ohled na názory v resortu životního prostředí. Pro MŽP ale vysoké jezy, jejichž vzdutí vody by znamenalo trvalé zaplavení vzácných labských ekosystémů a zničení některých ohrožených druhů, nepřicházely v úvahu. Po konzultacích s MŽP tak MDS přistoupilo na stavbu jezů nízkých, ale kdykoli přestavitelných na jezy vysoké.¹⁶ Investor Ředitelství vodních cest ČR (ŘVC ČR) předložil v dubnu 1999 záměr Zlepšení plavebních podmínek Labe od Střekova po státní hranici ČR/SRN (**varianta 1999**). Varianta 1999 byla již bedlivě mediálně sledována. Záměr obsahoval dva sklopné, nízké jezy Prostřední Žleb a Malé Březno, prohrábky a koncentrační stavby. Ve variantě 1999 byly tedy tentokrát v procesu EIA posuzovány oba dva jezy dohromady. Na nátlak ekologických organizací byla z projektu vyřazena stavba vodní elektrárny. Cíl investice se tedy stal čistě plavební. V roce 2002 vydalo MŽP nesouhlasné stanovisko.

Investor ŘVC ČR ale od svého záměru neustoupil. Během dalšího pokračování správního a územního řízení však získal nesouhlasné vyjádření k povolení stavby od

¹⁴ Viz mapu na str. 16 s vyznačenými místy, kde měly být jezy postaveny.

¹⁵ V té době byla myšlenka výstavby jezu v profilu Dolního Žlebu, který spadá do 2. zóny ochrany CHKO Labské pískovce, opuštěna. Dnes plánovaný jez v Prostředním Žlebu či v Děčíně leží v 4. zóně ochrany CHKO Labské pískovce.

¹⁶ Pro více informací viz kapitolu Strategie některých hráčů sporu.

správ CHKO České středohoří a Labské pískovce. V roce 2004 MŽP s konečnou platností rozhodlo o neudělení výjimky ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny¹⁷. Investor ŘVC ČR se však nevzdal. Jak si popíšeme v kapitole Varianta 1999: konkrétní případ rozhodovacího procesu a změn legislativy, ze strany MDS a jiných zastánců stavby došlo k pokusu o změnu zákonů ve prospěch jezů.

Po dalším neúspěchu přistoupilo MDS při vypracovávání dalšího projektu k bližší spolupráci s MŽP. V březnu 2005 podalo ŘVC ČR nový stavební záměr Plavební stupeň Děčín. Záměr se týká výstavby jednoho stupně Děčín (**varianta 2005**). Investor se od výstavby jiných jezů sice distancuje, ale vše nasvědčuje tomu, že se podařilo díky dohodě s MŽP záměr opět rozdělit na dvě části. V první bude vybudován jez Děčín a v případné druhé fázi bude vystavěn jez Malé Březno. MŽP prosadilo vypuštění koncentračních staveb z projektu a dále se zasadilo o výstavbu vodní elektrárny. Záměr tedy počítá s výstavbou nízkého jezu, s prohrábkami plavební kynety v říčním dně a s výstavbou hydroelektrárny. Jez Děčín je na rozdíl od původně plánovaného jezu v Prostředním Žlebu posunutý o 200 m blíže k Děčínu. Poslední návrh nyní prochází procedurou EIA podle novelizovaného zákona. Významnou novinkou u varianty 2005 je to, že jako první bude posuzována i podle § 45 i zákona č. 114/1992 Sb., který hodnotí vliv záměru na evropsky významné lokality soustavy NATURA 2000¹⁸. Plánovaná stavba se totiž nachází v blízkosti hranice budoucí evropsky významné lokality Labské údolí.

3.1.4. Oživení přírodovědeckého zájmu o labskou přírodu

Současně s oživením snah o kanalizaci posledního úseku Labe byly rovněž obnoveny přírodovědné výzkumy této oblasti. Jak tvrdí autoři sborníku Labe. Příroda dolního českého úseku řeky na konci 20. století [2001: 7]: „*V dlouhodobě stabilizovaných ekosystémech pobřežní zóny totiž prokazatelně přežívá řada ohrožených a mizejících organismů (někdy jde o poslední lokalitu na území ČR).*“ Mezi hlavní argumenty ekologických iniciativ a odborníků v oblasti ekologie patří poukazování na jedinečnou

¹⁷ Pro více informací o zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny viz kapitolu Tři hlavní zákony rozhodovacích procesů.

¹⁸ Pro více informací o soustavě NATURA 2000 viz kapitolu Hlavní mezinárodní zákony a dohody.

charakteristiku volně tekoucí, neregulované řeky v úseku mezi Střekovem a státní hranicí ve Hřensku: „*Řeka zde není vzduta žádnými stupni, voda relativně rychle proudí a hladina často silně kolísá. To umožňuje v tomto úseku vznik a stabilizaci významných biotopů, jako jsou např. zaplavované lužní lesy, periodicky obnažovaná dna a především štěrkové a písčové náplavy, jejichž struktura je udržována právě v důsledku vymývání jemných splavených částic přívalovými vodami.*“ [ibid.: 10] Trvalé zatopení těchto oblastí by je likvidovalo a stabilizace hladiny a omezení kolísání „*by negativně ovlivnilo rostlinné i živočišné druhy, vázané na vodu proudící, na periodické obnažování štěrkopískových náplavů a periodické zaplavování luhů.*“ [ibid.: 11]

Z kriticky ohrožených druhů Červené knihy ohrožených a vzácných druhů je dnes na dolním toku Labe prokázáno čtrnáct. Z rostlin je to drobnokvět pobřežní a z živočichů střevlík zlatitý, mihule potoční, skokan skřehotavý, zmije obecná, bukáček malý, břehouš černoocasý, morčák velký, rybák černý, orlovec říční, orel mořský, ostralka štíhlá, bobr evropský a vrápenec malý. Mnoho z těchto kriticky ohrožených druhů by mohlo po realizaci výstavby jezů na Labi vymizet.

3.2. Rozhodovací procesy

Již jsme se zmínili, že v rámci veřejné politiky je vymezení toho, co je veřejným zájmem, živým sociálním a politickým procesem. Veřejný zájem ale může působit i proti jednotlivcům nebo skupinám s protikladnými zájmy, proto se veřejné zájmy často stávají předmětem vyjednávání nebo i konfliktu.

V případě jezů jsme svědky procesu, kdy se výstavba vodních děl postupně identifikuje jako veřejný zájem. Hledání veřejného zájmu lze ale sledovat i na snahách proměnit legislativní rámec ve prospěch realizace jezů. Zajímavostí v případě sporu o výstavbu jezů je právě to, že došlo k pokusu identifikovat veřejný zájem samotným zákonem. Během sporu o výstavbu jezů došlo ke dvěma pokusům o změny zákonů týkající se právě údajného veřejného zájmu vyplývajícího ze stavby. Těmto změnám zákonů „veřejného zájmu“ se věnuji v kapitole Varianta 1999: konkrétní případ rozhodovacího procesu a změn legislativy.

3.2.1. Důležité právní normy, dohody a úmluvy

Výstavba plavebních stupňů na dolním Labi je investičním záměrem, který podléhá mnoha právním normám. Mezi zákony, pod které stavební záměr spadá, patří zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny; zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí; zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí (tzv. Environmental Impact Assessment - EIA); ale také zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, podle kterého je vedeno správní řízení a podle jehož podmínek jsou vydávána rozhodnutí o povolení či nepovolení vodohospodářské stavby; zákon č. 118/2004 Sb., o vnitrozemské plavbě, který Labe definuje jako významnou využívanou vodní cestu; či v neposlední řadě i stavební zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, podle kterého se rozhoduje o možnosti a podmínkách stavby. Do rozhodovacích procesů okolo Labe zasahuje i vyhláška Ministerstva dopravy č. 222/1995 Sb., o vodních cestách, která označuje Labe jako dopravně významnou využívanou vodní cestu.

Situace plavebních podmínek na dolním Labi byla také předmětem mnoha vládních usnesení a programových prohlášení. Usnesení vlád většinou obsahovala požadavek na urychlení přípravy prací na zlepšení plavebních podmínek na dolním Labi.

Labe je také součástí mnoha mezinárodních dohod a úmluv zaměřených jak na podporu plavby, tak na ochranu přírody. Labe je vedeno v Evropské dohodě o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu (AGN) jako hlavní vodní magistrála, dále je Labe součástí IV. transevropského multimodálního koridoru Transevropské dopravní sítě TEN-T, která ČR zavazuje pečovat o soustavné odstraňování úzkých míst a chybějících spojení na síti TEN-T. Ze zařazení k síti TEN-T vyplývá prioritní postavení Labské vodní cesty, pokud jde o možnosti získávání dotací z fondů Evropské unie.

Na druhou stranu část dolního Labe byla zařazena do evropské soustavy zvláštních oblastí ochrany NATURA 2000 vzniklé na základě podpisu Bernské úmluvy, ČR uzavřela Dohodu o mezinárodní komisi pro ochranu Labe, jež si jako svůj hlavní cíl stanovila zlepšení stavu řeky, dosažení co nejpřirozenějšího ekosystému a zvýšení ekologické hodnoty přírodní krajiny. Na péči o významné rostlinné a živočišné druhy a biotopy se vztahuje mezinárodní Úmluva o biodiverzitě. V současné době usiluje ČR a

SRN o splnění kritérií potřebných k uznání vybraných úseků Labe za součást světového kulturního dědictví - Světové kulturní krajiny Labe v rámci UNESCO.

Zákonů, norem, dohod a úmluv, kterým regulace na dolním Labi a samotný dolní tok Labe podléhá, je mnohem více. Není však v možnostech - a není to ani cílem - této práce je všechny detailně popsat. V následujících dvou kapitolách se budu věnovat takovým předpisům, které významně ovlivnily mediální diskurz ať už tím, že se v něm explicitně přímo objevily, nebo tím, že silně ovlivnily celý průběh rozhodování o jezích a tím i vlastní strukturu mediálního diskurzu.

Aby výstavba jezů mohla být realizována, musí projít třemi fázemi. První z nich je **procedura EIA**. Dříve než dojde k vlastnímu územnímu či stavebnímu řízení, musí investor nechat vypracovat dokumentaci EIA a získat stanovisko MŽP.

Druhá fáze se týká vlastního **územního a stavebního řízení**. Během těchto řízení k záměru vyjadřují svá stanoviska všechny dotčené orgány státní správy. V případě jezů jsou mezi těmito státními orgány i dvě správy chráněných krajinných oblastí.

Poslední fáze, kterou musí stavební záměr projít, se řídí **zákonem o ochraně přírody a krajiny**. Ještě nedávno platilo, že investor musel od MŽP získat i výjimky ze zákazů v obou chráněných krajinných oblastech, do kterých by plánovaná stavba jezů zasahovala. Příslušná část zákona o ochraně přírody a krajiny byla ale novelizována s tím, že o udělování výjimek nyní rozhoduje vláda. Všechny tři fáze budou blíže popsány v následující podkapitole.

3.2.2. Tři hlavní zákony rozhodovacích procesů

- **EIA**¹⁹

Jedním z nejvýznamnějších zákonů je zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí (tzv. Environmental Impact Assessment - EIA). Důležitost tohoto zákona spočívá hlavně v jeho možnostech zapojovat veřejnost do správního řízení. To

¹⁹ Tato část kapitoly byla napsána za značného přispění ředitele Přátel přírody, o.p.s., Ing. Mariana Páleníka, který mi poskytl rozhovor 27.10. 2005.

potvrzuje i fakt, že první pokusy o prosazení výstavby jezů proběhly hned na počátku 90. let takřka bez povšimnutí veřejnosti a médií. I po uzákonění procedury EIA samozřejmě probíhá mnoho jednání mimo dohled veřejnosti, ale v dokumentaci EIA se všechny detaily záměru musí explicitně objevit a posoudit, jinak je platnost dokumentace snadno napadnutelná během veřejného projednání.²⁰

Zákon č. 244/1992 byl v roce 2001 novelizován. Většina dosavadních pokusů o výstavbu jezů podléhala sice původní verzi zákona, práce se pro zjednodušení bude zabývat popisem především novelizovaného zákona 100/2001 Sb., podle kterého jsou dopady na životní prostředí posuzovány u posledního záměru z roku 2005. Proti možným námitkám lze uvést argument, že novelizovaný zákon se od původního příliš neliší. V nové verzi zákona jsou zkráceny některé lhůty (např. lhůta pro možnost vrácení dokumentace EIA k přepracování zkrácena z 50 dnů na 40). Důležitější změny tato verze přináší ve zjišťovacím řízení, kde dává možnost většího zapojení veřejnosti (konkrétně se jedná o možnost zasílat připomínky do 15 dnů od zveřejnění záměru). Další změnou je nově a detailněji popsán průběh veřejného projednání, u kterého v předchozí verzi zákona téměř chyběly jakékoli lhůty.

Ne každý investiční či stavební záměr proceduře EIA podléhá. Ale záměr výstavby jezů jí je podřízen, protože spadá do první kategorie „záměrů vždy podléhajících posouzení“.²¹

Jak již bylo řečeno, procedura EIA je nástrojem, díky kterému se do sporu mohou zapojit i občanské iniciativy. EIA je koncipována jako nástroj na identifikaci významných dopadů plánovaných projektů na životní prostředí. Posuzování zahrnuje zjištění, popis a vyhodnocení předpokládaných přímých a nepřímých vlivů provedení i neprovedení investičního záměru na životní prostředí. Význam plánované investice z hlediska sociálního, ekonomického a strategického je potom možné porovnat s očekávanými dopady na životní prostředí a rozhodnout, zda výhody, které projekt přináší, ospravedlňují eventuální dopady na životní prostředí. Účelem posuzování vlivů

²⁰ To se stalo podle Mariana Páleníka u varianty 1999, kdy investor během procesu EIA pozměnil svůj záměr, avšak dokumentace EIA byla vypracována podle původního záměru. I to posloužilo jako podklad pro zamítavé stanovisko MŽP vedeným Milošem Kužvartem. Trochu paradoxně se tak ekologicky příznivé vyloučení koncentračních staveb stalo hlavní strategií použitou ekology pro sledování svého cíle ochrany labské přírody.

na životní prostředí je získat objektivní odborný podklad pro vydání rozhodnutí (v našem případě v řízení podle stavebního zákona).

Procedura EIA má v podstatě šest fází: **1) Oznámení; 2) Zjišťovací řízení; 3) Dokumentace; 4) Posudek; 5) Veřejné projednání a 6) Stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí.** Šest fází „v podstatě“ proto, že k veřejnému projednání nemusí dojít v případě, že příslušný úřad neobdrží žádné nesouhlasné vyjádření k dokumentaci ani k posudku. V našem případě ale procedura EIA měla všech šest fází.

Ve zkratce EIA spočívá v tom, že investorovi je uložena povinnost nechat k projektu vypracovat dokumentaci, která pokrývá všechny oblasti jmenované v zákoně. Investor tedy **oznámí** záměr a na základě toho vyhlásí příslušný úřad (v případě jezů MŽP) **zjišťovací řízení**, během něhož se k záměru mohou vyjádřit obce a veřejnost. Následně podle výsledků zjišťovacího řízení příslušný úřad rozhodne o rozsahu **dokumentace** EIA. Investor si zpracovatele dokumentace vybírá sám, ale tato osoba musí být autorizovaná MŽP. Když je dokumentace EIA vypracovaná, zveřejní se a veřejnosti je umožněno k ní vznášet připomínky. Autorizovaný posudkář na základě dokumentace a připomínek vypracuje **posudek**. Posudkář je - stejně jako zpracovatel dokumentace EIA - nezávislá osoba oprávněná certifikátem ministerstva životního prostředí. Posudkář má právo požadovat od zpracovatele studie její doplnění. Nakonec jsou dokumentace EIA a její posudek projednány na **veřejném zasedání**. Na základě dokumentace EIA, jejího posudku a veřejného projednání pak vydá příslušný úřad kladné či záporné **stanovisko** k záměru. Výsledek procedury EIA však není pro rozhodnutí příslušného místního úřadu závazný.

- **Stavební zákon**

Podle stavebního zákona č. 50/1976 Sb., v platném znění, byly doposud řízeny všechny stavební záměry jezů na dolním Labi. V současné době probíhá práce na zcela novém stavebním zákoně, proto je možné, že se územní a stavební řízení varianty 2005 bude

²¹ V Příloze č. 1 zákona č. 100/2001 Sb. je mezi kategorie I (záměry vždy podléhající posouzení) řazena i kategorie 9.5: „Vodní cesty včetně jezů a ostatních vzdouvacích zařízení a mol pro nakládání a vykládání na břeh nebo přístavy pro vnitrozemskou plavbu lodí s výtlakem nad 1.350 tun.“

nakonec odehrávat podle jiné verze zákona. V tuto chvíli to vypadá, že nový zákon přinese výraznější rozdíly než předchozí novela. Přípravovaný zákon omezí přístup veřejnosti a bude účinnějším prostředkem při prosazování dopravní infrastruktury a průmyslových zón apod. My se však budeme zabývat pouze současným zněním zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

Výstavba jezů na dolním Labi podléhá jako každá jiná stavba i zákonu č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu. Do územního řízení by záměr výstavby jezů měl vstoupit až po dokončení procedur EIA. Poté, co jsou dokumentace EIA a její posudek hotovy a proběhne veřejné projednání, vydá MŽP stanovisko. S jakýmkoli stanoviskem může začít územní řízení.

Umisťovat stavby lze pouze na základě rozhodnutí vydaném v **územním řízení**. Během řízení se přezkoumává soulad navrhované stavby s územním plánem (územně plánovací dokumentací) a předchozími rozhodnutími o území. Pokud stavba není v územním plánu zanesena, musí nejdříve dojít ke změně územně plánovací dokumentace. K úspěšnému završení každé stavby je dále potřeba během **stavebního řízení** získat stavební povolení. Poté, co je rozhodnuto, že je stavba v souladu s územním plánem, investor zažádá o stavební povolení a tím se zahájí stavební řízení. Po dokončení celé stavby pak dílo ještě projde **kolaudačním řízením**, po kterém jej investor smí volně užívat.

K územnímu rozhodnutí se mohou vyjádřit všechny dotčené orgány státní správy, což jsou v případě jezů i správy CHKO, na jejichž území jsou jezy plánovány.²² I během stavebního řízení se k chystané stavbě vyjadřují všechny dotčené orgány státní správy. Během územního a stavebního řízení tedy probíhá mnoho různých správních řízení. Velmi důležitým aspektem je to, že se těchto správních řízení může zúčastnit, vedle správních orgánů a investora, i **veřejnost**. Důležitá je i možnost se proti výsledkům řízení odvolat k nadřízením orgánům či k soudu.

Průběhu územních řízení se mohla dotknout vládní novela zákona o vnitrozemské plavbě č. 118/2004 Sb., která vyjímala stavbu jezů z povinnosti získat během územního a stavebního řízení souhlasná vyjádření správ CHKO. Senát však tuto část novely

²² Oblast Malého Března, kde byl plánován jeden z jezů, spadá pod území CHKO České středohoří a oblast Prostředního Žlebu, kde se dnes podle aktuálního záměru varianty 2005 má stavět jez „Děčín“, spadá pod území CHKO Labské pískovce.

zamítl. Tomuto pokusu o změnu zákona se budeme více věnovat v kapitole Varianta 1999: konkrétní případ rozhodovacího procesu a změn legislativy.

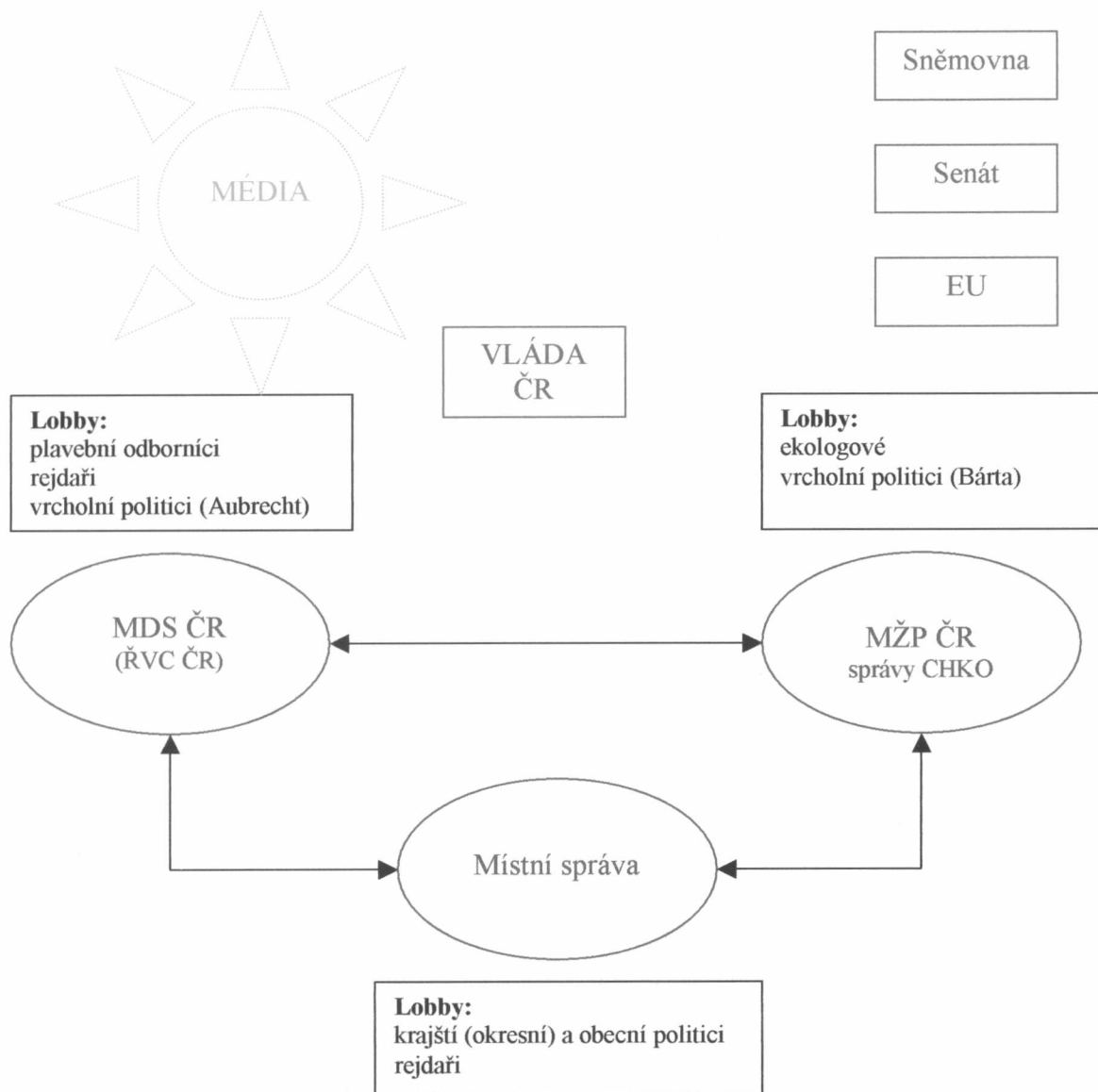
- **Zákon o ochraně přírody a krajiny**

Záměry na výstavbu dvou stupňů v Malém Březně a Prostředním Žlebu zasahovaly do území CHKO České středohoří a CHKO Labské pískovce. Poslední záměr jednoho stupně Děčín v Prostředním Žlebu spadá pod CHKO Labské pískovce. Přitom § 26 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny říká: „*Na celém území chráněných krajinných oblastí je zakázáno... f) stavět nové dálnice, sídelní útvary a plavební kanály...*“ Zákon ale umožňuje na základě § 43 a 56 udělit i výjimku a to „*v případech, kdy jiný veřejný zájem výrazně převažuje nad zájmem ochrany přírody...*“ Zákon dále určuje orgán státní správy ochrany přírody, který může udělit výjimky ze zákazů ve zvláště chráněných územích (§ 43) a výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a nerostů (§ 56). Tímto orgánem udělujícím výjimky bylo v případě jezů až do roku 2004 MŽP.

Zákona o ochraně přírody a krajiny se ale v roce 2004 dotkla vládní novela. Do novely se podařilo prosadit změnu, kterou se pravomoci v udělování výjimek vyplývající z § 43 přenesly z MŽP na vládu ČR. Blíže se novelou zákona č. 114/1992 Sb. budeme zabývat v následující kapitole.

3.2.3. Varianta 1999: konkrétní případ rozhodovacího procesu a změn legislativy

Schéma č. 1: Důležití hráči v průběhu rozhodování o variantě 1999

Vysvětlivky: Nejdůležitější institucionální hráči, vysocí hráči, kteří do sporu přímo či nepřímo vstoupili, zájmové skupiny, média jako hráč v pozadí.

Nyní se vrátíme k variantě 1999²³, která byla na nejrůznější zvraty a co do rozmanitosti strategií asi nejbohatší, a pokusíme se na ní všechny tři procedury a užití jejich zákonů v praxi demonstrovat. Protože výstavba plavebních stupňů patří mezi záměry vždy podléhající posouzení vlivů na životní prostředí (**proceduře EIA**), musel investor ŘVC

²³ Pro lepší orientaci ve velkém množství procedur je v příloze č. 3 tabulka Varianta 1999: rozhodovací procedury s časovým vymezením.

ČR před zahájením územního řízení nejdříve získat stanovisko MŽP. Ale i v čase, kdy byla vypracovávána dokumentace EIA, dostal projekt mnoha změn. Na základě použití různých matematických a aerodynamických modelů bylo potvrzeno, že nebude třeba budovat k přírodě nešetrné koncentrační stavby. Nejdůležitější změnou bylo tedy vyloučení příčných i podélných koncentračních staveb. V roce 2002 vydalo MŽP nesouhlasné stanovisko. Ministerstvo své rozhodnutí odůvodnilo mimo jiné i tím, že projekt byl významně pozměněn a dokumentace EIA byla vypracována na něco jiného, než co se poté stalo předmětem veřejného projednání.²⁴ Vstřícný krok k přírodě, kterým odstranění koncentračních staveb z návrhu projektu beze sporu bylo, se tak stal paradoxně jednou z hlavních strategií ekologů, kteří dokumentaci EIA zpochybnili.

Jelikož je stanovisko MŽP pouze doporučující, může být územní povolení získáno i s nesouhlasným stanoviskem. Podle Mariana Páleníka z Přátel přírody zde nastal postupem času obrat. Dříve bylo nesouhlasné stanovisko chápáno jako červená pro záměr. Když záměr varianty 1995 získal v roce 1997 nesouhlasné stanovisko tehdejšího ministra životního prostředí Skalického, investor HYDROČEZ, a.s. od něho odstoupil. Poslední dobou je ale snaha řídit se principem, že „*vlastně je jedno, jestli je stanovisko souhlasné nebo nesouhlasné, důležité je, aby bylo vydáno.*“²⁵ Investor varianty 1999 se tedy po nesouhlasném stanovisku ministra Kužvarta z března roku 2002 svého záměru nevzdal. Stanovisko MŽP vzal, jak mu umožnil zákon, za pouze doporučující.

Další procedurou, kterou záměr jezů na Labi musel projít, bylo **územní a stavební řízení**. Přes velkou politickou místní podporu nezískala stavba souhlasná vyjádření správ CHKO Labské pískovce a České středohoří. Obě správy CHKO žádosti o povolení umístění stavby nevyhověly a v roce 2001 vydaly nesouhlas. Investor ŘCV ČR se odvolal a na přelomu roků 2001 a 2002 vydaly správy obou CHKO opět nesouhlasná stanoviska. Poté, co se investor podruhé odvolal a potřetí získal nesouhlas se stavbou, potvrdilo v březnu 2004 MŽP nesouhlasné vyjádření bez možnosti odvolání. Územní řízení tak bylo zastaveno.

²⁴ O tom se zmínil během rozhovoru Marian Páleník: „*No a když byl ten posudek, tak oni zase přišli s tím, když bylo to správní řízení a to stanovisko, tak přišli s tím, že ty koncentrační stavby tam vůbec nebudou, což samozřejmě my jsme napadali, že oni přijdou, že budou dělat EIU, udělej EIU na něco a pak když ta EIA je hotová, tak řeknou, že tam nebudou koncentrační stavby, nebo respektive podélný a teď to furt posouvaj a posouvaj a vlastně nakonec v územním řízení se posuzuje jiný projekt, než na který se dělala EIA, a že to nejde.*“

²⁵ Rozhovor s ředitelem ústecké obecně prospěšné společnosti Přátelé přírody Marianem Páleníkem ze dne 27.10. 2005.

Významnější roli zde sehrála i třetí právní norma, pod kterou výstavba vodních děl spadá - **zákon** č. 114/1992 Sb., **o ochraně přírody a krajiny**. Zákon o ochraně přírody a krajiny totiž neumožňuje stavět na území chráněných krajinných oblastí plavební kanály. Investor tedy podal žádost o udělení výjimek ze zákona č. 114/1992 Sb. podle § 43 ze zákazů ve zvláště chráněných územích a podle § 56 ze zákazů u zvláště chráněných rostlin a živočichů. Výjimky v té době ještě udělovalo MŽP. V roce 2003 MŽP poprvé rozhodlo neudělit výstavbě jezů v CHKO Labské pískovce a České středohoří výjimku. Po odvolání se ze strany investora došlo v roce 2004 MŽP ke stejnému názoru a výjimku opět a tentokrát už s konečnou platností neudělilo.

V tuto chvíli se stala stavba ze dvou důvodů neprůchozí. Zaprvé měla nesouhlasná vyjádření správ CHKO, kvůli nimž nemohla získat stavební povolení a zadruhé nezískala od MŽP potřebné výjimky ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Právě v tento okamžik zasáhly ve prospěch výstavby jezů politické špičky ČSSD v čele s tehdejším ministrem dopravy, Jaromírem Schlingem, a pokusily se změnit legislativu.

Schling na počátku roku 2004 navrhl novelu zákona o vnitrozemské plavbě. Schlingův vládní návrh zákona prohlašoval rozvoj a modernizaci Labské vodní cesty za **veřejný zájem** a zároveň prohlašoval, že pokud leží ve zvláště chráněném území, nevztahují se na ní zvláštní právní předpisy.²⁶ V praxi to mohlo znamenat zaprvé snadnější získání výjimek ze zákona č. 114/1992 Sb., protože stavba byla prohlášena za veřejný zájem a zadruhé to, že stavba již nepotřebovala během územního a stavebního řízení od správních orgánů CHKO jejich stanoviska. Nicméně senát – a posléze i dolní sněmovna - přijal pouze první část § 3, který prohlašoval výstavbu jezů za veřejný zájem a druhou část o vyjmutí stavby vodních cest ze správních řízení zvláště chráněných oblastí vyškrtl. Novelizovaný zákon č. 118/2004 Sb., o vnitrozemské plavbě a hlavně jeho § 3, byl nakonec na žádost několika senátorů, z nichž byli někteří i podporovateli Přátel přírody, posouzen ústavním soudem. Ústavní soud shledal, že „*deklarování veřejného zájmu v konkrétní věci zákonem je protiústavní, neboť si tak moc zákonodárna*

²⁶ Původní § 3 zákona č. 118/2004 Sb.: „*Rozvoj a modernizace vodní cesty vymezené vodním tokem Labe od říčního km 129,1 (Pardubice), na státní hranici se Spolkovou republikou Německo a vodním tokem Vltava od říčního km 91,5 (Třebeň) včetně plavebního kanálu Vraňany - Hořín po soutok s vodním tokem Labe včetně výústní části vodního toku Berounky po přístav Radotín, je ve veřejném zájmu. Pokud tato vodní cesta leží ve zvláště chráněném území, na činnosti související s jejím rozvojem a modernizací se zákazy stanovené podle zvláštního právního předpisu 1a) nevztahují.*“

přisvojuje pravomoci, které náležejí moci výkonné.“²⁷ Rozsudkem ústavního soudu byla zrušena i první část § 3, ve které se pravilo, že jezy na Labi jsou ve veřejném zájmu. Pokus o prosazení jezů podle varianty 1999 tak skončil.

První pokus obejít princip subsidiarity veřejné politiky byl neúspěšný. Princip subsidiarity ve veřejné politice znamená respektování pravomocí organizačně nižších úrovní. Veřejný zájem vyplývající ze stavby jezů se i nadále hledal ve správních řízeních na místní úrovni. Přesto byl tento pokus vymezit, co je veřejný zájem, zákonodárnou mocí shora velmi důležitou součástí strategie zastánců jezů. Proces ustavování veřejného zájmu se v tuto chvíli zcela odpoutal od komunální úrovně politiky a odvíjel se plně na nejvýše postavených institucích: na půdě sněmovny, senátu a nakonec i Ústavního soudu.

Veřejný zájem sehrál nepřímou roli i v dalším - tentokrát úspěšném - pokusu změnit legislativu ve prospěch výstavby jezů. V roce 2004 byl novelizován zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Novela zákona vyšla ve sbírce zákonů pod číslem 218/2004 Sb. Do vládního návrhu novely zákona ministra životního prostředí, Libora Ambrozka, se podařilo poslanci ČSSD, Vlastimilu Aubrechtovi, prosadit pozměňovací návrh § 43, na základě něhož je možné udělit výjimku ze zákazů ve zvláště chráněných územích v případě, že **veřejný zájem** výrazně převažuje nad zájmem ochrany přírody. Podle novelizovaného zákona č. 114/1992 Sb. již výjimky ze zákazů ve zvláště chráněných územích podle § 43 neuděluje MŽP, ale vláda ČR. Přenesením pravomoci v udělování výjimek z MŽP na vládu byla pro výstavbu jezů překonána další významná překážka, protože mezi ministry vlády převládá k díku poměrně kladný postoj, o čemž svědčí i již zmíněná vládní usnesení a prohlášení. Varianty 1999 se ale tato změna zákona ještě nedotkla a MŽP odmítlo stavbě výjimku udělit.

Tato změna zákona účelově sledovala cíl zjednodušení prosazení výstavby jezů a jiné dopravní infrastruktury tím, že by je vláda prohlásila za stavby ve veřejném zájmu. Rozhodování o veřejném zájmu se tak znovu dostává k nejvyšším státním institucím, konkrétně vládě. Princip subsidiarity tím byl opuštěn.

Z těchto dvou příkladů vyplývá, že důležitou strategií zastánců jezů byla i změna legislativy. Snahy o prosazování změn zákonů omezujících možnosti odpůrců výstavby

²⁷ <http://www.jurisprudence.cz/clanek.html?id=1090&seznamtyp=1&rocnik=2005&cislo=8>

během celého rozhodovacího procesu pokračují i v současnosti. Dalším takovým příkladem je připravovaný nový stavební zákon, který má značně omezit přístup veřejnosti ke správním řízením.

3.2.4. Hlavní mezinárodní zákony a dohody

V mediálním diskurzu se objevovaly dvě evropské právní normy, na které se tábory zastánců a odpůrců výstavby odvolávali. Níže jsou popsány podrobněji.

- AGN

Česko v roce 1999 přistoupilo k Evropské dohodě o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu (AGN). Labská vodní cesta je v AGN označena jako hlavní vodní magistrála E20. Labská vodní cesta dnes spadá do klasifikační třídy IV., proto by měla splňovat parametr ponoru 2,5 m. Zároveň ale tato dohoda připouští omezení ponoru jako výjimku ve vztahu k existujícím vodním cestám, kde musí být přihlédnuto k místním podmínkám. Při modernizaci vodních cest třídy IV pak dohoda doporučuje dodržovat parametry nejméně třídy Va, což znamená parametr ponoru 2,5 - 2,8 m.

Situaci navíc komplikuje vyhláška Ministerstva dopravy č. 222/1995 Sb., o vodních cestách, která Labe označuje za dopravně významnou využívanou vodní cestu třídy Va, jejíž parametrů ale ve skutečnosti dnes nedosahuje. Původní záměr konečného řešení²⁸ splavnění Labe na ponor 2,8 m tak měla tato vyhláška s největší pravděpodobností legislativně podpořit.

Tato dohoda je zajímavá především tím, že sehrála v mediálním diskurzu poměrně důležitou roli. Bývalý ministr dopravy, Jaromír Schling, a ředitelka odboru plavby, Magdalena Konvičková, se na ni několikrát odvolávali a tvrdili, že nás zavazuje postavit na Labi jezy. Proti tomuto tvrzení stojí tvrzení všech tří respondentů, se kterými jsem vedla rozhovory. Marian Páleník přiznal, že o této dohodě nemá přílišné znalosti a zdůrazňoval především fakt, že se jedná o dohodu, ke které jsme jako ČR přistoupili dobrovolně, takže nás nemůže k ničemu donucovat. Jedná - li se o dohodu, záleží pouze na našem rozhodnutí, jak se k situaci na Labi postavíme, a v případě, že ponor na Labi

²⁸ Pro více informací o konečném řešení viz kapitolu Strategie některých hráčů sporu.

neprohloubíme, nehrozí nám žádné sankce.²⁹ Jaroslav Kubec, který prohlásil, že byl v komisi, která tuto dohodu připravovala, tvrdí, že dohoda byla vytvářena tak, aby nebyla v rozporu s již existujícími vodními cestami. Proto komise kladla hlavní důraz na povinné rozměry plavidla (šířku a délku), zatímco ponor byl pouze doporučeným parametrem. Další věcí, která z AGN podle Kubce vyplývá, je to, že doporučený ponor by měl být dodržován především na nových vodních cestách, proto AGN Česko k ničemu nezavazuje.³⁰ Podobný názor zazněl i z úst Miroslava Šefary. Ani on neprohlásil, že nás dohoda AGN zavazuje k modernizaci Labské vodní cesty a zlepšování plavebních parametrů. Šefara zdůraznil, že AGN „...nás zavazuje k tomu, že když se rozhodneme modernizovat, stavět vodní cesty - to je naše rozhodnutí vnitřní - tak to budeme dělat podle parametrů, které předepisuje tato dohoda AGN.“

Shrneme-li tedy to nejpodstatnější, dá se říct, že dohoda AGN Česko nezavazuje modernizovat vodní cesty a nepřikazuje, aby Česko zlepšilo stávající parametry (např. ponor). Pokud se ovšem Česko samo rozhodne modernizovat své vodní cesty, musí se parametry danými dohodou AGN řídit. Při modernizaci Labské vodní cesty z dohody AGN pro Česko vyplývá doporučený ponor 2,5 - 2,8 m, což je přibližně dvojnásobek oproti současně plánovanému ponoru 1,4 m.

• NATURA 2000

NATURA 2000 je spojitá evropská ekologická síť oblastí zvláštní ochrany, která byla vytvořena na základě Bernské úmluvy. Soustavu NATURA 2000 budou v Česku tvořit ptačí oblasti a evropsky významné lokality. Cílem je ochrana biologické rozmanitosti a zachování nejhodnotnějších přírodních lokalit a nejohroženějších druhů rostlin a živočichů v Evropě. Na základě kritérií, která hodnotí význam lokality pro každý typ přírodního stanoviště a pro každý druh, a na základě příslušných vědeckých informací navrhuje každý členský stát seznam lokalit. Poté, co Evropská komise návrh seznamu schválí, musí do šesti let příslušný členský stát vyhlásit všechny dané lokality jako

²⁹ „A další, co je hlavní, co já říkám, je to mezinárodní dohoda, tzn. když my jí nedodržíme, tak nedodržíme. Jako nemůže nikdo přijít, že vyloučí, a kdyby vyloučil, tak se nic nestane. To je prostě o ničem.“

³⁰ „...zadruhé jaksí tam je doporučený ponor 2,8 na nových vodních cestách, samozřejmě průplavech a kanalizovaných tocích. A na regulovaných tocích se připouští ponor podle místních podmínek. A když to aplikujeme na Labe, tak AGN říká, že bychom měli mít parametry aspoň IV třídy, my máme parametry třídy vyšší, tzn. Va, čili tam nemusíme dělat nic. A to, že naše Labe připouští ponory vhodné podle místních podmínek splňujeme, protože stejně jako v Německu, čili odvolávat se na AGN, to je nesmysl.“

zvláště chráněná území. Ve výjimečných případech je možné, aby na základě jednoznačného rozhodnutí Evropské rady byla do seznamu evropsky významných lokalit zařazena i taková lokalita, která původně nebyla uvedena na národním seznamu. Lokality zařazené do seznamu pak podléhají zákonu č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, konkrétně § 45a až i. Evropsky významná lokalita je zařazena do jedné z kategorií zvláště chráněných území (tzn. národní park, chráněná krajinná oblast, přírodní rezervace apod.) a podléhá ochraně příslušející této kategorii. I v případě oblasti NATURA 2000 je možné získat výjimky ze zákazů, kterou může udělit vláda z důvodů převažujícího veřejného zájmu. V lokalitě Labského údolí se ale nacházejí některé prioritní typy přírodních stanovišť jako např. jasanovo-olšové lužní lesy, u nichž lze stavbu prosadit pouze v případě převažujícího veřejného zájmu, který by měl důvod týkající se veřejného zdraví, veřejné bezpečnosti nebo příznivých důsledků nesporného významu pro životní prostředí.

Český národní seznam evropsky významných lokalit NATURA 2000 vyšel v prosinci roku 2004 ve sbírce zákonů jako nařízení vlády č. 132/2005 Sb. Seznam nyní čeká na schválení Evropskou komisí a zařazení českých lokalit do evropského seznamu. Očekává se, že k tomu dojde nejdříve koncem roku 2006.

Původně měla být do sítě NATURA 2000 na základě přírodovědeckých kritérií zařazena rozsáhlá oblast kaňonu Labe od Lovosic až po státní hranice. Po politických bojích se tato lokalita zmenšila a na národním seznamu se objevila jako evropsky významná lokalita Labské údolí, sahající od Prostředního Žlebu po státní hranice. Lokalita NATURY 2000 tedy byla navržena tak, aby nezasahovala do místa, kde je plánovaný poslední jez na českém území. Zároveň bylo rozhodnuto o zařazení Labského údolí do kategorie chráněných krajinných oblastí. Oblast Labského údolí se do značné míry překrývá s CHKO Labské pískovce.

I NATURA 2000 se spolu s Bernskou úmluvou stala předmětem mediálního diskurzu. Ministři životního prostředí Kužvart a Ambrozek a ekologické iniciativy se na soustavu NATURA 2000 odvolávali a používali ji jako argument proti výstavbě jezů. Političtí zastánci výstavby jezů se zase zasadili o zúžení lokality oproti původním plánům.

Platnost tohoto argumentu byla částečně zpochybněna respondenty. Miroslav Šefara obecně připomenul celkovou ekologičnost vodní dopravy, která má mimo jiné i nejnižší externí náklady na výstavbu dopravní infrastruktury ve srovnání s dopravou silniční a

železniční.³¹ Ani Marian Páleník dopady soustavy NATURY 2000 na proceduru schvalování výstavby jezů příliš nezveličoval. NATURA 2000 se podle jeho názoru týká především ochrany ptactva a krajiny. U ptactva nelze jednoznačně tvrdit, že by je výstavba jezů nějak výrazněji zasáhla.³² Stejně tak zásah do krajiny by nebyl tak výrazný, protože se jedná o výstavbu nízkých jezů, které by byly téměř celé pod vodou. Nicméně, kdyby NATURA 2000 vznikla na původně plánovaném úseku Labe, tedy od Lovosic po státní hranice, bylo by prosazení výstavby jezů o dost složitější.³³ Právě pro tuto možnost zabránění výstavbě jezů se stala NATURA 2000 důležitou součástí strategií ekologických iniciativ. Některé ekologické organizace navíc podaly žalobu k Evropské komisi pro nesplnění závazných kritérií NATURY 2000, podle kterých by do oblasti NATURA 2000 měl spadat celý kaňon Labe už od Lovosic.³⁴

Přesto se NATURA 2000 posunutím hranice oblasti až za Prostřední Žleb ze hry úplně nedostala. Jelikož je plánovaná stavba jezu Děčín na hranici oblasti NATURA 2000, bude se muset podle jejích kritérií také posuzovat. Lokalita od Lovosic po Prostřední Žleb je navíc klasifikována jako „sporná“. Sporná lokalita je označení pro lokalitu, která byla navržena na základě odborných podkladů, ale do národního seznamu zařazena nebyla. Spornou, stejně jako evropsky významnou lokalitu, je zakázáno poškozovat.

Pokusím-li se shrnout to nejpodstatnější, stavba bude tedy posuzována i podle § 45i zákona č. 114/1992 Sb., který hodnotí vliv záměru na evropsky významné lokality a ptací oblasti soustavy NATURA 2000.

³¹ „... já jsem tady mluvil o externích nákladech, které jsou prokazatelně, a to i na výstavbu vodní cesty, jsou nejnižší. Nejvyšší jsou na železniční (...) ten km železnice je daleko nejvyšší, pak je silniční, pak je někde teprve vodní cesta, protože v podstatě ona existuje a ona se jenom upravuje, čili nezabíráte nové území, neničíte les, neničíte pole, nic, jenom upravujete už existující dopravní cestu, takže z toho hlediska já jsem přesvědčen, že vodní dopravní cesta je z hlediska NATURY nejméně konfliktní.“

³² „...je fakt, že ty dopady na faunu, nebo jako na ptáky bude jako takřka nulovej. Přímo žádnej a nepřimo - ne úplně žádnej ne, ale jako normální - a ten nepřimej tam samozřejmě nějaký bude, žejo když se změni proudění vody, tak se změni osádka rybí a tím se zase změni, že tam třeba nebudou kormoráni, ale to se nedá říct dopředu, že to tak bude. Nedá se to na tom postavit.“

³³ „Ale nicméně kdyby tam byla ta NATURA, tak to tam nemůžou postavit, nebo respektive jako blbě by to tam postavili. Zas ještě neznamená, že by to tam nemohli postavit, to by to tam mohli postavit a my bychom si mohli stěžovat do EU a ta EU by zase mohla dát nějaký sankce. Ale je to samozřejmě hodně složitý.“

³⁴ Jak vyjádřil Marian Páleník: „No a na Evropskou komisi byla daná stížnost, že vlastně není možný, aby vláda - přitom ty kritéria jsou daný pro všechny státy EU závazně - a není možné, aby vláda řekla: „Sice to tady vyšlo podle kritérií, ale nám se to tady nelíbí, tady to nebude.“ Pak by si mohli jako dělat cokoli....“

3.3. Strategie některých hráčů sporu

Tabulka č. 4: Cíle a strategie tří hráčů sporu

Hráč	Deklarovaný cíl	Ideální cíl	Strategie 1	Prostředky 1	Strategie 2	Prostředky 2
ŘVC ČR (= MDS)	zlepšení plavebních podmínek	konečné řešení: 2 vysoké jezy s ponorem 2,8 m	2 nízké jezy s ponorem 1,4 m dostavitelné na konečné řešení	vyjednávání s MŽP	1 nízký jez s ponorem 1,4 m dostavitelný na konečné řešení	vyjednávání s MŽP
Přátelé přírody	ochrana přírody	nulová varianta	boj proti variantám jezů dostavitelným na konečné řešení	mobilizace veřejnosti, tlak na MŽP	alternativní řešení: by-passy	mobilizace veřejnosti, tlak na MŽP, spojení s Kubcem
Kubec	ekonomicky návratné zlepšení plavebních podmínek	alternativní řešení: vzdouvací pevné prahy, nebo by-passy s ponorem 1,4 m	alternativní řešení: vzdouvací pevné prahy	vyjednávání s MDS	alternativní řešení: by-passy	vyjednávání s MDS, MŽP, spojení s Přáteli přírody

Poté, co jsem zhruba zrekonstruovala historii regulace Labe, se chci soustředit na strategie tří hráčů, se kterými jsem vedla rozhovor. Značně mi k tomu pomohly i těmito respondenty laskavě poskytnuté materiály.³⁵ Je třeba upozornit na to, že tato kapitola je poněkud více spekulativní povahy. Vycházela jsem výhradně z uvedených zdrojů, ve kterých se všechny závěry ať už explicitně, nebo implicitně objevily. Dále je nutné poznamenat, že cíle a strategie, které se vyjevily na základě několika rozhovorů a relevantních dokumentů, nemohou být úplně a jediné možné. Přesto věřím, že tato kapitola umožní hlubší náhled do strategií hráčů sporu.

Ze tří hráčů, ŘVC ČR (Miroslav Šefara), Přátel přírody (Mariana Páleníka) a Jaroslava Kubce, bylo vůdčím hráčem ŘVC ČR, které je investorskou organizací MDS a připravuje celý projekt stavby. Jeho cíl a strategie určovaly do značné míry i cíle a strategie ostatních dvou hráčů. Proto jim zde budu věnovat největší pozornost. Jak už

³⁵ Jedná se hlavně o Historii vývoje řešení zlepšení plavebních podmínek Labe v úseku od Ústí nad Labem po státní hranici ČR/SRN zpracovanou ŘVC ČR, Výroční zprávy Přátel přírody, Zpravodaje Přátel přírody Alternativy pro Sever, dopis Ing. Jaroslava Kubce adresovaný MŽP apod..

bylo zmíněno, ŘVC ČR vzniklo až v roce 1998, ale jednoznačně se hlásí k odkazu předchozího investora HYDROČEZ, a.s.

Optimálním cílem z hlediska plavby je pro ŘVC ČR kanalizace celého toku Labe a zvýšení plavebního **ponoru** na **2,8 m** s celkovou plavební hloubkou 3,3 m.³⁶ Tuto variantu označuje ŘVC ČR jako cílové nebo konečné řešení. Upravit řeku podle cílového řešení je po celou dobu trvání sporu o jezy ideálním řešením z hlediska plavby. Dosáhnout cílového řešení lze ale pouze za pomoci vysokých jezů, které by způsobily velké vzdutí vody a hluboké zásahy do krajiny a jejích ekosystémů.

Plány na stavbu vysokých jezů, které by byly pro ekosystémy a pro mnoho ohrožených druhů ničující, vyvolaly ostrou reakci ekologů. Striktní nesouhlas MŽP přinutil prvního porevolučního investora se stáhnout. ŘVC ČR se poučilo z některých neúspěchů HYDROČEZu a v roce 1999 přišlo se záměrem výstavby dvou **nízkých jezů**, které ale musely umožnit **dostavbu cílového řešení** s minimálními vedlejšími náklady (např. na demolice apod.). Nízké jezy měly zajistit minimální plavební **ponor 1,4 m**. Vzdutí vody způsobené těmito jezy by přírodu dolního Labe příliš nezasáhlo, proto měly vysokou šanci projít územním a stavebním řízením.³⁷

Na tom, že zásah nízkých jezů do přírody dolního Labe by nebyl nijak velký, se shodují jak Páleník, tak Šefara. Uvádí se to i v dokumentu Historie vývoje řešení zlepšení plavebních podmínek Labe v úseku od Ústí nad Labem po státní hranici ČR/SRN [2004: 15]: „*Z upravovaného úseku délky 40 km tak i po navrhovaném zlepšení plavebních podmínek zůstane proudní charakter řeky i při minimálním průtoku v úsecích mezi Střekovem a Valtířovem v délce 8 km, pod plavebním stupněm Malé Březno po Boletice rovněž v délce 8 km a pod plavebním stupněm Prostřední Žleb po státní hranici v délce 10 km, tj. celkem 26 km. Pouze 14 km bude tvořeno jezovými zdržemi (5 km Malé Březno a 9 km Prostřední Žleb).*“ Nízké jezy jsou tedy vůči přírodě poměrně vstřícné, ale z plavebního hlediska má toto řešení k ideálu hodně daleko. I

³⁶ Jak se píše v Historii vývoje řešení zlepšení plavebních podmínek Labe v úseku od Ústí nad Labem po státní hranici ČR/SRN [2001: 5]: „*Jako cílový stav plavebních úprav v tomto úseku bylo požadováno dosažení plavební cesty v parametrech třídy Vb, respektive VIb dle mezinárodní klasifikace vodních cest v souladu se zákonem ČR č. 114/95 Sb. o vnitrozemské plavbě, jeho prováděcí vyhlášky MDS ČR č. 222/95 Sb. a Evropskou dohodou o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu (AGN), tj. zajištění plavební hloubky 3,30 m celoročně (tj. plavební ponor 2,80 m a marže 0,50 m).*“

³⁷ Podobně se vyjádřil i Marian Páleník z Přátel přírody: „... *ty dopady na to životní prostředí jsou samozřejmě mnohem vyšší u toho konečného řešení, byly mnohem větší, protože ta příroda by dostala... ta řeka by byla obrovsky kanalizovaná, ale když se jim teďka povolí, když se jim řekne ano, ty dopady u těch jezů jsou přijatelný, což by se jako dalo i říct, oni jsou samozřejmě menší, ale obrovský riziko, největší riziko, který tam je schovaný je to, že oni postaví ty nízký a za dva roky přijdou s tím, že to zvýší a samozřejmě ta změna z toho nízkýho na vysokej už je stokrát jednodušší než to vůbec celý prosadit.*“

proto lze zřejmě v budoucnu očekávat snahy ze strany MDS a ŘVC ČR o dostavění jezů na cílové řešení.

Této strategii ŘVC ČR si je dobře vědom Marian Páleník z Přátel přírody. Ani podle jeho názoru by stavba nízkých jezů přírodě tolik neuškodila. Přátelé přírody se ale obávají, že nízké jezy jsou pouze strategií, jak dospět k jezům s vysokým vzdušným. Odpovědí na tuto předpokládanou strategii je bojkot jakékoli varianty s jezy³⁸ ze strany ekologů.

Poslední investiční záměr, který byl ohlášený v roce 2005, se omezil na jeden nízký jez v oblasti Prostředního Žlebu. I tento jez se dá dostavět na cílové řešení, navíc se nevyklučuje s dostavbou druhého jezu v Malém Březně.

Shrnu-li co nejstručněji předcházející text, **cílem** investora je vystavět **vysoké jezy** a zajistit tak pro plavbu ideální **ponor 2,8 m**. Tomuto cíli jsou podřízeny strategie investora, které vyjadřuje postupný posun k environmentálně přijatelnějšímu řešení. Za snahou postavit jezy, resp. jez, stojí ale - přes všechny environmentální ústupky - představa o budoucím možném dostavění na konečné řešení. Prosazení jakékoli varianty jezů je proto potencionálním krokem k naplnění cílového řešení.

Snaha po dosažení cílového řešení je i jedním z motivů, proč byla při hledání možností zlepšení splavnosti Labe vyloučena všechna alternativní řešení jako např. **vzdouvací stavby** ve tvaru jednoduchých **betonových prahů**³⁹ či **by-passy**. Autorem těchto alternativních řešení je Kubec, který o své variantě by-passů informoval i ministry Šimonovského a Ambrozka, ale bez velkého úspěchu.⁴⁰

Méně vlivné je i postavení Přátel přírody. Přestože důvody nesouhlasu s výstavbou jezů jsou u Přátel přírody ekologické a u Jaroslava Kubce ekonomické, došlo k dočasnému

³⁸ Kubcova varianta by-passů je ale pro Přátele přírody přijatelná, a to především z důvodu, že by-passy se nedají přestavět na vysoké jezy. Ze stejného důvodu je pro ŘVC ČR varianta by-passů nepřijatelná.

³⁹ Jak se píše v Historii vývoje řešení zlepšení plavebních podmínek Labe v úseku od Ústí nad Labem po státní hranici ČR/SRN: „V úseku pod tímto vodním dílem budou zásahy do stávajících příbřežních ekosystémů v této etapě řešení relativně příznivější. Při komplexním pohledu se zřetelem na cílové řešení představuje však návrh této varianty (vzdouvacích pevných prahů) dvojí zásah do tohoto území. Tato etapová výstavba, u níž bude mezi jednotlivými etapami větší časová prodleva, povede ve svých důsledcích k většímu rozsahu rehabilitačních činností, protože řada zásahů na zmírnění negativních následků a vylepšení podmínek vytvořených v předchozí etapě bude následně zmařena a vyžádá si jejich přebudování.“

⁴⁰ Jak situaci komentuje sám Kubec: „Já jsem se obrátil na pány ministry jak Ambrozka, tak Šimonovského s takovouhle nabídkou. Samozřejmě byl z toho jenom poprask, protože udělali vše možné, aby to smetli ze stolu. Vůbec moje korespondence se Šimonovským, to je za všechny prachy. Nejdřív vám neodpoví, tak se odvoláte... Takže potom se odvoláte na zákon o svobodném přístupu k informacím, pak zase přijde, že moje žádost má formální vadu, ale že se můžu odvolat, no a uplynou 2,3 měsíce a nakonec nevyzní stejně nic...“

spojení těchto dvou hráčů. Hlavním cílem Přátel přírody je prosadit tzv. **nulovou variantu**, což znamená ponechání toku Labe v přirozeném stavu. Tohoto cíle se Přátelé přírody snaží dosáhnout pomocí strategie **odmítání jakéhokoli jezu** či stavby, která by se dala dostavět na cílové řešení. Proto Přátelé přírody přivítali alternativní řešení splavnění pomocí by-passů a s **Jaroslavem Kubcem** se při prosazování jeho varianty **spojili**. O ohlášení záměru „Plavební stupeň Děčín“ byl Jaroslav Kubec informován Marianem Páleníkem, se kterým pak koordinoval postup při zjišťovacím řízení. Strategií Kubce i Přátel přírody bylo obracet se v co největší míře na ministra životního prostředí Ambrozka a požadovat, aby byla během procedury EIA posouzena i všechna alternativní řešení.⁴¹ Stejně jako Kubec, obraceli se na ministra i lidé podporující Přátelé přírody, které k tomu vyzýval Páleník. Přátelé přírody totiž mají přibližně 1500 příspevatelů, které pravidelně informují o dění okolo jezů a které v případě nutnosti i **mobilizují** k lobování proti jezům u politiků.

Tuto příležitost neziskového sektoru, jak ovlivňovat veřejnou politiku, nazývá Frič [2000] příležitostí mobilizovat svůj vliv, nebo příležitostí aktivizovat se. Příležitosti aktivizovat se využívají neziskové organizace při potencionálních možnostech naskýtajících se v toku procesů veřejné politiky. Mezi nástroje, které Přátelé přírody využívají, patří petice a informační kampaně, jejichž cílem je šířit informace a přesvědčovat veřejnost.

Strategií odpůrců výstavby jezů je nyní dosáhnout realizace zlepšení plavebních podmínek **alternativním řešením** vůči jezům. Pro Kubce by dosažení tohoto cíle bylo optimální, pro Páleníka menší zlo, které ale hlavně vylučuje pozdější dostavbu na cílové řešení. Přátelé přírody však sledují stále stejný cíl: prosadit **nulovou variantu** a zabránit zásahům do přírody dolního Labe. Proto je velmi pravděpodobné, že kdyby se zastánci jezů hypoteticky smířili se splavněním formou by-passů a by-passy by se skutečně dostaly do hry, tak by Přátelé přírody začali vystupovat se stejnou razancí jako dříve proti jezům i proti tomuto alternativnímu řešení.

⁴¹ Kubec píše ministru Ambrozkovi: „Zejména však nepokládám za vhodné, aby se posuzování vlivu na životní prostředí omezilo na jedinou variantu (pokud pominu variantu nulovou), jestliže se nabízí i

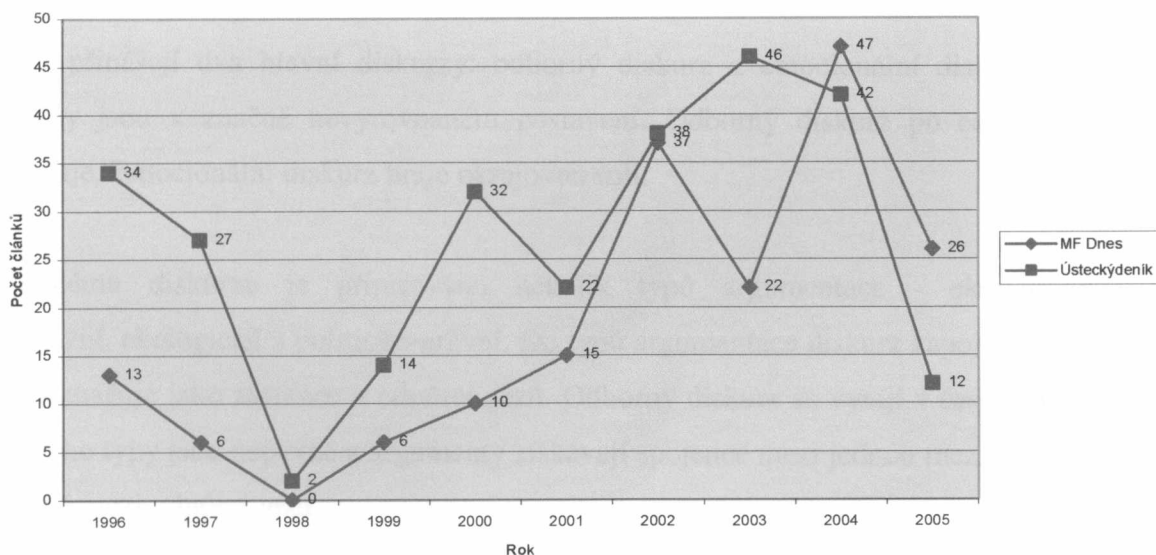
4. MEDIÁLNÍ RÁMEC

Analýza mediálního diskurzu se skládá ze dvou částí: z kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy. Nejdříve pomocí kvantitativní metody analyzuji na všech člancích průběh procesu agenda-setting a vývoj počtu typů argumentů připisovaných zastáncům či odpůrcům v čase. V kapitole Analýza mediálního diskurzu se pak zabývám těmito argumenty kvalitativním způsobem na vzorku 30-ti článků.

4.1. Kauza jezů a její agenda-setting

4.1.1. Rozdíly mezi MF Dnes a Ústeckým deníkem

Graf č. 1: Srovnání počtu článků

Z grafu č. 1 jsou vidět rozdíly v počtu článků u deníků MF Dnes a Ústecký deník. Rozdíl v prvních sledovaných letech 1996 - 1998 je dán hlavně tím, že v MF Dnes ještě

varianta by-passů. Její přednosti stále trvají i při porovnání s jediným jezem a dovolím si tvrdit, že jsou dokonce ještě významnější, a to především z hlediska ekonomické efektivity.

nevycházela příloha Severní Čechy, ve které většina článků o jezích na Labi vychází. V roce 1999 tedy dochází ke zvratu a počet článků v obou denících je srovnatelný.

Výraznější rozdíl mezi diskurzemi obou deníků spočívá v míře regionálního zaměření. Ústecký deník dával mnoho prostoru hlasům starostů obcí jako je Malé Březno, Povrly apod., stejně tak věnoval značnou část prostoru i ústecké ekologické organizaci Přátelé přírody. Ústecký deník byl také ve větší míře zaměřen na lokální dopady výstavby jezů na region.

V MF Dnes se téma jezů prosadilo s určitými výjimkami pouze v regionální příloze Severní Čechy. Vzhledem k omezenému prostoru přílohy Severní Čechy jsou články podstatně kratší a stručnější než v Ústeckém deníku. S menším prostorem, který se možné tématu jezů věnovat, zřejmě souvisí i opomíjení menších místních hráčů: starostů obcí a místních ekologických organizací.

4.1.2. Typy argumentů

Média přinášejí dva hlavní diskurzy: odborný diskurz a emocionální diskurz. Oba diskurzy jsou v značně nevyrovnaném postavení. Odborný diskurz po celou dobu převažuje. Emocionální diskurz hraje okrajovou roli.

Odbornému diskurzu je připisováno několik typů argumentace - ekonomická s dopravní, ekologická a politicko-právní. Do typů argumentace diskurz zapojuje hráče, které označuje jako zastánce a odpůrce jezů. Odborný diskurz se vyvíjí v čase, hranice mezi jeho typy jsou nepevné a argumenty získávají spojení mezi jednou mezi zastánci, podruhé mezi odpůrci jezů.

I pod emocionální diskurz se dají řadit ekonomické, ekologické a politické typy argumentace. Narozdíl od odborného diskurzu je ale diskurz emocionální marginální. Emocionální diskurz je vytlačen do okrajových rubrik jako např. Z vašich dopisů, Došlo na naši adresu, Názory čtenářů apod. Stejně jako diskurz odborný nachází i emocionální diskurz své spojení jak mezi zastánci, tak mezi odpůrci jezů. Výjimkou je žánr fotografie, která emotivně konstruuje jenom jednu stranu - odpůrce jezů.

Jediným důležitým argumentem, který se nedal zařadit ani pod odborný, ani pod emocionální diskurz, je tzv. „petiční“ argument. Tomu se více věnuji k kapitole „Petiční“ politický diskurz ekologů.

Tabulka č. 5: Odborný a emocionální diskurz a typy argumentů

Odborný diskurz - zaměřený věcně	Emocionální diskurz - vyjadřuje a vzbuzuje emoce, víru a přesvědčení,
Ekonomické argumenty: odkazují k finančním dopadům stavby jezů; spadají sem i dopravní argumenty: srovnávají nejrůznější druhy dopravy	Ekonomické argumenty: odkazují k finančním dopadům stavby jezů; spadají sem i dopravní argumenty: srovnávají nejrůznější druhy dopravy
Ekologické argumenty: odkazují k ekologickým dopadům stavby jezů	Ekologické argumenty: odkazují k ekologickým dopadům stavby jezů
Politické argumenty: odkazují k legislativě a právním normám;	Politické argumenty: odkazují k legislativě a právním normám;
	Obrazový materiál: patří sem některé fotografie demonstrantů, živočichů, nebo lodí

Tabulka č. 6: „Petiční“ politický argument

„Petiční“ politický argument: zvláštní kategorie nespádající ani pod odborný ani pod emocionální diskurz patří sem petice, demonstrace, výstavy apod.
--

4.1.3. Krystalizace tématu „jezy na Labi“

Co je to agenda-setting? Jako první se o tomto jevu zmínil Lazarsfeld, který o tomto jevu mluvil jako o schopnosti „vytvářet témata“. Politici se snaží soustředit pozornost voličů na to, co je z hlediska jejich strany nejdůležitější. Ovlivňování lidí není ovšem zdaleka tak jednoduché, protože lidé sice o tom, co je jim řečeno přemýšlejí, ale nemyslí si to, co je jim řečeno [McQuail 1999]. Kalvas [2005: 9] ve své diplomové

práci podává definici agendy-setting (nastolování tématu) jako procesu, „*ve kterém masová média určují témata, která veřejnost vůbec zaregistruje, bude pokládat za důležitá a může se tak na ně názor veřejnosti vyvíjet.*“

Proces agenda-setting zkoumám na základě tabulek počtu zaměření článků (zastánci X odpůrci) a jednotlivých typů argumentů (viz Přílohy č. 4 a 5). Do textu vkládám stručný popis vývoje počtu jednotlivých typů argumentů za určité časové období, abych tak na datech ilustrovala, jakým způsobem jsem k závěrům došla.

Je důležité znovu připomenout, že se téma jezů nikdy nestalo celospolečenským tématem a zůstává na regionální úrovni. Z tohoto pohledu lze tvrdit, že téma doposud nastoleno nebylo. Já se zde ale zabývám procesem agenda-setting na regionální úrovni. Proces agenda-setting probíhal v MF Dnes a Ústeckém deníku zřejmě již před rokem 1996. Mezníkem je pak rok 1999, od kterého jsou již všechny hlavní rysy agendy zpracovávány podle diskurzivně ustáleného pravidla. I po tomto roce ale dochází k postupnému vývoji a krystalizaci diskurzu.

Jak můžeme tento vývoj chápat? Vysvětlení leží v tématu „jezy na Labi“. Podle teorie agenda setting média nastolují taková témata, která jsou důležitá, ale u kterých lze zároveň předpokládat, že někoho zaujmou. Ne všechna důležitá témata však lze v médiích jako je např. tisk zpracovat. Proto o tématech, která jsou v médiích obtížně zpracovatelná, se veřejnost dozví s nižší pravděpodobností, bez ohledu na jejich význam [Kalvas 2005: 22-23].

Burton a Jiráček [2001: 246-247] hovoří o **zpracovatelských hodnotách**, které zvyšují naději stát se předmětem zájmu médií. Zpracovatelskými hodnotami jsou např. možnost **zjednodušení**, možnost podat zprávu **v negativním světle**, možnost **dramatizace** a uvedení **zřetelného konfliktu**, možnost podat zprávu jako **příběh o jedinečném lidském osudu** apod. Dále se hodnotí, zda je k dispozici **obrazový materiál**. Pokud událost nabízí některé z těchto možností zpracování, má větší naději stát se předmětem zájmu médií.

Podívejme se nyní na kauzu jezů z hlediska zpracovatelských hodnot. Jak vyplývá z institucionální části této práce, problematika výstavby jezů není vůbec jednoduchou záležitostí. Podléhá mnoha zákonům a správním řízením, z nichž jsou tři nejdůležitější:

procedura EIA, výjimka ze zákona o ochraně přírody a krajiny a územní a stavební řízení. Kauza jezů tedy nenabízí přílišné možnosti **zjednodušení**. O tom vypovídají především články Ústeckého deníku, které jsou mezi lety 1996 až přibližně 2000 plně faktických chyb např. u politicko-právních aspektů kauzy⁴². Postupem času se ale diskurz tisku s tímto problémem poměrně úspěšně vyrovnává a daří se mu o jezích informovat zjednodušenou formou, která ale poměrně přesně odráží průběh institucionálního procesu a jeho pravidla.

- **1996 - 1997**⁴³

V letech 1996 a 1997 byl diskurz výrazně odlišný od diskurzu následujících let. V převaze byli odpůrci výstavby jezů, kteří se rozhodně nedali zařadit do kategorie „ekologové“. Mezi aktéry vystupujícími proti přehradě byli i radní Děčína, Ústí nad Labem, ministr dopravy a ministři životního prostředí Česka a Saska. Ekologické argumenty převažují nad ekonomickými a politickými. Přestože oběma stranám zastánců i odpůrců jsou připisovány všechny typy argumentace, k zastáncům diskurzu více váže ekonomickou argumentaci a k odpůrcům ekologickou. Emocionální argumenty jsou používány poměrně málo. Chybí i obrazový materiál.

Další zpracovatelskou hodnotou, která se postupně v kauze jezů vytvořila, byla možnost **dramatizace** a uvedení **zřetelného konfliktu**. Lze konstatovat, že v tomto bodě se v mediálním diskurzu poměrně vysoce odráží skutečný průběh rozhodování o jezích. První varianta jezů, tzv. varianta 1995, počítala s vysokými jezy, které by způsobily velké vzdutí hladiny a tím i poškození labské přírody. Z diskurzu deníků v letech 1996 až 1997 nevyplývá jasný odpůrce stavby. Hlasy, které jsou skrz tisk slyšet, jsou spíše proti výstavbě jezů. Hlasy odpůrců nejsou zdaleka připisovány pouze ekologům či ochráncům přírody, případně ministerstvu životního prostředí, jak je tomu později zvykem. Mezi aktéry, kterým diskurz připisuje nesouhlasné názory na stavbu, se

⁴² Faktické chyby jsem schopna rozlišit u politicko-právní argumentace týkající se legislativy. Příkladem může být článek Ústeckého deníku (8.2. 1996), ve kterém se praví: „*V případě, že oficiální orgány stoprocentně prokáží a doloží výskyt bobra v Labi v okrese Ústí nad Labem, bude obtížné u Malého Března postavit přehradu. (...) investor (pozn. autorky) musí získat zvláštní výjimku Ministerstva životního prostředí ČR na to, aby zničil lokality, kde kriticky ohrožení živočichové žijí. (...)*“ Výjimku ze zákona o ochraně přírody a krajiny by ale investor potřeboval, i kdyby se bobr evropský v dolním Labi nevyskytoval. Stavba totiž prochází chráněnou krajinnou oblastí, kde se plavební kanály nesmí bez výjimky stavět.

⁴³ Viz přílohy č. 4 a 5

objevují i rada města Ústí nad Labem a města Děčín, ministr dopravy a ministr životního prostředí německé spolkové země Sasko. Mezi zastánci diskurz obou médií jmenoval investora HYDROČEZ a v Ústeckém deníku starosty obcí Malé Březno a Povrly, u kterých by jez měl vyrůst.

Už na konci roku 1997 se začíná rýsovat jedna zřetelná strana konfliktu: ekologové. Hlasy proti začaly být diskurzem postupně připisovány ekologům. Zde lze vypožorovat počátky trendu vytváření dvou zřetelných stran konfliktu. V letech 1996 až 1998 se ale ještě o dvou výrazných stranách konfliktu nedá mluvit.

- **1999 - 2005⁴⁴**

V roce 1999 začínají být v mediálním diskurzu více slyšet zastánci jezů a především jejich hlavní mluvčí MDS. Počet článků věnovaný hlasům zastánců a odpůrců se přibližně vyrovnává a zůstane tomu tak až dodnes. Ekologické argumenty se objevují méně často. I když ne výrazně, tak přesto vzrůstá počet ekonomických a politických argumentů. Významné ale je, že straně zastánců je po roce 1999 připisována především ekonomická argumentace, kdežto odpůrcům je připisována ekonomická, ekologická a politická argumentace vyrovnanou měrou, s postupnou mírnou převahou politického argumentu. Zdá se, že ekologický argument odpůrců byl potlačen. K tomuto důležitému momentu se vrátím v kvalitativní analýze. U emocionálního argumentu žádný výrazný rys vývoje v čase nelze vysledovat.

Rok 2000 a následující roky jsou zajímavé po vizuální stránce. K diskurzu se připojuje mnoho obrazového materiálu. Jedná se např. o fotografie demonstrací, výstav, lodí kotvících v přístavech, ohrožených bobrů apod., začínají se ale objevovat i portréty aktérů.

V roce 2002 prudce vzrůstá počet článků v MF Dnes. To je dáno velkým prostorem, který deník tématu nechal v rubrice Názory čtenářů. Diskurz, který zahrnul i názory čtenářů, je více emocionální, avšak i zde převládají odborné argumenty.

S novou variantou 1999 však přišel zvrát. Jak je zevrubně popsáno v institucionální části této práce, varianta 1999 již nepočítala s vysokými jezy, ale s podstatně šetrnějšími nízkými sklopnými jezy. Novým investorem stavby se stalo ministerstvo dopravy. Od

⁴⁴ Viz přílohy č. 4 a 5

roku 1999 je v diskurzích deníků slyšet vyšší počet hlasů pro jezy. V letech 1999 až 2001 se vedle již ustavené strany odpůrců - **ekologů** nastolila i výrazná strana zastánců, reprezentovaná **ministerstvem dopravy**. **Zřetelný konflikt** dvou stran byl v diskurzu **nastolen**. Od roku 2002 se strana odpůrců ekologů rozšířila o ministerstvo životního prostředí. I strana zastánců (MDS) nabyla dvou silných hlasů připisovaných zástupcům různých odborných a politických institucí.

Důraz na konflikt je diskurzem veden hlavně prostřednictvím titulků: Boj o jezy vyvrcholí za týden na veřejném slyšení (MF Dnes, 7.11. 2001), Válka o jezy na Labi se vyhrotila (Ústecký deník, 25.10. 2002), Boj o jezy na Labi jde do finále, obě strany přiostrí (MF Dnes, 24.2. 2004).

S objevením zřetelných stran konfliktu se téma jezů v obou sledovaných denících nastoluje a navíc získává svou typickou podobu, kterou již do roku 2005 neopustí.

Teorie agenda-setting se zabývá i problematikou vzájemného ovlivňování žurnalistů a držitelů moci. Určují agendu média nebo politici? Jestliže výzkumy nedocházejí k jednoznačnému závěru [Kalvas 2005: 12], je možné se domnívat, že agenda-setting není pouze čistě v rukou mediálních tvůrců, ale mohou ji ovlivňovat také politici a jiní držitelé moci ze své **mocenské pozice**.

Téma jezů, jak již bylo řečeno, vykrystalizovalo až přibližně po roce 1999. To souvisí nejen s tím, že přišla do hry varianta 1999, ale i s tím, že ministerstvo dopravy začalo jezy a jejich agendu tvrdě prosazovat. Již bylo řečeno, že mediální diskurz nebyl s to během let 1996 až 1998 téma řádně nastolit. V té době usilovala o jezy společnost HYDROČEZ a ministři dopravy s výjimkou Římana jim nebyli nakloněni. Mediálnímu diskurzu chyběl nejen zřetelný konflikt mezi hráči o jezy, ale i silný hráč, který by agendu ze své pozice moci nastolil. V roce 1999 MDS nahradilo investora HYDROČEZ a začalo agendu jezů do médií protlačovat. To napomohlo i ke krystalizaci strany zastánců jezů, kterou od té doby začal diskurz ztotožňovat s MDS. Lze se domnívat, že právě toto nastolení agendy jezů z **mocenské pozice** MDS bylo hlavní příčinou nastolení tématu „jezy“ ve sledovaných médiích.

Procesu agenda-setting zřejmě výrazně pomohla i dlouhá doba trvání kauzy jezů. Charakteristickým rysem mediálních produktů je totiž **opakování textu a témat**. Nejen mediální obsahy, ale i způsoby zpracování témat neustálým opakováním vytvářejí vzorový způsob, jak dané téma zpracovat do textu. „*Publikum očekává, že bude určité*

téma pojednáno určitým způsobem, což je výsledkem mnoha a mnoha let opakování, na jehož základě vznikla mezi výrobci (tvůrci) určitá forma shody v tom, jak se to či ono téma zpravidla pojednává“ [Burton, Jiráček 2001: 158].

Během let se novináři sledovaných deníků naučili jezy mediálně zpracovávat. Po roce 1999 nastolení tématu pomohlo navíc i to, že reálný průběh kauzy jezů více umožnil přiblížit diskurz o jezech diskurzu ostatních ekologických kauz, které pojmají své téma jako střet dvou aktérů - ekologů a zastánců stavby (ať už jezů, nebo dálnice apod.).

Poslední rys, který doplňuje vznikající proces agendy-setting, je **obrazový materiál**. Po roce 1999, který je pro krystalizaci diskurzu přelomový, začíná text diskurzu doplňovat ve větší míře než v předchozích letech i obrazový materiál, nejčastěji fotografie. Častými objekty jsou demonstrující ekologové, chránění živočichové, portréty jednotlivých aktérů nebo aktéři na jednáních nebo plující lodě či lodě ukotvené v přístavišti. Hojnost obrazového materiálu diskurz jezů již do roku 2005 neopustí.

Shrnu-li předešlý text, dá se říci, že jsme se u kauzy jezů stali svědky procesu agenda-setting. K nastolování tématu docházelo především do roku 1999, ale i po tomto roce téma částečně dále krystalizovalo. K procesu agenda-setting došlo díky dlouhodobému a **opakujícímu se charakteru** kauzy jezů. Přes počáteční špatnou orientaci v problematice se po roce 2000 oběma deníkům podařilo kauzu bez přílišných nepřesností a chyb **zjednodušit**. Právě diskurz Ústeckého deníku byl zpočátku mezi lety 1996 a 1999 poměrně dost vzdálen tomu, co se dělo v reálném průběhu rozhodování o jezech. Po roce 2000 se ale diskurz vyrovnal se složitostí rozhodovacího procesu výstavby jezů a Ústecký deník už obsahoval mnohem méně faktických chyb.

Nastolení tématu také výrazně napomohlo to, že v něm byl postupně objeven **zřetelný konflikt** dvou stran: **MDS** + ostatních zastánců jezů versus **ekologů** + **MŽP**. Po roce 2000 přibývalo v diskurzu i **obrazového materiálu**.

Nejpodstatnějším důvodem nastolení tématu jezů ale byl vstup silného hráče do hry. MDS, které se stalo v roce 1999 investorem jezů, se zasloužilo díky své **mocenské pozici** i o propagaci tématu v mediálním diskurzu.

4.2. Analýza mediálního diskurzu

Nyní můžu konečně přistoupit ke kvalitativní části analýzy. Pokusím se najít odpovědi na tyto výzkumné otázky:

Jakými prostředky diskurz vytváří strany sporu?

Jaké vytvářejí strany sporu herní rámce?

Jaké jsou připisované autostereotypy a heterostereotypy? Jak se vytvářejí individuální či kolektivní (seskupení a aliance) identity aktérů?

Proti komu zastánci a odpůrci ježů argumentují? Kdo přesvědčuje a koho?

Jakými argumentačními prostředky/triky jsou vytvářeny jednotlivé typy argumentů?

Jak se na sebe váží jednotlivé typy argumentů?

Jaké žánry diskurz využívá? (obrázky, argumentační vzorce)

Podle Thompsona [2004] vytvářejí média masové komunikace tzv. zprostředkovanou kvaziinterakci. Od klasické interakce tváří v tvář se liší tím, že je vzdálená v čase a prostoru a má monologickou povahu. Média tak mohou vytvářet interakční pole, kde účastníci využívají dostupných technických prostředků ke komunikaci s jinými, vzdálenými, kteří mohou pozorovat a poslouchat. Důležitou vlastností interakčního mediálního pole je ale to, že aktéři, kteří mají přístup do médií, média také sledují a na základě informací, které z médií získávají, plánují svou další činnost. Výměna argumentů, kterou v novinovém diskurzu sledují, je také takovouto zprostředkovanou kvaziinterakcí. Aktéři, jejichž hlasy jsou v mediálním diskurzu zprostředkovány, média sledují a snaží se podle nich upravit svou další strategii. Strategie reálných hráčů však nikdy neodpovídá tomu, jak co se do médií nakonec dostane. Diskurz konstruuje své vlastní rámce hry. Na druhou strany ale aktéři podnikají své kroky s ohledem na to, co se dostane či nedostane do mediálního diskurzu, a často konečnou podobu diskurzu ovlivňují.

Následující analýza se zabývá argumentačními strategiemi v okamžiku, kdy je už agenda nastolena. Pro svůj účel pak používá argumentační triky Schopenhauera [1991]

a Westlyho [2001]. Pokud vezmu v úvahu i počátek mediální argumentace o jezích, konstatuji evidenci – vstupní danost: jezy neexistují. Pak přichází strana zastánců s prvním argumentem: jestliže se postaví jezy, pak se zlepší podmínky pro lodní dopravu. Když jsou vstupní evidence položeny, nastává chvíle pro argumentování, tedy dávání evidence do souvislostí podložených pravidlem. Kabele [1998] zpracoval na základě knihy Toulmina *The Uses of Argument* vývojový cyklus argumentace. Pro mou práci je důležité především to, že každý řečový akt vyjadřuje nárok na naši pozornost a na naši důvěru. Působí svou přesvědčivostí. Argumentace se rozhýbává, když jsou evidence zpochybněny vývojem dění, nebo kritikou, že neodpovídají skutečnosti. Právě tak přišli odpůrci jezů s argumentem: jestliže se postaví jezy, nenávratně se zničí nejcennější biotopy v údolí Labe. Další argumentace je pak obranou navrhovaných řešení hledáním podpůrných argumentů. Vycházím právě z tohoto chápání argumentace jako zpochybňování starých evidencí a nárokováním nových porozumění.

4.2.1. Jak diskurz konstruuje strany sporu aneb seznamte se, prosím

Citát č. 1: Více než desetiletá válka o jezy na Labi se znovu rozhořela naplno. Nesmiřitelné tábory odpůrců a zastánců jejich výstavby se předhánějí v argumentaci. (Ústecký deník, 12.2. 2004)

Diskurz vytváří dvě strany sporu. Síť odpůrců a zastánců se sice v průběhu let v prvním případě zužovaly, v druhém rozšiřovaly, základní vzorec diskurzu však zůstal poměrně stejný.

Z kvantitativní analýzy vyplynulo, že agendu nastolují zastánci jezů. Zastánci neříkají pouze „o co ve sporu jde“, ale i diktují tempo sporu. Tato ofenzivní strana je konstruována jako síť aktérů okolo ministerstva dopravy. MDS nejprve *oživuje myšlenku výstavby dvou zdymadel*. Poté MDS *připravuje zlepšení splavnosti, intenzivně pracuje na přípravě stavby jezů a považuje za základní zlepšení plavebních podmínek*. MDS se nevzdává ani při zamítnutí od ministerstva životního prostředí a nic *nepovažuje za konečnou prohru*. Přichází *s kompromisním návrhem*, ve kterém *jediný jez má nahradit původně plánované dva*. Síť aktérů ve prospěch této věci se ale postupně rozšiřuje. Hned z počátku se přidávají starostové obcí, kde mají jezy stát, a *vybudování hrází jednoznačně podporují*. Postupně výstavbu čím dál hlasitěji *podporují* i ostatní místní a vrcholní politici, ředitelé úřadů práce, rejdaři a podnikatelé atd.

Na druhé straně války o jezy stojí ekologové či ochránci přírody, kteří defenzivně reagují na argumenty MDS. Ekologové *předkládají víceméně záporné argumenty; s oběma zdyrnadly nesouhlasí a stavby v nich vyvolávají masivní odpor*. Především však ekologové *proti přehradám bojují; staví se proti nebo protestují již několik let*. Občas se síť ekologů rozšiřuje i o další odpůrce. Šest akademiků také *nesouhlasí, MŽP stavbu jezů zamítlo a boj vede* i Jan Svěrák.

Zastánci tedy intenzivně pracují, přichází s kompromisními řešeními, jsou konstruktivní, kdežto odpůrci pouze protestují a proti jezům bojují, nic nového nepřinášejí.

Citát č. 2: Za sedm let by měly být podle ministerstva dopravy hotové dvě nové přehrady na Labi, které umožní plout na řece mezi Ústím a německou hranicí lodím s větším ponorem. Stavby však vyvolávají masivní odpor ekologů, kteří se bojí o budoucnost břehů Labe, kde i přes znečištění žijí vzácné rostliny i živočichové. (MF Dnes, 11.10. 1999)

Citát č. 3: Výstavba jednoho jezu namísto dvou je také kompromisním návrhem ministerstva dopravy, které ho chce do konce března předložit ministerstvu životního prostředí. Proti jejich stavbě už několik let bojují ekologové. (MF Dnes, 22.2. 2005)

4.2.2. Jaké vytvářejí zastánci a odpůrci herní rámce

Především hlasy zastánců používají v diskurzu argumentační trik *mutatio controversiae* (změna sporu), který spočívá v tom, že čas od času chod argumentace přerušují a přijdou s jiným tématem [Schopenhauer 1991: 34]. MDS postupně přichází s variantou nízkých jezů místo vysokých či *jednoho jezu místo dvou* (viz citát č.3).

Zdá se, že rámec hry o jezy je jasný. Je diktován odborným ekonomickým diskurzem⁴⁵ a vkládán do úst zastánců jezů, kteří tak získávají argumentační převahu. Podle Goffmana [1999] lze jakékoli společenství sledovat z pohledu ovládnutí dojmů. Výkon týmu se odehrává před obecností v předním regionu, v zadním regionu je pak výkon úlohy připravován. Všechna tajemství, která by mohla výkon ohrozit, jsou týmem sdílena a udržována v tajnosti. Všechny techniky a prvky ovládnutí dojmů představují rámec, které jsou charakteristické pro většinu společenské interakce. „Rámec

⁴⁵ Viz kapitoly Krystalizace tématu „jezy na Labi“ a Odborný diskurz: ekonomické a ekologické argumenty

zdůrazňuje dynamické otázky vyplývající z potřeby udržet definici situace, jež byla prezentována před ostatními“ [Goffman 1999: 231].

V mém případě jeviště představují média. O zákulisí toho moc nevím. Jisté je, že se v zákulisí jak zastánci, tak odpůrci jezů připravují na výkon na jevišti médií. Na jevišti se hrají hry, jejichž hlavním úkolem je přesvědčit publikum. Publikum neboli veřejnost, či čtenáři jsou to, o co se v této hře hraje. Proto jsou mediální diskurzivní rámce hry předmětem zápasu mezi zastánci a odpůrci. Nejdříve o boj o pravidla hry, která jsou organizačními nástroji rámcování. Když už se rámec se svými pravidly hry ustálí, je těžké se z něj vymknout, jeho pravidla diktují formu argumentace i protiargumentace. Hraje se podle jednou stanovených pravidel. Ovšem i pravidla se dají za určitých situací redefinovat. Obě strany se snaží všechny relevantní rámce hry získat pro sebe, protože právě dominance v herních rámcích určuje ten nejdůležitější úspěch – úspěch v přesvědčování veřejnosti.

Herní rámec sporu o jezy a jeho pravidla jsou v rukou zastánců v čele s MDS. Diskurz zastánců je odborný ekonomický a skrze něj se konstruuje jejich převaha. Zastánci se v diskurzu odvolávají na moderní hodnoty evolucionismu a pokroku.⁴⁶ V tomto rámci určují pravidla zastánci a jsou nepřemožitelní. K pokusu nastolit nové téma v ekonomickém diskurzu došlo ze strany odpůrců pouze jednou. Nová varianta vůči jezům *bypassy* měla být *lacinejší a šetrnější k přírodě*. Pokus o nastolení nové agendy neuspěl. Kromě ostrého útoku na tuto *debilitu* ze strany zastánců v tom samém článku se už agenda v diskurzu neobjevila.

Citát č. 4: Podle ministra životního prostředí by tyto „bypassy“ byly lacinější a šetrnější k přírodě. „(...) Jsou i jiná řešení - například nestavět jezy, ale obejít chráněné území boční plavební komorou,“ tvrdil ve středu po jednání vlády Ambrozek. (...) Zastánci jezů s novým návrhem nesouhlasí. „Stavba bypassů je debilní. Ministerstvu životního prostředí docházejí argumenty, a tak se snaží odvádět pozornost a zdržovat,“ rozčiloval se včera náměstek hejtmána Jaroslav Foldyna. (MF Dnes, 21.5. 2004)

Strana odpůrců jezů ale není tak úplně bezbranná. Její první agendou, se kterou přišla, byl odborný ekologický diskurz. Diskurz odpůrců konstruuje ideu trvale udržitelného rozvoje, který *„Je zaměřen na hledání harmonie mezi člověkem a přírodou, mezi společnostmi a jejím životním prostředím tak, abychom se co nejvíce přiblížili k ideálům humanismu a úcty k životu a přírodě ve všech jejích formách, a to v různých časových horizontech“* [Vavroušek 1993 citováno dle Potůček 2005: 27].

Z kvantitativní analýzy ale vyplývá, že ekologický diskurz byl postupně vytlačen ve prospěch ekonomického a politického. Pravidla herního rámce odborného ekologického argumentu se podařilo redefinovat zastáncům jezů. Hra o jezy probíhá převážně v odborném ekonomickém diskurzu.

Ekologové však nastolili v diskurzu ještě jeden vlivný politický argument: petici a sdružování⁴⁷ a tím i nový herní rámec pro své působení. Petice jsou argumentem, který se opírá o **autoritu** osobností a který zároveň dává ekologům oprávnění mluvit za velký počet lidí. Proto je dopad petic tak silný a přesvědčivý. Na tuto agendu pak diskurz zastánců slabě reaguje *peticí příznivců přehrad na Labi*, pokus redefinovat pravidla hry v „petičním“ politickém herním rámci však brzy ztroskotá. Politický argument „petici“ nelze řadit mezi odborné argumenty, blíže má podle mého názoru k emocionálnímu diskurzu. Přesto ho nelze řadit ani k emocionálnímu diskurzu. Jako jediný relevantní argument stojí petice jak mimo odborný, tak mimo emocionální diskurz. Strana odpůrců ovládá „petiční“ politický rámec hry a v něm definuje situaci a udává pravidla.

Citát č. 5: Boj proti stavbě jezů na dolním Labi vede od včerejška i světoznámý držitel filmového Oscara, režisér Jan Svěrák. Novou, v pořadí již druhou petici Přátel přírody a dalších ekologických organizací proti jezům, které by zajistily celoroční splavnost řeky a zisky rejdařům, Svěrák podporuje coby člen petičního výboru. Kromě něj jsou ve výboru i senátoři Zdeněk Bárta a Martin Mejstřík, poslankyně a herečka Táňa Fischerová či ředitel správy Národního parku České Švýcarsko Zdeněk Patzelt. (MF Dnes, 2.3. 2004)

Tabulka č. 7: Herní rámce zastánců a odpůrců

Herní rámec zastánců = odborný diskurz (ekonomický argument)
1. Herní rámec odpůrců = odborný diskurz (ekologický argument)
2. Herní rámec odpůrců = „petiční“ politický argument

Zastánci tedy mají diskurzivně převahu v odborném herním rámci, kde diktují ekonomickou agendu. Zastánci stále přicházejí s novými variantami jezů, na které jsou odpůrci nuceni reagovat. První ekologický herní rámec odpůrců se podaří zastáncům redefinovat, pohltnout do svého ekonomického rámce.

⁴⁶ Pro evolucionismus je charakteristická víra v pokrok: „*Lidstvo jako celek se neustále zdokonaluje, stagnace a kroky zpět jsou pouze dočasné a týkají se jen jednotlivých složek.*“ [Velký sociologický slovník: 292] Za nejdůležitější příčiny vývoje evolucionisté považují mimo jiné i ekonomické faktory.

⁴⁷ Viz kapitoly Krystalizace tématu „jezy na Labi“ a „Petiční“ politický diskurz ekologů.

Převaha odpůrců je vytvářena v „petičním“ herním rámci diskurzu. Pravidla a tempo zde diktují především ekologové, na jejichž petice jsou zastánci nuceni reagovat.

4.2.3. Jak diskurz konstruuje autostereotypy a heterostereotypy zastánců a odpůrců

V diskurzu se často objevují konstrukty „MY“ (autostereotypy) zastánci a „ONI“ (heterostereotypy) odpůrci nebo naopak „MY“ odpůrci či „ONI“ zastánci. Autostereotypy a heterostereotypy vytváří hlavně emocionální diskurz. „MY“ znamená skupinu, ke které patřím. Dění uvnitř vlastní skupiny dobře rozumím, proto také vím, jak si počínat, a proto se v ní cítím bezpečně. Naproti tomu „ONI“ představují skupinu, k níž nemohu a nechci náležet. O dění v cizí skupině mám pouze vágní a útržkovité představy, proto příliš nechápu její chování. Jsem přesvědčen, že „ONI“ postupují proti mým zájmům a snaží se mi uškodit [Bauman 1997: 44].

Autostereotypy ze strany zastánců diskurz vytváří nepřímým způsobem, většinou je třeba hledat je mezi řádky. Konstrukty „MY“ vyplývají z diskurzu především během již zmíněného argumentačního triku **změna sporu**. Zastánce diskurz konstruuje jako stranu, která *intenzivně pracuje*, přichází s *kompromisními návrhy*. V reakci je pak vytvářen heterostereotyp zastánců, kteří proti jezům *bojují a protestují*.

Občas má autostereotyp konstruovaný zastánci formu vymezení se proti protějšku: *já nejsem pro ničení životního prostředí, my na problém nahlížíme odborně, věcně, z hlediska potřeb lidí, jsme stranou zdravého rozumu*.

Konstrukty „ONI“ jsou vytvářeny především osočováním protivníka ze strany zastánců. Schopenhauer [1991] nazývá tyto argumenty *argumentum ad personam (k osobě)*. Argumenty se již nevztahují k vyvracení argumentů protivníka, protože *„Při osobním postupu ale opustíme zcela předmět sporu a namíříme náš útok na protivníkovu osobu. Staneme se hrubými a urážlivými“* [Schopenhauer 1991: 51]. Tyto diskurzivní prostředky napovídají, že v argumentaci nejde o to mít pravdu, ale o vítězství.

Ve zpochybňování protistrany a argumentování ad personam byly hlasy zastánců v diskurzu mnohem důraznější než hlasy odpůrců. Hlasy zastánců přímo nálepkovaly ekology jako *takzvané ekology*, „*takyaktivisty*“, *ekoteroristy* nebo *ekology*. *Takzvaní*

ekologové jsou proti jedné z *nejekologičtějších* druhů dopravy. *Ekoteroristé škodí nejen životnímu prostředí, ale i zájmům tohoto státu*, a tedy nás všech. Ekologové jsou zpochybněni i eticky: *ekologisté o tom, že loď škodí přírodě méně než kamiony dobře vědí, nehodící se fakta ale zamlčují*. Ekologové jsou také označováni jako na jedné straně emocionální, ale na druhé straně sledující své nedeklarované zájmy. Nejde vlastně o zájmy přírody, ale jen o *zájmy lidí, kteří mají sklony plakat nad každým broučkem*. Tyto nedeklarované zájmy ekologů jsou jinde i popsány: „*takyaktivisté*“ musí vykazovat *nějakou činnost*. Ze strany zastánců dochází i k přímému popření identity ekologů. Kategorie ekologové je nejdříve redefinována: „*praví*“ ekologové *pro přírodu fyzicky dělají*. Pak už může být vyvozen závěr: ekologové, kteří pouze *vydávají stanoviska nejsou ochránci*. Pravá identita ekologů vázaná na atribut aktivity je popřena, ekologové *nejsou ochránci*. Heterostereotypy diskurzivně konstruované zastánci jsou někdy až čítankového rázu: „*ONI*“ jsou *žoldáky cizího kapitálu, kteří za příslušný obnos peněz manipulují veřejnost*.

Citát č. 6: K samotné plánované výstavbě jezů pak dodal, že vytvoření příznivějších plavebních podmínek je záležitostí nutné nejen z pohledu ekonomičnosti dopravy. „*Jde přece i o to, že vodní doprava patří k těm nejekologičtějším. To by si měli takzvaní ekologové z Arniky a dalších sdružení uvědomit,*“ poznamenal Foldyna. (Ústecký deník, 13.6. 2003)

Citát č. 7: Nespokojen je naopak náměstek ústeckého hejtmana Jaroslav Foldyna, který patří k zarytým zastáncům jezů. „*Ministr dal za pravdu lidem, které nelze označit jinak než jako ekoteroristy. Tím, že zabránil splavnění Labe, škodí životnímu prostředí i zájmům tohoto státu. (...)*“ (Ústecký deník, 27.11. 2003)

Citát č. 8: (příspěvek Petra Doležela z Děčína v rubrice Z vašich dopisů) Nářky ekologistů nad tím, že jezy zničí přírodu, se mi zdají přehnané. Nejsem pro ničení životního prostředí, ale někdy je třeba zvážit, zda prospěch ze stavby, jako jsou jezy či dálnice, nepřevažuje nad zájmy lidí, kteří mají sklony plakat nad každým broučkem. Vodní díla dají lidem práci a také mohou postavit na nohy skomírající říční dopravu. Je snadné si spočítat, co škodí přírodě víc – zda několik desítek kamionů nebo jedna loď, která uveze jejich náklad. Ekologisté to ale dobře vědí a fakta, která se jim nehodí zamlčují. (MF Dnes, 18.12. 2003)

Citát č. 9: „*(...) Ekology nechápu. Nepovažuji je ani za ekology. Živí se tím, že vydávají stanoviska, nic pro přírodu ale fyzicky neudělají. To nejsou ochránci. (...)*“ vysvětlil svůj postoj Burian. (starosta Velkého Března – pozn. autorky) (Ústecký deník, 28.11. 2003)

Citát č. 10: (úryvek z příspěvku Miroslava Šefary, ředitele ČSPL v rubrice Názory čtenářů) Toto téma je typickou ukázkou, jak lze mediální kampaní za příslušný obnos peněz zmanipulovat veřejnost, občany, prostě kohokoliv, kdo nemá přístup k pravdivým informacím, nezná problematiku a je odsouzen postupně uvěřit i sebevětší lži, pokud je dostatečně dlouho opakována. (...) Domnívá se snad někdo, že nějaký šílenec dokázal zmanipulovat ty stovky a tisíce lidí, kteří na problém nahlížejí odborně, věcně, z hlediska potřeb státu, regionu a tedy i lidí zde žijících? (...) Je to prostě válka zdravého rozumu se žoldáky cizího kapitálu, který usiluje o dopravní izolaci a závislost ČR. (MF Dnes, 27.11. 2002)

Citát č. 11: (úryvek z příspěvku Jaroslava Kratěny z Chabařovic v rubrice Napsali jste) Je již konečně nutno se rozhodnout a začít s výstavbou plavebních stupňů v Dolním Žlebu a v Malém Březně, což bylo doposud sabotováno různými ekologickými „*takyaktivisty*“, kteří museli také vykázat nějakou činnost. (Ústecký deník, 1.3. 2000)

Tabulka č. 8: Autostereotypy a heterostereotypy konstruované zastánci⁴⁸

MY	ONI
připravujeme zlepšení splavnosti, intenzivně pracujeme na přípravě jezů, přicházíme s kompromisním řešením <i>MY = aktivní, konstruktivní, věci řešící</i>	s jezy nesouhlasí, předkládají záporné argumenty, proti jezům bojují, protestují již několik let <i>ONI = negativisté, pouze brání akcím druhých</i>
nejsme pro ničení životního prostředí <i>MY = naklonění ekologii</i>	takzvaní ekologové; ekoteroristé; ekologisté; takyaktivisté, kteří musí vykázat nějakou činnost; nejsou ochránci – fyzicky nic nedělají, mají své „zájmy“ <i>ONI = o ekologii jim ve skutečnosti nejde</i>
odbornost, věcnost, zdravý rozum, nahlížíme problém z hlediska potřeb lidí <i>MY = věcní pragmatici, ztotožnění s normálními lidmi</i>	manipulují veřejnost <i>ONI = manipulátoři veřejnosti</i>
	mají sklony plakat nad každým broučkem, jejich nářky jsou přehnané <i>ONI = excentričtí hysterici</i>
	zamlčují fakta <i>ONI = záměrně manipulují</i>
	žoldáci cizího kapitálu, škodí zájmům státu <i>ONI = agenti cizího zájmu, škodí nám všem</i>
	škodí životnímu prostředí <i>ONI = opakem toho, čím se dělají</i>
	foukají proti větru <i>ONI = nepraktiční, nechápou danost věcí</i>

Zatímco zastánci v diskurzu používají heterostereotypy otevřeně, přímo formou ad personam spojenou často i s urážkami, odpůrci mluví většinou v náznacích a k urážkám se neuchylují. V následujícím citátu č. 12 je diskurzivně argumentem ad personam zpochybněna strana zastánců: kdo vůbec je ten „ekonom“, jakým způsobem se dostal k *magické hranici*? Zpochybnění protistrany pak v diskurzu ekologů zesiluje ekologický argument: *kvůli magické hranici zdevastujeme to nejcennější*. U diskurzu odpůrců se tento přímý argument ad personam objevil ještě několikrát. Odpůrci v diskurzu označili zájmové skupiny jako *feudály* a pak už jenom naznačují, že jako na *bezohledné a cynické barbary* se bude v budoucnu pohlížet právě na zastánce. Dále diskurz odpůrců konstruuje zastánce jako *laiky*, kteří *nejcennější faunu nevidí*. I další konstruování heterostereotypů odpůrci není přímé. V konstatování, že *cílem* zastánců je *stavba sama o sobě*, korupci pouze naznačuje. Odpůrci korupci naznačují častěji, nikdy ji ale přímo nepřipisují někomu konkrétnímu: za změnou názorů MDS na stavbu jezů

⁴⁸ Kurzívou vepsaná má interpretace.

bude *nejspíše nějaké lobbování*. Odpůrci se identifikují jako podceňovaní: *pomalů se počtem* mohou poměřovat *s celostátními politickými stranami*, třeba je zastánci přestanou nazývat *ekoteroristy* a *podceňovat*.

Citát č. 12: Nějaký „ekonom“ spočítal, že lodní doprava je ekonomická až při dosažení ponoru 1,4 metru. Kvůli této magické hranici zdevastujeme to nejcennější, co v okrese máme,“ konstatoval Páleník. (Ústecký deník 23.1. 1996)

Citát č. 13: „Obrat ministra dopravy mě překvapuje. Budinský na jaře tvrdil, že žádná přehrada nebude, a nový ministr zase říká, že ano. Bude v tom nejspíše nějaké lobbování,“ řekl předseda Občanské společnosti-Přátelé přírody z Ústí nad Labem Marian Páleník. (MF Dnes, 23.10. 1996)

Citát č. 14: (úryvek z příspěvku Ing. Mariana Páleníka, šéfa občanského sdružení Přátelé přírody v rubrice Zeptali jsme se) Tu nejcennější faunu, která na březích Labe u Malého Března podle odborníků prokazatelně existuje, laik nevidí. (Ústecký deník, 11.1. 2000)

Citát č. 15: Přístup některých zájmových skupin Páleníkovi připomíná chování feudálů. „*Řeka Labe není ničím majetek, ale patří nám všem a naši povinností je předat ji v pořádku dalším generacím, nechceme-li, aby se na naši dobu vzpomínalo jako na řádění bezohledných a cynických barbarů,*“ podotkl Páleník, (...) (Ústecký deník, 29.1. 2001)

Citát č. 16: Podle Jaroslava Kubce, který s novým návrhem přišel, se o jiných způsobech, jak lodní dopravu po Labi zlepšit, zatím neuvažovalo. „Hlavním cílem zastánců jezů je jejich stavba sama o sobě. Potřeba zlepšení plavebních podmínek jim slouží jako záminka,“ uvedl. (MF Dnes, 21.5. 2004)

Citát č. 17: „*Pomalů ale jistě se počtem můžeme začít poměřovat s celostátními politickými stranami. (...)Třeba nás pak náměstek hejtmána Jaroslav Foldyna přestane nazývat ekoteroristy,(...) a nebude nás podceňovat,*“ doufá Páleník. (Ústecký deník, 24.5. 2004)

Tabulka č. 9: Autostereotypy a heterostereotypy konstruované odpůrci⁴⁹

MY	ONI
	nějaký „ekonom“ <i>ONI = pochybní odborníci v ekonomii</i>
	zájmové skupiny připomínající feudály; lobbování; jejich cílem stavba jezů sama o sobě <i>ONI = zkorumpování</i>
chceme předat řeku příštím generacím <i>MY = nesobečtí</i>	bezohlední a cyničtí barbaři <i>ONI = bezohlední vůči přírodě</i>
odborníci <i>MY = odborníci v ekologii</i>	laici <i>ONI = laici v ekologii</i>
počtem se můžeme poměřovat s celostátními politickými stranami <i>MY = ne zcela bezvýznamní</i>	podceňují nás <i>ONI = arogantní</i>

Vytváření konstruktů „MY“ a „ONI“ je mezi zastánci a odpůrci jezů ve zjevné asymetrii. Asymetrie spočívá v hrubosti nálepkování ad personam. Označení *feudálové*, *nějaký „ekonom“* či *laici* mnohem mírnější než nálepky *ekoteroristé*, *ekologisté*,

takzvaní ekologové či *žoldáci cizího kapitalismu*. Strana zastánců navíc používá heterostereotypy otevřeně a přímo. Odpůrci jsou ve svých výrocích opatrnější. Zastánci jsou tímto způsobem konstruováni jako strana s převahou, která si z pozice své moci může dovolit odpůrce urážet.

4.2.4. Proti komu zastánci a odpůrci jezů argumentují a koho přesvědčují

Odpověď na otázku, proti komu zastánci a odpůrci jezů argumentují, se zdá být jednoznačná. Diskurz v průběhu sledovaných deseti let se dá chápat jako jedna dlouhá výměna názorů, ve které se argumenty stále dokola opakují. Když některá strana přichází s novým argumentem, druhá rychle reaguje.

Jednoznačnost se vytrácí, když v diskurzu pátráme po tom, koho vlastně přesvědčuje. Že by *nesmiřitelný tábor* protistrany, tábor, se kterým válčí již tolik let? Kladná odpověď není věrohodná, *nesmiřitelný* protivník se nedá přesvědčit. Kdo tedy na přesvědčování zbývá? Původně je to široká síť hráčů: místní politici, parlamentní politici, rejdaři, podnikatelé a veřejnost. Jak postupně sítě spojenců zastánců a odpůrců krystalizují, ve hře zůstává poslední důležitý hráč, kterého je možné přivést na svou stranu či *zmanipulovat*: veřejnost.

Citát č. 18: (úryvek z příspěvku Miroslava Šefary, ředitele ČSPL v rubrice Názory čtenářů) Toto téma je typickou ukázkou, jak lze mediální kampaní za příslušný obnos peněz zmanipulovat veřejnost, občany, prostě kohokoliv, kdo nemá přístup k pravdivým informacím, nezná problematiku a je odsouzen postupně uvěřit i sebevětší lži, pokud je dostatečně dlouho opakována. (...) Domnívá se snad někdo, že nějaký šílenc dokázal zmanipulovat ty stovky a tisíce lidí, kteří na problém nahlízejí odborně, věcně, z hlediska potřeb státu, regionu a tedy i lidí zde žijících? (MF Dnes, 27.11. 2002)

Zde opět objevuje pravidlo Goffmanových herních rámců. Zastánci a odpůrci hrají na jevišti médií každý svou hru: zastánci v rámci odborného ekonomického diskurzu a odpůrci v rámci „petičního“ a částečně i odborného ekologického diskurzu. Ve svých rámcích ovládají pravidla hry, i když se je občas protistrana snaží neúspěšně redefinovat. Hry jsou ovšem určeny publiku - veřejnosti. Veřejnost se snaží obě strany přesvědčit a získat na svou stranu, každá přitom používá svůj herní rámec. Diskurz *lidi*,

⁴⁹ Kurzívou vepsaná má interpretace.

občany či veřejnost nepřesvědčuje přímo. Avšak tím, že se obrací k hodnotám, které mohou mít pro lidi význam, se k veřejnosti stále vztahuje. Nakonec to není příliš překvapivé, protože novinový diskurz je určen především svým čtenářům.

Vztahování se diskurzu k lidem není mediováno přímo a konkrétně. Veřejnost, jak ji diskurz připisuje argumentaci zastánců jezů, není konstruována jako kdokoli, ale jako lidé, kteří *tady žijí, jimž vodní díla dají práci*, pro něž jsou vodní cesty *základní podmínkou života* a k jejichž životu patří *doprava*.

Jsou jim připisovány argumenty, které po vystavění jezů slibují *rozvoj regionu, nové pracovní příležitosti, rozvoj průmyslu a podnikání*, výhody pro *turistiku* a zachování celého resortu vodní dopravy.

Diskurz zastánců ale není zaměřený pouze na ekonomické aspekty lidí. Občas zdůrazňuje i přínos jezů pro životní prostředí, ochranu *měst před povodněmi* a zlepšení *kvality vody*.

Citát č. 19: „Podpora výstavby výkonné dopravní sítě sahající za hranice regionu je v zájmu rozvoje průmyslu. Přináší to samozřejmě také výhody pro turistiku a obchod. (...),“ uvedl Mgr. Kalach. (šéf Okresní hospodářské komory v Ústí nad Labem – pozn. autorky) (Ústecký deník, 13.7. 1999)

Citát č. 20: Výstavba vodních děl na severu Čech by navíc podle něho pomohla regionu s vysokou nezaměstnaností. „Při budování jezů by našla uplatnění spousta lidí,“ poukázal na řešení palčivého problému. „Karel IV. stavěl hladové zdi a vyplatilo se to. Nám by zůstaly jezy, které by měly kladný dopad na rozvoj celého regionu. (...),“ prohlásil Foldyna. (Ústecký deník, 12.2. 2004)

Citát č. 21: V dopise se píše, že je nyní ve hře zachování celého oboru spjatého s Labem. Na závěr ředitelé úřadů práce vyzývají vládu, aby vnímala stejně vážně hlasy úřadů práce v regionu, který je ohrožen extrémní dlouhodobou nezaměstnaností, jako naslouchá názorům ekologů.“ (Ústecký deník, 8.4. 2004)

Citát č. 22: „Ekologové akcentují především lokální aspekty,“ upozornil Pavel Gabriel z Výzkumného ústavu vodohospodářského. „V úvahu musíme brát i globální aspekty, jakými vedle ekologičnosti vodní dopravy jsou zvýšení ochrany přílehlého území a měst před povodněmi či možnost příznivého ovlivňování kyslíkového režimu a tím kvality vody v toku,“ pokračoval. „Při takovém komplexním hodnocení se splavňování řek výstavbou souvislé kaskády plavebních stupňů jeví jako ekologicky přínosné,“ dodal Gabriel. (Ústecký deník, 12.2. 2004)

I odpůrci jezů se v diskurzu nepřímou obrací na lidi. Hlasy připisované odpůrcům apelují v diskurzu na publikum v menší míře než zastánci. Hlasy odpůrců nás přesvědčují, že *řeka* by měla sloužit *hlavně lidem*. Odpůrci se obrací na *budoucí generace*, které budou o přírodní hodnoty ochuzeny. Diskurz odpůrců ale poukazuje i na finanční stránku jezů, jejichž *neúměrně drahá* výstavba, bude hrazena z peněz daňových poplatníků.

Citát č. 23: Přístup některých zájmových skupin Páleníčkovi připomíná chování feudálů. „*Řeka Labe není ničím majetek, ale patří nám všem a naši povinností je předat ji v pořádku dalším generacím, nechceme-li, aby se na naši dobu vzpomínalo jako na řádění bezohledných a cynických barbarů,*“ podotkl Páleníček, (...) (Ústecký deník, 29.1. 2001)

Citát č. 24: Hlavním důvodem koupání v Labi bylo podle Mariana Páleníčka, ředitele sdružení, ukázat lidem, že řeka je už dostatečně čistá, aby se v ní mohli koupat. „*Chceme totiž, aby tu řeka nebyla jen pro lodní dopravu, ale sloužila hlavně lidem.* (...)“ vysvětlil Páleníček. (Ústecký deník, 14.7. 2003)

Citát č. 25: „Proto chceme, aby se jezy objektivně posoudily. Není správné brát lidem třinácté platy a pak dát sedm miliard jen proto, abychom udělali radost několika majitelům lodí,“ dodal Ambrozek. (MF Dnes, 21.5. 2004)

V přesvědčování veřejnosti dochází k další diskurzivní asymetrii ve prospěch strany zastánců. I když přesvědčování publika probíhá nepřímou a nekonkrétně, lze vyvodit závěr, že zastánci se k publiku vztahují úspěšněji. Nahrává jim k tomu herní rámec, ve kterém dominují. Jejich odborně ekonomický diskurz působí na silné lidské hodnoty jako je prosperita, zaměstnanost. Přímější přesvědčování pak probíhá více na lokální úrovni. Lidem je slibován rozvoj jejich regionu, průmyslu v něm a nové pracovní příležitosti.

4.2.5. Odborný diskurz: ekonomické a ekologické argumenty

Odborný diskurz se vyznačuje především tím, že jeho argumentační důkazy jsou vedeny **ad rem (k věci)**. Jedná se o čisté argumentační strategie, které nepoužívají různé úskoky (např. osočování protivníka). Právě stylem argumentace se liší odborný diskurz od emocionálního nejvíce.

Odborný diskurz konstruuje **ekonomickou** argumentaci jako argumentaci **zastánců** jezů. Ekonomická argumentace zastánců je propracovaná a opírá se o odborné instituce. Pokud zastánci používají ekologický argument, děje se tak v diskurzu v reakci na argument protistrany.

Odborné ekonomické argumenty jsou většinou vedeny **deduktivním způsobem**. Nejjednodušší platná deduktivní forma je: „*Jestliže (věta) p, pak (věta) q. (Věta) p. Proto (věta) q*“ [Weston 2001: 35]. Jestliže postavíme jezy, pak zachráníme obor vodní dopravy.

Ekonomická a dopravní argumentace zastánců se pohybuje jak na globální, tak na lokální úrovni. Výstavbou jezů je podmiňováno *zachování celého oboru* vodní dopravy (viz citát č. 21). Lokální ekonomické argumenty, které diskurz připisoval zastáncům jezů,

se soustředily na výhody, které výstavba jezů slibuje pro region: *rozvoj regionu, pracovní příležitosti, rozvoj průmyslu, turistický ruch* apod. (viz citáty č. 19 – 21).

Diskurz zastánců je silně podporován zavedenými odbornými a profesními institucemi (např. Okresní hospodářská komora, Výzkumný ústav vodohospodářský, Česko-saské přístavy atd.), místními podnikateli a politiky i vrcholovými politiky. Weston [2001] mluví o argumentech **autoritou**, které se dají použít i pro tento případ. Argument autoritou úzce souvisí s Potterovou [1996] kategorií oprávnění (category entitlement). Co opravňuje jednotlivé aktéry v mediálním diskurzu vystoupit v roli zastánce nebo odpůrce jezů? Z jakého titulu mluví? Může to být vědění (reprezentované např. tituly před i za jménem), členství v nějaké skupině nebo náležením k instituci, která má do sporu co mluvit. Oprávnění vyjadřovat se k tématu odráží v médiích význam rubrik: ti oprávnění se vyjadřují v hlavních částech zpravodajství, ti méně oprávnění v okrajových rubrikách čtenářů. U zastánců je toto oprávnění konstruováno hlavně náležením k odborným institucím. Tím získává strana zastánců na poli ekonomického argumentu diskurzivně převahu.

Citát č. 26: (úryvek z výroku starosty Povrlů Jiřího Košťála) Obci přinese přehrada několik výhod. Hrází, přes kterou povede silnice, bude spojena s druhým břehem Labe. Oživí to nejen podnikatelskou aktivitu na obou březích, ale i turistický ruch. (Ústecký deník, 11.1. 1996)

Citát č. 27: Pokud k tomu dojde, změní se plány Česko-saských přístavů. „Stali bychom se opět obrovským překladištěm, kterým může proudit až milion tun ročně. Teď je to jen třetina,“ uvedl jednatel přístavní společnosti Jan Aster. (MF Dnes, 22.2. 2005)

Odpůrcům jsou odborným diskurzem připisovány především ekologické argumenty. I ekologický argument je v odborném diskurzu **deduktivním argumentem „jestliže - pak“**. Jestliže se postaví jezy, pak bude nenávratně zničena příroda dolního Labe. Ekologická argumentace je zaměřená lokálně. Ekologický diskurz odpůrců se na globální úroveň obrací jen v reakci na globální ekologickou argumentaci zastánců (viz citát č. 33). Převládá ale lokální ekologická argumentace, která podrobně a rozmanitě líčí zásahy do místní přírody v případě postavení jezů. Jak jsem ale popsala v kvantitativní analýze, ekologický diskurz připisovaný straně odpůrců v čase se postupně trochu vytrácí.

Odpůrci v ekologickém diskurzu detailně popisují, jak výstavba jezů zabrání *kolísání hladiny*, která poté zaplaví *štěrkopískové náplavy* a způsobí zánik vzácných druhů živočichů a rostlin na ně vázaných. Nejčastějším ohroženým živočichem, který je

v ekologickém diskurzu odpůrců jezů zmiňován, je *bobr*. Bobra diskurz učinil agens, který se stal symbolem ohrožené řeky a její přírody. Agens bobr sice nejedná, ale stal se ekologickým argumentem, který intervenoval do sporu o jezy. Na agens bobra byla strana zastánců nucena reagovat. Agens bobra ale více popisují v kapitole věnované emocionálnímu argumentu.

I diskurz odpůrců je legitimizován odbornými institucemi např. *Nejvyšší kontrolní úřad* či *UJEP* (oprávnění pro členy fakulty mluvit je navíc konstruováno i množstvím titulů - *Doc. Ing. MF, Csc.*), i když zdaleka ne tolik jako diskurz zastánců jezů. Argument autoritou nepracuje pro odpůrce v takové míře, jak by si přáli. Příznačné je, že hlasy připisované těmto institucím používají převážně ekonomickou argumentaci (viz citáty č. 30 a 32). Jsou tedy reakcí na ekonomický diskurz zastánců a jeho herní pravidla. Hlavním herním rámcem odpůrců je „petiční“ politický diskurz, ve kterém získávají oprávnění mluvit - mluvčí dvou tisíců lidí již má oprávnění hovořit (viz citát č. 31). Ten ale popíši níže.

Citát č. 28: „Nyní se v této lokalitě objevil bobr, což zdokumentovala firma, která zpracovávala biologickou inventarizaci k projektu,“ řekl Ing. Marian Páleník. Klíčovým problémem je podle něj to, že biotopy jsou vázané na kolísání hladiny Labe a ze stran odborníků existují další argumenty „proti“ přehradě, jako například vliv na mikroklima. (Ústecký deník, 11.1. 1996)

Citát č. 29: „Nejcennější lokality možná opravdu zatopené nebudou. Budou zde ale i koncentrační nádrže, to znamená, že řeka bude u břehu zasypána a zúží se koryto. Břehy pak budou příkré a při kolísání hladiny se obnaží jen neparná část břehů. Dnes jsou na pozvolných březích přítom ty nejcennější lokality se štěrkovými naplaveninami a ty by i tato varianta zlikvidovala,“ tvrdí Páleník. (MF Dnes, 11.10. 1999)

Citát č. 30: „Společenská a ekonomická návratnost investic do zlepšení podmínek na dolním Labi se kvůli zvýšeným nákladům a prodloužení doby realizace snížila na minimum,“ píše Nejvyšší kontrolní úřad ve své zprávě. (MF Dnes, 18.2. 2002)

Citát č. 31: Přátelé přírody již mají více než dva tisíce členů. Informoval o tom včera ředitel sdružení Marian Páleník. Stávají se tak jedním z největších ekologických sdružení v ČR. (Ústecký deník, 24.5. 2004)

Citát č. 32: (úryvek z dopisu Doc. Ing. Miroslava Farského, Csc. a Ing. Jaroslava Zahálky, Csc. z Fakulty životního prostředí UJEP) Pokud by se měl významněji zvýšit vývoz českého zboží v žádoucím sortimentu výrobků získaných sofistikovanými technologiemi s vysokým podílem přidané hodnoty, měl by jeho převoz zajistit rekonstruovaný mezinárodní železniční koridor vedoucí podél Labe nebo dálnice D8, která je nyní ve výstavbě. Výstavba nových jezů mezi Střekovem a státní hranicí ČR/SRN by byla zajímavá, kdyby se česká národní ekonomika hodlala orientovat na vývoz a dovoz surovin po vodě.“ (Ústecký deník, 16.4. 2005)

4.2.5.1. Ekonomický a ekologický argument: jak se k sobě mají

Diskurz novin často ekonomický a ekologický argument propojuje. V této kapitole ukážu, jak diskurz kombinuje argumenty zastánců a odpůrců jezů různým způsobem a jaké argumentační prostředky k tomu využívá.

Zastáncům je připisován odborný diskurz s ekonomickou argumentací. Odpůrcům ekologický. Oba tábory však nejsou ve vakuu. Jakmile diskurz přinese argument jedné strany, hned je doplňuje názory té druhé. Tak je například konstruován globální ekologický diskurz odpůrců jezů. Odpůrci jsou *pro vodní dopravu* stejně jako zastánci jezů, *ale ne v případě, že škodí lokálně*.

Citát č. 33: „*Jsem pro vodní dopravu, ale ne v případě, že škodí. Bylo by absurdní nalévat beton do Českého středohoří a současně zničit stavbou jezů poslední nedotčený úsek Labe v Čechách,*“ dodal Kužvart. (Ústecký deník, 8.3. 2004)

Podobně diskurz propojuje i ekonomický a ekologický argument. Diskurz hlasy zastánců jezů tvrdí, že vodní doprava je nejen ekonomická, ale i ekologická. Tento argumentační trik *retorsio argumenti (obrácení důkazu)* Schopenhauer [1991: 38] nazývá brilantním úderem, který platí tehdy, „*jestliže argument, který chce protivník použít pro svoji tezi, použijeme s úspěchem proti němu.*“ Diskurz tak vytváří reakci na ekologické argumenty odpůrců. Po výstavbě jezů vodní doprava odčerpá *kamiony* ze silnic, sníží se tak *zamoření ovzduší výfukovými plyny*. Jezy navíc neohrozí přírodu ani lokálně, protože jsou navrženy tak, aby *nebyli ohroženi chránění živočichové a rostliny*.

Citát č. 34: (úryvek z příspěvku Jaroslava Kratěny z Chabařovic v rubrice Napsali jste) Málokdo ovšem ví, že když je dostatek vody v řece, či jiné vodní cestě, nahradí jedna plně naložená loď dva až tři celé vlaky nákladu; (...) dálkový kamión naloží asi 18 až 20 tun nákladu, což představuje asi 58 plně naložených kamiónů v jedné lodi. (...) A 58 kamiónů zamoří daleko více ovzduší výfukovými plyny, o spotřebě paliva ani nemluvě. Naproti tomu je lodní doprava ekologicky mnohem výhodnější i čistší (...). (Ústecký deník, 1.3. 2000)

Citát č. 35: „Záměrem stavby je zabezpečit plavbu lodí s ponorem 1,4 metru tři sta čtyřicet pět dnů v roce,“ řekla včera mluvčí ministerstva dopravy Monika Tlustá. (...) „Stavba je také navržena tak, aby nebyli ohroženi chránění živočichové a rostliny. (...),“ tvrdí Tlustá. (MF Dnes, 6.5. 2000)

Schéma č. 2: Ekonomicko-ekologická argumentace připisovaná diskurzem straně zastánců

Vysvětlivky: ⇒ hlavní důsledek; → vedlejší efekt; -- reakce na argumenty protistrany

Diskurz zastánců lze shrnout do jednoduchého hesla: **jestliže postavíme jezy, pak to bude ekonomické i ekologické**. Jezy zkrátka přinesou samá pozitiva.

Ekonomický diskurz připisovaný ekologům je po roce 1999 čím dál častější.⁵⁰

Ekonomický diskurz ekologů je konstruován jako reakce na ekonomický diskurz zastánců a reflektuje situaci, kdy je ekologickému diskurzu v novinách věnováno stále méně prostoru. Také diskurz odpůrců používá ve své argumentaci *retosio argumenti* neboli **obrácení důkazu** a teze o ekonomičnosti vodní dopravy vyvrací. Diskurz hlasy odpůrců interpretuje jezy *neúměrně drahé*, pochybuje o jejich ekonomické návratnosti. Jezy *nepřispějí ke vzniku pracovních míst ani k rozvoji lodní dopravy*, protože není zájem o *sortiment, který jsou lodě schopny přepravit*. Vzhledem k *možnosti dopravy po železnici* jsou jezy nepotřebné. Ekonomický diskurz jde ještě dále a radí, na co by se peníze určené na jezy daly investovat lépe: *do lodí s nízkým ponorem*.

Citát č. 36: Ekologové z organizace Arnika protestují proti jezům už několik let. Upozorňují na to, že stavba bude neúměrně drahá a navíc ohrožuje i unikátní ekosystémy na březích Labe. (Ústecký deník, 25.10. 2002)

Citát č. 37: „Argument, že stavba by přispěla ke vzniku pracovních míst a že by se rozvíjela lodní doprava, je scestný. Je to jen zbožné přání. V době, kdy jezy ještě nebyly, se na Labi přepravovalo mnohonásobně víc než dnes. Lodní doprava neupadá kvůli neexistenci jezů na dolním Labi, ale kvůli nezájmu o sortiment, který jsou lodě schopny přepravit. Navíc je tu možnost dopravy po železnici na obou stranách řeky,“ řekl Páleník. (Ústecký deník, 28.11. 2003)

⁵⁰ Viz kapitolu Krystalizace tématu „jezy na Labi“

Citát č. 38: (úryvek z rozhovoru s Marianem Páleníkem ze sdružení Přátelé přírody) „Nebude-li stát investovat miliardy do výstavby jezů, mohou se přece nakoupit moderní lodě s nízkým ponorem, takže není ani potřeba zvyšovat hladinu řeky a lodě budou mít i tak vhodné podmínky. (Ústecký deník, 21.1. 2004)

Schéma č. 3: Ekonomicko-ekologická argumentace připisovaná diskurzem straně odpůrců:

JEZY	⇒⇒⇒⇒⇒⇒	LOKÁLNÍ EKOLOGICKÉ NEVÝHODY citát č. 28, 29 (zánik vzácných druhů závislých na kolísání hladiny)
	-----	zpochybnění globálních ekologických výhod citát č. 33 (vodní doprava ekologická, jestliže neškodí)
	-----	zpochybnění globálních ekonomických výhod citát č.25,30, 32,36,37,38 (o dopravu po vodních cestách není zájem)
	-----	zpochybnění lokálních ekonomických výhod citát č. 37 (jezy nepřinesou rozvoj regionu, snížení nezaměstnanosti)

Vysvětlivky: ⇒ hlavní důsledek; → vedlejší efekt; -- reakce na argumenty protistrany

I ekologicko-ekonomický diskurz odpůrců jezů lze shrnout do jedné věty: **jestliže postavíme jezy, pak to bude neekologické i neekonomické.** Jezy zkrátka přinesou samá negativa.

V odborném diskurzu probíhá prolínání ekonomického a ekologického argumentu pomocí „čistých“ argumentačních prostředků „**jestliže - pak**“ či **obrácení důkazu**. Převahu v tomto odborném diskurzu postupně získali zastánci jezů, jejichž hlasům se podařilo ovládnout nejen ekologický argument, ale i vnútit svým protivníkům vlastní herní rámec odborného ekonomického diskurzu.

K prolínání ekonomického a ekologického diskurzu docházelo i v emocionálním diskurzu, a to méně čestnými argumentačními triky. Jsou to opět hlasy zastánců, kterým jsou připisovány urážky *ad personam* na hlavu odpůrců⁵¹. Samozřejmost, s jakou zastánci jezů uráží své protivníky, vytváří argumentační asymetrii. Emocionální diskurz vedený argumentací *ad personam* tak doplňuje převahu zastánců v herním rámci odborného ekonomického diskurzu.

⁵¹ Viz kapitolu Jak diskurz konstruuje autostereotypy a heterostereotypy zastánců a odpůrců jezů

4.2.6. Odborný diskurz: politicko-právní argumentace

Politicko-právní argumentace používá nejčastěji *argumentum ad verecundiam* (důkazy k úctě). Schopenhauer [1991: 42] k tomu říká: „Místo argumentu použijeme autority podle stupně znalosti protivníka. (...) Člověku se snadno hraje, pokud má po ruce autoritu, kterou jeho soupeř respektuje.“ Diskurz si tedy propůjčuje autoritu vloženou ať už do evropských institucí, či do českých právních norem a používá ji ve svých argumentacích. Tato argumentace je pro čtenáře obzvláště přesvědčivá, protože autoritou prezentovanému oboru nerozumí. Důkazy k úctě nazývá Weston [2001: 25-29] **argumenty autoritou**. Důležité je podle něho sledovat, zda jsou zdroje citovány či zda mají oprávnění se vyjadřovat. Já se držím spíše Westonova termínu argumenty autoritou.

Oprávnění komentovat zákony mají v diskurzu pouze ti nejvyšší hráči mediálního sporu - většinou mluvčí vrcholných politických institucí: *ministerstva dopravy* či *životního prostředí*. Ti ze svého titulu mohou o zákonech hovořit. Občas jsou připuštěni i jiní mluvčí, kteří mluví alespoň z titulu svého poslaneckého mandátu (*liberecký poslanec*), nebo jim dává oprávnění téma, ke kterému se vyjadřuje (*ekologie - NATURA 2000*) a množství lidí, za které mluví (*více než dva tisíce členů Přátel přírody*).

V politickém diskurzu více než jinde působí i intertextualita. Intertextualita je odkazování se na jiné texty [Fairclough 1992]. Může se jednat i o připojení jiných textů k aktuálnímu, ironii jiného textu apod. Zjevnou intertextualitou je odkaz na jiný text či citace. Diskurz intertextuálně odkazuje na *zákon o vnitrozemské plavbě, zákon o ochraně přírody, Evropskou dohodu o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu, Bernskou úmluvu a Naturu 2000*. Čtenář je odkázán na autority a oprávněné hlasy, které mu texty zprostředkují. Co se týká získávání převahy v odborném politicko-právním diskurzu, nelze říct, že by diskurz konstruoval převahu zastánců či odpůrců stavby. V politicko-právním argumentu vytváří diskurz mezi zastánci a odpůrci jezů symetrii.

Citát č. 39: Na stavbě dvou jezů se dohodla letos v červenci vláda, když projednala koncepci rozvoje dopravních sítí do roku 2000. Ministerstvo tvrdí, že Českou republiku k tomu zavazuje Evropská dohoda o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu. (MF Dnes, 11.10. 1999)

Citát č. 40: „Česká republika podepsala takzvanou Bernskou úmluvu a v ní se zaručila poskytnout ochranu vybraným živočichům, mezi které bobr patří. Také bychom chtěli, aby byl dolní tok Labe zařazen do sítě zvlášť chráněných oblastí Natura 2000,“ řekl Páleník. (MF Dnes, 5.2. 2001)

Citát č. 41: O tom, zda se i přes nesouhlas ekologů začne stavět, může ještě tento týden rozhodnout sněmovna. V rámci projednávání zákona o vnitrozemské plavbě totiž exministr dopravy Jaromír Schling navrhuje, aby se zákon o ochraně přírody přestal vztahovat na veškeré projekty rozvoje a modernizace vodních cest mezinárodního významu, tedy pro stavbu na Labe, Odře a Dunaji. (Ústecký deník, 27.11. 2003)

Citát č. 42: Schválením zákona, který umožňuje stavbu jezů na dolním Labi bez souhlasu ministerstva životního prostředí, sněmovna vystavila Českou republiku tvrdým sankcím Evropské unie. Ministr životního prostředí Libor Ambrozek včera při setkání s evropskou komisařkou pro životní prostředí Margot Walströmovou upozornil, že se republika mohou uzavřít strukturální fondy. (Ústecký deník, 16.12. 2003)

Citát č. 43: Poslanecký návrh zákona o vnitrostátní lodní dopravě však podle některých názorů odporuje mezinárodním konvencím. „*Jednak předpisům Evropské unie o zachování stanovišť živočichů a rostlin a také Bernské úmluvě o chráněných územích,*“ upozornil liberecký poslanec František Pelc. (Ústecký deník, 12.2. 2004)

4.2.7. „Petiční“ politický diskurz ekologů

Zvláštním politickým argumentem diskurzu byla petice. Politický argument prostřednictvím petice nelze zodpovědně zařadit ani k odbornému ani emocionálnímu diskurzu. Proto jsem tento typ argumentu nakonec nezařadila nikam a jako samostatnou kategorii ho nazývám „petičním“ politickým argumentem. Tento argument byl totiž natolik silný, že si jeho pravidla vynutila vlastní herní rámec v diskurzu.

Argument peticí nastolili ekologové a přes hlasy zastánců, které se tento nový herní rámec odpůrců snažily převzít a redefinovat, v něm dominují dodnes. Petice je také svým způsobem **argumentem autoritou**. Petice v diskurzu vzbuzovala dojem převahy strany odpůrců, protože jim dávala oprávnění mluvit za všechny signatáře petic, které mají *i 50 tisíc podpisů*. Váha petice byla navíc zvyšována prestiží osobností z uměleckého, politického a akademického světa: *spisovatel Ludvík Vaculík, světoznámý držitel filmového Oskara, režisér Jan Svěrák, senátor Zdeněk Bárta* atd. Odpůrci si tak skrz petice propůjčovali autoritu svých signatářů, stávali se mluvčími velkého množství lidí a zároveň mluvčími důležitých osobností. Jestliže zastánci byli v diskurzu podporováni nejrůznějšími odbornými a profesními institucemi, odpůrcům dával diskurz převahu oprávněním mluvit za velký počet signatářů. Z kvantitativní analýzy vyplývá, že počet politických argumentů odpůrců v čase pozvolna rostl. Tato kvantitativní převaha se odráží právě v množství „petičního“ politického argumentu odpůrců.

Citát č. 48: Petice, požadující aby „Labe zůstalo v nynější podobě a lodě se přizpůsobovaly řece - ne naopak“ v souvislosti s výstavbou vodního díla v Malém Březně, čítá přibližně 350 podpisů. (...) Petici, pod kterou připojil svůj podpis například spisovatel Ludvík Vaculík, Občanská společnost adresuje Hydročezu, zastupitelstvím dotčených obcí (...). (Ústecký deník, 17.2. 1996)

Citát č. 49: „(...) Máme ale také dlouhou řadu příznivců, naše petice mají i 50 tisíc podpisů,“ uvedl Páleník. (Ústecký deník, 29.1. 2001)

Citát č. 50: Boj proti stavbě jezů na dolním Labi vede od věrejška i světoznámý držitel filmového Oscara, režisér Jan Svěrák. Novou, v pořadí již druhou petici Přátel přírody a dalších ekologických organizací proti jezům, které by zajistily celoroční splavnost řeky a zisky rejdařům, Svěrák podporuje coby člen petičního výboru. Kromě něj jsou ve výboru i senátoři Zdeněk Bárta a Martin Mejstřík, poslankyně a herečka Táňa Fischerová či ředitel správy Národního parku České Švýcarsko Zdeněk Patzelt. (MF Dnes, 2.3. 2004)

„Petiční“ herní rámec byl natolik silným argumentem odpůrců, že nemohl zůstat bez diskurzivní odpovědi ze strany zastánců. Zastánci se diskurzivně pokoušeli redefinovat „petiční“ rámec hry ve svůj prospěch: vedle petic ekologů probíhá i *podpisová akce příznivců přehrad na Labi*. Ovládnout „petiční“ rámec hry se ale zastáncům nepodařilo. Naopak tento druh diskurzu připisovaný zastáncům jezů brzy vymizel a „petiční“ rámec hry opět plně ovládli odpůrci.

Citát č. 51: Vedle petice Za řeku Labe současně probíhá podpisová akce občanského sdružení Naše Labe, které sdružuje příznivce výstavby přehrad na Labi. I té se podařilo údajně nashromáždit okolo tří tisíc podpisů. (Ústecký deník, 10.4. 2000)

„Petiční“ diskurz ekologů není konstruován pouze peticemi, i když jejich argument autoritou je nejsilnější. „Petiční“ diskurz hovořil i výstavami, *koupáním v Labi*, demonstracemi, volbou Severočeského ropáka, vytvářen byl také růstem počtu podporovatelů Přátel přírody, kterých je *již více než dva tisíce*. Velmi důležité je to, že „petiční“ diskurz byl v těchto případech podpořen obrazovým materiálem, který mu dodával emocionální náboj⁵² a zviditelňoval ho. V těchto případech je možné řadit „petiční“ diskurz do emocionálního diskurzu.

Citát č. 52: Hlavním důvodem koupání v Labi bylo podle Mariana Páleníka, ředitele sdružení, ukázat lidem, že řeka je už dostatečně čistá, aby se v ní mohli koupat. „*Chceme totiž, aby tu řeka nebyla jen pro lodní dopravu, ale sloužila hlavně lidem.* (...)“ vysvětlil Páleník. (Ústecký deník, 14.7. 2003)

Citát č. 53: Přátelé přírody již mají více než dva tisíce členů. Informoval o tom včera ředitel sdružení Marian Páleník. Stávají se tak jedním z největších ekologických sdružení v ČR. (Ústecký deník, 24. 5. 2004)

Diskurz se snažil konstruovat i stranu zastánců jako „sdružující se“. Podobně jako v případě petic v tom ale nebyl příliš úspěšný. V diskurzu se objevovaly spíše náznaky o sdružování zastánců, kterým navíc chyběl obrazový materiál, který by je zviditelňoval. „Petiční“ herní rámec zůstal plně ovládán pravidly hry odpůrců.

Citát č. 54: Podnikatelé z Ústeckého kraje oznámili, že podporují stavbu jednoho jezu na dolním toku Labe. „Podnikatelská sféra už nechce mlčet, proto uvažujeme o založení sdružení pro zastánce jezu,“ (...) (MF Dnes, 22.2. 2005)

„**Petiční**“ **politický herní rámec** je přes ojedinělé pokusy o redefinici ze strany zastánců plně ovládán pravidly hry **odpůrců** jezů. Jako hlavní argumentační prostředek zde působí **argument autoritou**. „Petiční“ diskurz konstruuje stranu ekologů jako oprávněnou mluvit za osobnosti a tisíce lidí podepsaných pod peticemi. Navíc je ve svých dalších formách (koupání v Labi, demonstrace) podpořen i obrazovým materiálem, který odpůrce zviditelňuje. Tím se vyrovnává asymetrie způsobená převahou zastánců jezů v odborném ekonomickém diskurzu. Hra o jezy může pokračovat.

4.2.8. Emocionální diskurz

Emocionální diskurz se s odborným prolíná. Všechny emocionální argumenty je zároveň možné označit i jako ekonomické, ekologické či politicko-právní. Do emocionálního diskurzu je možné řadit i jiné typy argumentů, které jsem objevila až při kvalitativní analýze. Poměrně často se objevoval argument historický, který spadá nejen pod emocionální diskurz, ale i odborný (citát č. 20,37,60). V emocionálním diskurzu se dále objevovaly kategorie etického či morálního argumentu (citát č. 8,60) a občas i kategorie argumentu estetického (citát č. 60,65). Ty ale nehrály v diskurzu takovou roli, abych jim věnovala samostatnou pozornost.

Zvláštnost emocionálního diskurzu spočívá v tom, že odráží a vzbuzuje emoce, přesvědčení či víry. K odbornému diskurzu proto nelze vztáhnout, i když je jeho kontext nějakým způsobem odborný.

⁵² Viz kapitolu Emocionální argumentace fotografií

Emocionální diskurz se vyznačuje tím, že používá méně „férové“ argumentační triky než diskurz odborný. Tím také působí na nepoučené čtenáře, kteří si platnost odborných argumentů nemohou ověřit.

Přestože se v diskurzu novin objevují emocionální argumenty jen zřídka a nejčastěji v rubrikách čtenářů, jejich role je klíčová. Podle Aristotela [1948] má rétorika tři stránky: *logickou*, která spočívá v podávání důkazů; *psychologickou*, která je uměním vzbudit v posluchači city nutné k dosažení cíle a dále, řečník musí přesvědčit posluchače o své rozumnosti a dobrých úmyslech. Přitom právě psychologická, neboli emocionální argumentace je při přesvědčování posluchačů nejvlivnější. Největší dopad emocionálních argumentů na publikum působí i fakt, že je mu pro svou srozumitelnost a zajímavost nejbližší.

Nyní uvedu nejčastější triky a ukážu, jak jsou v emocionálním diskurzu užívány v konkrétních případech.

Trik č. 1: „*Pokud je řeč o obecném pojmu, který nemá žádné konkrétní jméno, nýbrž musí být označen nějakým **příměrem**, pak musíme tento příměr zvolit tak, aby byl příznivý pro naše tvrzení*“ [Schopenhauer 1991: 29]

Tento typ argumentu nazývá Weston [2001: 16-24] **argumentem pomocí analogie**. Argumenty pomocí analogie postupují od jednoho specifického příkladu k příkladu jinému. Lze se totiž domnívat, že dva příklady v mnohém podobné, si budou podobné i v dalším specifickém ohledu.

O co zastáncům a odpůrcům vlastně jde? Diskurz na tuto otázku odpovídá mnoha odbornými argumenty připisovanými oběma stranám. Emocionální diskurz však našel vhodné příměry. Emocionální diskurz hlasy zastánců konstruuje příměr nebo analogii přírody jako *čtyřčlennou rodinku bobra evropského a několik vrbiček*. Použitím zesměšňující analogie je hodnota přírody bagatelizována. Naopak pro sebe vytváří hlasy zastánců pozitivní analogii: snažíme se *odstranit polní cestu na dálnici*. Vodní cesta je analogií dálnice a část vodní cesty bez jezů je přirovnávána k polní cestě. Je absurdní mít dálnici se 40-ti kilometry polní cesty. Příklad, který si může většina čtenářů představit, je působivý.

Citát č. 55: (úryvek z příspěvku Jaroslava Kratěny z Chabařovic v rubrice Napsali jste) Jedinou překážkou prosperitě v lodní dopravě na Labi je, (...) čtyřčlenná rodinka bobra evropského, několik vrbiček a květin v dolním toku řeky, které brání rozmachu importu a exportu zboží po vodě. (Ústecký deník, 1.3. 2000)

Citát č. 56: Na poslance však zatím platil Schlingův argument: „Labe je až do Hamburku dálnice, na níž je kousek polní cesty, a my se snažíme tuto překážku v lodní dopravě odstranit.“ (MF Dnes, 13. 1. 2004)

I diskurz odpůrců konstruuje různé analogie. Hlasy odpůrců přirovnávají jezy ke *kanálu* či k jezům dodávají přídatné jméno *betonové*. Kanál vyvolává dojmy páchnoucí stoky, beton je symbolem zániku všeho živého (viz i citát č. 60).

Citát č. 57: „(...)Dělat z Labe kanál jen pro sporné zvýšení příjmu některých firem na úkor přírody a ještě z našich daní by nebylo ničím jiným než barbarstvím. (...),“ uvedl Páleník. (Ústecký deník, 16.12. 1999)

Citát č. 58: „(...) Každopádně je jenom dobře, že se kromě betonových jezů začíná uvažovat i o dalších alternativách,“ řekl Marian Pálení ze sdružení Přátelé přírody. (MF Dnes, 21.5. 2004)

Trik č. 2: „*Pokud známe předpoklady a náš protivník je připustil, nemusíme se na samotný závěr ptát jeho, ale můžeme ho sami odvodit. Pokud zde něco pro závěr chybí, přijmeme předpoklad jako omezený a závěr vyvodíme. Jedná se o uplatnění fallcia noncausae ut causae (klamání důsledku jako příčiny)*“ [Schopenhauer 1991: 35]. Taktiku, kdy utvoříme závěr, který z předešlého vůbec neplyne, Schopenhauer nazývá nestoudným úderem.

Klamání důsledku jako příčiny diskurz vytvářel u velmi emocionální argumentace, která se nacházela pouze v rubrikách čtenářů. Diskurz zastánců vyvozuje závěr, že nás odpůrci *chtějí vrátit do lůna přírody*, ale jako *nezaměstnané a bezdomovce*. Nejenže odpůrcům podsouvají ideál „návratu k přírodě“, ale navíc je tímto argumentem vytvářeno schéma, které staví ekologické do přímého protikladu k ekonomickému. Oproti tomu diskurz odpůrců činí závěr, ve kterém zastánci *vše vybetonují, usmrtí a z lidí udělají otroky*, jako za *komunismu*. Utvořený závěr „všeobecné“ zkázy snad není třeba více komentovat.

Citát č. 59: (úryvek z příspěvku Dalibora Koubu, zaměstnance ČSPL, v rubrice Došlo na naši adresu) Přátelé přírody nás zřejmě chtějí vrátit do lůna přírody, bohužel jako nezaměstnané a bezdomovce, neboť všichni se ekologií žít nemůžeme. (Ústecký deník, 21.10. 2003)

Citát č. 60: (úryvek z příspěvku Richarda Kořána z Ústí nad Labem) Rada na závěr: vše tu vybetonujte, zohavte, usmrťte všechnu faunu a floru a z obyčejných lidí udělejte otroky. Zpátky do komunismu! (MF Dnes, 8.8. 2002)

Trik č. 3: „*Některé proti nám stojící protivníkově tvrzení můžeme vyřídit krátce tak (anebo ho alespoň učinit podezřelým), že ho pojmem jako nenáviděnou kategorii, i když s ní souvisí jen velice volně, podobností nebo jinak. Např.: „To je idealismus, spinozismus, naturalismus, mysticismus, spiritualismus atd.“ [Schopenhauer 1991: 47].*

Trik č. 3 je v diskurzu připisovaném zastáncům jezů propojen s argumentačním trikem **ad personam (k osobě)**. Hlasům zastánců jsou v diskurzu připisovány urážky na hlavu *ekoteroristů, ekologů* apod. (viz citáty č. 6,7,8). Zaznělo i označení *žoldáci cizího kapitálu*. Ekoterorismus se stal obecnou velmi negativní kategorií zahrnující všechny ekology a jejich aktivity.

Citát č. 61: „(úryvek z příspěvku Miroslava Šefary, ředitele ČSPL v rubrice Názory čtenářů) Je to prostě válka zdravého rozumu se žoldáky cizího kapitálu, který usiluje o dopravní izolaci a závislost ČR. Čas ukáže, kdo měl pravdu. Bohužel paměť tohoto národa je příliš krátká. Nechť tedy historie soudí ty, kteří za peníze, schovaní za krásná hesla, prodávají a ničí ekonomiku vlastní země.“ (MFDnes, 27.11. 2002)

Citát č. 62: (úryvek z příspěvku Richarda Kořána z Ústí nad Labem) Kdy se nám ta investice vrátí, kolik z toho dostane pan Foldyna? (MF Dnes, 8.8. 2002)

Oproti tomu diskurz odpůrců při konstrukcích „nenáviděných“ kategorií tolik útočný nebyl. Argumenty *ad personam* nepoužíval. Diskurz vytvořil kategorii *lobbování*, kterou pouze nepřímo naznačoval možnou korupci ze strany zastánců jezů.

Citát č. 63: „Obrat ministra dopravy mě překvapuje. Budinský na jaře tvrdil, že žádná přeprada nebude, a nový ministr zase říká, že ano. Bude v tom nejspíše nějaké lobbování,“ řekl předseda Občanské společnosti-Přátelé přírody z Ústí nad Labem Marian Páleník. (MF Dnes, 23.10. 1996)

Emocionální diskurz užíval i argumentací, které odkazovaly na další „nenáviděné“ kategorie: ideologie. Jak už jsem výše ukázala diskurz zastánců vycházel z pozice evolucionismu a diskurz odpůrců z pozice ideje trvale udržitelného rozvoje. U emocionální argumentace se tato pozice odkryla ještě výrazněji. Hlasy zastánců tvrdí, že bránit *pokroku člověka*, je jako *foukat proti větru*. Odpůrci se naproti tomu v diskurzu odvolávají na *dědictví pro příští generace a trvale udržitelný rozvoj*.

Citát č. 64: (úryvek z příspěvku Ladislav Cihlár z Ústí nad Labem) Podporuji záměr výstavby stupňů na Labi. A kdyby byl tento názor opačný, jsem přesvědčen, že bych foukal proti větru. V určitých věcech cestě pokroku člověka nelze zabránit. Možná na nějakou dobu, ale ne trvale. To byl případ stupňů na Labi, to byl případ dálnice D8 aj. (MF Dnes, 8.8. 2002)

Citát č. 65: (úryvek z příspěvku Karla Nepraše, studenta) Velmi lituji toho, že místo zachování krás a především hodnot, které tu zbyly, je stále v naší zemi i v našem regionu stavěn do popředí ekonomický přínos akce. Zatímco skutečnost, že příroda a obzvláště zachovalá příroda je součástí dědictví pro příští generace, je zmiňována stále málo a jen okrajově. Trvale udržitelný rozvoj lidské společnosti je možný pouze tehdy, kdy nepovede k devastaci životního prostředí naší planety. (Ústecký deník, 29.11. 2001)

Trik č. 4: Qui bono (komu to slouží). I argumentační trik, který poukazuje na to, komu věc sama slouží, je spojený s **argumentem ad personam**. Obě strany v diskurzu naznačovaly skryté zájmy protistrany. Otevřená obvinění diskurz konstruoval pouze v rubrikách čtenářů. Jak zastánci, tak odpůrci obviňovali své protivníky z korupce.

Citát č. 66: (úryvek z příspěvku Miroslava Šefary, ředitele ČSPL v rubrice Názory čtenářů) Toto téma je typickou ukázkou, jak lze mediální kampaní za příslušný obnos peněz zmanipulovat veřejnost, (...) Je to prostě válka zdravého rozumu se žoldáky cizího kapitálu, který usiluje o dopravní izolaci a závislost ČR. (MF Dnes, 27.11. 2002)

Citát č. 67: (úryvek z příspěvku Richarda Kořána z Ústí nad Labem) Kdy se nám ta investice vrátí, kolik z toho dostane pan Foldyna? (MF Dnes, 8.8. 2002)

4.2.9. Emocionální argumentace fotografií

Emocionální diskurz nabýval v novinách více podob. Na jedné straně stály emoce v textu, jimiž diskurz konstruoval dva názorové tábory zastánců a odpůrců jezů. Na druhé straně diskurz vytvářel emotivní obrazy, nejčastěji fotografie.

V analýze obrazů vycházím z předpokladu, že text a obraz vytváří jedno sdělení. I zde působí intertextualita, kdy se text a obraz mohou vzájemně buď podpořit, anebo i podrýt. Podle Gunthera Kresse a jeho kolegů [1997] psaný text není nemateriální, abstraktní řeč, ale má svou materiální stránku, styl, prostorový projev či obrázek, zkrátka grafickou stránku. A právě tyto specifické mody (např. visuální) „*have potentials for making meaning and have limitations*“⁵³ [ibid.: 258]. Autoři se odvolávají na přístup Rolanda Barthes, který považuje visuální modus, konkrétně

⁵³ ... „jsou potencionálně významotvorné a mají svá omezení.“

fotografii, za kulturně vytvořené médium, a proto transformativní v jeho účincích na reprezentaci. Význam fotografie je konstruován stejně jako význam textu. Rozdíl spočívá v tom, že fotografie je realistická, proto ji čteme jiným způsobem. Autoři tedy vychází z pozice „*in which photography is seen as generally transformative, but where under certain circumstances one element in photograph may escape the transformative effects of semiosis, and may remain beyond the conscious semiotic determination of the maker of a photographic image*“⁵⁴ [ibid.: 262].

Podle Barthese [2004] je diskurzem jakákoli forma, tedy např. novinový článek i fotografie. Rozdíl mezi mluveným a vizuálním diskurzem je v tom, že text čteme lineárně, kauzálně, zatímco obraz prostorově, mnohorozměrně.

Pro mou analýzu je důležitý fakt, že text a fotografie vytvářejí dohromady jedno sdělení. I když se někteří čtenáři zaměří více na text zprávy a někteří vnímají především obrazovou stránku zprávy, většina lidí sdělení textu a obrazu od sebe neodděluje. Proto jsem fotografie analyzovala dohromady s textem článku.

Do obrazové analýzy jsem vybrala tři články s fotografiemi, které reprezentovaly tři širší typové skupiny. První skupina zobrazuje lodě, druhá bobry a jiné chráněné živočichy a třetí demonstrující ekology. Objevovaly se i jiné typy článků s fotografiemi, např. aktérů na nějakém jednání či portréty aktérů u rozhovorů. Ty ale neměly emocionální charakter.

⁵⁴ ... „, ve které je fotografie viděna jako všeobecně transformativní, ale kde za určitých okolností může jeden prvek fotografie uniknout transformativnímu účinku semiózy, a může zůstat mimo vědomé sémiotické rozhodnutí tvůrce fotografického obrazu.“

Plavidla drhnou o dno Labe

SPLAVNOST LABE / Úplná splavnost Labe a s tím související rozvoj vodní dopravy na něm by prý pomohla razantnějším rozvoji průmyslu v lokalitách kolem řeky

■ TOMÁŠ PRCHAL

ÚSTÍ N. L./DĚČÍN - Špatná splavnost regulovaného Labe zapříčiňuje v těchto dnech především mezi městy Děčín a Ústí nad Labem dokonce drhnutí plavidel o dno řeky. Problematika ponorů je zjevná hlavně v úseku Labe pod Ústím nad Labem, kde dochází při nízkých vodních stavech k enormně dlouhým přerušením plavby. Nízké ponory pak ovlivňují konkurenceschopnost plavby. Pokud by totiž došlo například k likvidaci dnes již málo intenzivní zahraniční plavby na Labi, přibude na hranicím přechodu Činovec k dnešním pří-

Současný stav splavnosti řeky Labe není rovna ideální. Některé těžké čluny se v určitých úsecích dotýkají dna.

Foto: DR. MIROSLAV RACH

běžně sestávají z materiálu záměrně odštěpeného z cívků stávkových. Přitom úplná splavnost Labe a s tím související rozvoj vodní dopravy na něm by pomohla razantnějším rozvoji průmyslu v lokalitách kolem řeky. Tvrdí to šéf Okresní hospodářské komory v Ústí nad Labem Mgr. Jiří Kalach.

Současný stav, kdy asi třetinu roku není možné na Labi v úseku Střekov - státní hranice plout lodí s ponorem vyšším než sto čtyřicet centimetrů, což je podle odborníků mez rentability nákladního plavidla, brání podle Kalacha

rozvoji regionu. "Podpora výstavby výkoné dopravní sítě sahající za hranice regionu je v zájmu rozvoje průmyslu. Přináší to samozřejmě také výhody pro turistiku a obchod. Výstavbě vodního díla na Labi u Ústí však ekologové zabránili, i když je podle

mého názoru dnes již možné regulovat teku ve vztahu k přírodě i šetrně," uvedl Mgr. Kalach.

Ministerstvo dopravy údajně připravuje zlepšení splavnosti regulovaného úseku Labe pod Střekovem, splavnění úseku Labe do Pa-

řovic a zvýšení parametrů kanalizovaného dolního Labe s modernizací plavebních komor.

V současné době je v ČR pro souvislou vnitrostátní zahraniční přepravu využívána labejská vodní cesta o celkové délce 200 km.

Diskurz prvního článku „Plavidla drhnou o dno Labe“ je diskurzem připsaným zastáncům. Emocionální ráz článku, který popisuje, jak kvůli suchu *dochází při nízkých vodních stavech k enormně dlouhým přerušením plavby*, je vytvářen hlavně obrazovým materiálem. Na fotografii je ztvárněna loď v městské zástavbě. Loď je konstruována jako agens, který zviditelňuje plavbu. Ekonomický diskurz textu hovoří o *razantnějším průmyslu, rozvoji regionu*, ke kterému dojde po výstavbě jezů. Loď reprezentuje nejenom plavbu, ale v kontextu celého článku vypovídá i o lidech, kteří na ní plují, o možném ohrožení jejich práce a naopak zajištění zaměstnání, když budou postaveny jezy. Diskurz na jedné straně konstruuje v textu odborný ekonomický argument a na druhé straně mu fotografie dodává emocionální charakter. Emocionální diskurz zastánců získává v agens lodi velkou podporu. Diskurz zastánců jezů je obrazovým materiálem plně podpořen a zviditelněn. Důležitost role zviditelňování prostřednictvím médií spočívá v tom, že má mnohem širší záběr než tradiční zviditelňování v kontextu

sdílené přítomnosti [Thompson 2004]. Média dnes dovolují lidem vidět události na hony vzdálené od míst jejich každodenního života.

Obrázek č. 3: Typ článků s fotografiemi „bobr agens“

Bobr je argument proti jezům

Ústí nad Labem - Obyvatelé Ústí nad Labem a některých obcí podél řeky Labe dostanou do schránky leták s informacemi o výskytu bobra evropského na Labi. Letáky nechali vytisknout ekologové z ústecké organizace Přátelé přírody. Chtějí tak lidi z Ústecka přesvědčit o tom, že plánovaná výstavba jezů na řece Labi může tohoto živočicha zahubit.

V současnosti žije na Labi mezi Ústím a německou hranicí dvanáct bobrů. Pokud by na Labi vyrostly jezy tak, jak je plánuje ministerstvo dopravy, nejspíš by odtud zmizeli. Ne že by je někdo při stavbě zabil, ale vztyčení jezů by znamenalo zánik prostředí, které potřebují ke svému životu," tvrdí předseda Přátel přírody Marian Páleník. Spolu s letákem ekologové vydali i několikastránkovou publi-

Ochránci životního prostředí chtějí, aby česká vláda bobra důsledně chránila. Během dvacátého století se totiž tento živočich v České republice vůbec nevyskytoval, na dolním toku Labe se objevil až v polovině devadesátých let.

"Česká republika podepsala takzvanou Bernskou úmluvu a v ní se zaručila poskytnout ochranu vybraným živočichům, mezi které bobr patří. Také bychom chtěli, aby dolní tok Labe byl zařazen do sítě zvlášť chráněných oblastí Natura 2000," řekl Páleník.

Na přípravě staveb jezů ministerstvo dopravy v současné době intenzivně pracuje. Až do konce týdne okresní úřady v Ústí nad Labem a Děčíně přijímají připomínky k projektům těchto jezů.

VIT LUKÁŠ

Bobr okusuje mladý stromek u Labe
FOTO: ROSTISLAV STACH

kací, ve které se čtenář dozví podrobnosti o životě a zvycích bobrů.

Podobně jako diskurz vytváří agens loď, který mluví za zastávce stavby, funguje i diskurz fotografie článku „Bobr je argumentem proti jezům“. Agens bobr reprezentuje za divokou a nezníčenou přírodu *proti jezům* a je konstruován jako protivník agens lodí. V textu se objevuje „petiční“ politický a ekologický argument. Ekologové připravují *letáky s informacemi o výskytu bobra*. Stavba jezů by pro bobry znamenala *zánik prostředí, které potřebují ke svému životu*. Agens bobr argumenty zviditelňuje. Ekologický a „petiční“ politický diskurz odpůrců v textu článku získává ve zviditelněném agens silnou emocionální podporu.

Obrázek č. 4: Typ článků s fotografiemi demonstrujících ekologů

V děčínském přístavišti pod Tyršovým mostem se včera sešla skupinka asi 15 lidí, kteří s transparenty přivítali loď Hamburg. Foto: M. Rada

Bobr žádné jezy na Labi nechce

Děčín - Nechte mě žít! - Právě s tímto transparentem, asi dvoumetrovým bobrem z papíru, plískáním na píšťalky a dalšími hesly vítali ekologové v děčínském přístavišti pod Tyršovým mostem osobu loď Hamburg. Na její palubě ovšem nepostávali běžní výletníci, ale účastníci schůzky, svolané k dalšímu projednávání výstavby lábských

jezů Maie Březno a Prostřední Zleb. V Děčíně loď zakorvila jen na pár minut a poté pokračovala až ke sítěkovskému zdymadlům. "Připravili jsem takhle neobvyklé uvítání proto, že organizátoři plavby nás k jednání nepočítali. Žádné jezy tady nechceme, protože by jejich výstavba způsobila nevratné změny v ekosystému řeky," vysvětlil důvody pro-

testu na nábreží pod děčínským Atlantikem zástupce Arniky Jan Dostál.

"Nejsem psychiatr, takže se mi k tomu, co se děje na nábreží nechce ani moc vyjadřovat," zhodnotil happening skupinky asi patnácti protestujících zástupce ústeckého hejtmána Jaroslav Faldyna.

K samotné plánované vy-

stavbě jezů pak dodal, že vytvoření příznivějších plavebních podmínek je záležitostí nutně nejen z pohledu ekonomičnosti dopravy. "Jde především o to, že vodní doprava patří k těm nejekologičtějším. To by si měli nakrvení ekologové z Arniky a dalších sdružení uvědomit," poznamenal Faldyna.

V předchozích dvou typech článků diskurz fotografiemi zviditelňuje, zesiluje a podporuje předměty, o které jde: plavbu a přírodu. V třetím typu článku „Bobr žádné jezy na Labi nechce“, který je připisován hlasům odpůrců – ekologů, je obrazový materiál a text propojen novým způsobem. Na fotografii je opět agens bobr. Agens tentokrát mluví ústy ekologů: *Nechte mě žít!*. Bobr se vlastně stává kvazi-subjektem, který se dovolává solidarity lidí. Kvazi-subjekt mluví sám za sebe a za přírodu. Tím diskurz konstruuje opravdu silný emocionální a etický náboj.

To ale není celá výpověď článku s fotografií. Dalším rysem je, že diskurz konstruuje obraz ekologů jako negativně emocionální: malá *skupinka*, která protestuje s *transparenty* a *pískáním na píšťalky*. Ekologové jsou emocionální, což je vylučuje z kvalifikované debaty zastánců. Zastánci používají z pozice své moci argument ad personam:

„Nejsem psychiatr, takže se mi k tomu, co se dělo na nábřeží nechce ani moc vyjadřovat,“ zhodnotil happening skupinky asi patnácti protestujících zástupce ústeckého hejtmána Jaroslav Foldyna.

Text a fotografie konstruuje další významy. Odpůrci připravili uvítání proto, že *nebyli pozváni* na projednávání. Ekologický argument, že by *výstavba způsobila nenávratné změny v ekosystému řeky*, zaniká. Text a obraz společně konstruuje na jedné straně bezvýznamnost ekologů (emocionální *skupinka*), na druhé straně však silný emocionální náboj a zviditelnění ekologů a bobra jako symbolu přírody.

Třetí typ fotografie konstruuje ústy ekologů a kvazi-subjektu bobra emocionální a částečně i ekologický argument, který se proti nim negativně obrací. Emocionální argument je však ze všech nejsilnější, proto ho nelze podceňovat. Ekologům tak diskurz konstruuje negativní obraz, na druhé straně je však nezastupitelně zviditelňuje. Tento typ článků s fotografiemi demonstrujících ekologů se objevuje v diskurzu poměrně často a důležité je, že nemá protiváhu ze strany zastánců - fotografie, kde by se takovýmto způsobem sdružovali zastánci v diskurzu chybí. Diskurz takto velmi silně zviditelňoval odpůrce jezů.

Diskurz tedy propojuje text náležící k „petičnímu“ argumentu (např. demonstrace ekologů, koupání v Labi (viz citát č. 52) apod.) s emocionálně zaměřenou fotografií a tím vytváří nejsilnější herní rámec odpůrců. Již bylo řečeno, že odpůrci jsou v petičním rámci neporazitelní. Tím, že ho diskurz často intertextuálně podporuje fotografií, se „petiční“ argument ještě zviditelňuje a převaha odpůrců se v „petičním“ herní rámci stává neotřesitelnou.

5. ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá mediálním diskurzem kauzy jezů na Labi. Téma jezů je zkoumáno pomocí kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy článků deníků MF Dnes a Ústeckého deníku v období 1.1. 1996 až 15.12. 2005.

Kvantitativní analýza se na základě všech 451 článků věnuje frekvenci různých typů argumentů a tomu, zda byly diskurzem připsány straně zastánců nebo odpůrců jezů. Dále jsem u kvantitativní analýzy zkoumala proces agenda-setting a především krystalizaci tématu „jezy na Labi“. Závěr, který vyplynul z kvantitativní obsahové analýzy, je takový, že rok 1999 byl pro krystalizaci tématu mezním. Před tímto datem v diskurzu převažovaly hlasy odpůrců, hlasy zastánců zněly pouze sporadicky. Navíc ani tábory zastánců a odpůrců jezů nebyly jasně definovány. Po roce 1999 dochází ke změně a jako hlavního mluvčí strany zastánců diskurz konstruuje ministerstvo dopravy a jako hlavního mluvčí strany odpůrců ekology. Strana **zastánců** používá v diskurzu hlavně **odborný ekonomický argument**. Oproti tomu u strany odpůrců dochází u nejpoužívanějších typů argumentů k vývoji. Nejdříve je odpůrcům připsován hlavně odborný ekologický diskurz, ten ale postupně oslabuje, až je odpůrcům připsován více méně stejnou měrou ekologický, ekonomický a politický argument. Na konci sledovaného období se dá dokonce mluvit i o mírné převaze politického argumentu odpůrců v diskurzu. **Ekologický argument odpůrců je tedy postupně vytlačován ve prospěch politického.**

Kvalitativní analýza vzorku 30-ti článků se mimo jiné soustředila na prostředky, kterými diskurz vytvářel strany sporu, a na argumentační triky, kterými diskurz konstruoval jednotlivé typy argumentů. Hlavním cílem kvalitativní analýzy ale bylo zjistit, jaké diskurzivní herní rámce zastánci a odpůrci jezů vytvářejí. Média byla chápána jako jeviště diskurzivních her o jezy [Goffman 1999].

Na jedné straně se objevoval odborný diskurz, který se vyznačoval věcnými argumenty **ad rem (k věci)**. Odborný diskurz připsovaný **zastáncům** jezů se vztahoval k **ekonomickému argumentu**. Zastánci v odborném ekonomickém herním rámci

dominovali po celé sledované období. Převaha zastánců u ekonomického diskurzu nebyla konstruována pouze převahou početní. Zastánci diskursivně nastolovali novou agendu v ekonomicko-dopravní oblasti a používali argumentační trik **mutatio controversiae (změna sporu)**. Konstruktivně přicházeli s novými a novými pravidly hry (např. kompromisní řešení jednoho jezu) a odpůrci na ně byli nuceni reagovat. Ze strany odpůrců docházelo k pokusům pravidla hry ekonomického rámce redefinovat ve svůj prospěch, ale byly neúspěšné. Argumentačními prostředky, kterými byl odborný ekonomický diskurz konstruován, byly deduktivní argumenty „**jestliže-pak**“. Zastánci v diskurzu často i interaktivně reagovali na ekologické argumenty odpůrců. Tak bylo konstruováno prolínání odborného ekonomického a ekologického argumentu. U prolínání ekonomického a ekologického argumentu je straně zastánců připisován argumentační trik, Schopenhauerem [1991] nazvaný brilantní úder, **retorsio argumenti (obrácení důkazu)**.

Podobně i odborný ekologický diskurz připisovaný odpůrcům jezů byl konstruován pomocí deduktivního argumentu „**jestliže-pak**“ a reakce hlasů odpůrců na ekonomický diskurz zastánců jsou vytvářeny pomocí brilantního úderu **retorsio argumenti (obrácení důkazu)**. Pravidla herního rámce odborného ekologického diskurzu byla ale postupně částečně redefinována stranou zastánců. Ekologickému argumentu bylo v diskurzu věnováno méně prostoru a navíc byl i více připisován straně zastánců. Po roce 1999 přestal být odborný ekologický diskurz hlavním herním rámcem odpůrců jezů.

Argumentační triky používané oběma stranami ale nebyly pouze takto čistého a věcného charakteru. Hlasy zastánců i odpůrců argumentovaly i pomocí triků **ad personam (k osobě)**, **argumenty pomocí analogií**, **fallcia noncausae ut causae (klamání důsledku jako příčiny)** apod., které jsem řadila k emocionální argumentaci. Hlavní rozdíl mezi odborným a emocionálním spočíval právě v použití argumentačních prostředků, ty čisté se vztahovaly k odbornému diskurzu, ty méně čisté k emocionálnímu. Emocionální diskurz se lišil od odborného i tím, že odrážel a vzbuzoval emoce, přesvědčení a víry. Silným žánrem, kterým byl emocionální diskurz konstruován, byla fotografie. Argumentační asymetrie byla u emocionálního diskurzu konstruována hlavně u argumentu **ad personam (k osobě)**, který byl připisován hlavně straně **zastánců**. Hlasy zastánců častovaly svou protistranu jako „*ekoteroristé*“.

takyaktivisté“ apod. Odpůrci neměli v diskurzu takové postavení, aby mohli odpovídat stejným způsobem.

Nejdůležitějším závěrem, který z celé práce vyplynul, je to, že **zastánci** jezů plně ovládají **herní rámec odborného ekonomického diskurzu**, zatímco odpůrci jezů nejdříve dominovali v odborném ekologickém herním rámci, ze kterého byli ale částečně vytlačeni. Proto se **dominantním herním rámcem odpůrců** jezů stal tzv. „**petiční**“ **politický diskurz**, ve kterém již plně určují pravidla a nastolují agendu. „Petiční“ politický diskurz nespadá ani pod odborný, ani pod emocionální diskurz. Petice odpůrců se staly **argumentem autoritou**, který je opravňoval mluvit za tisíce signatářů a významné osobnosti. Pokus obsadit tento diskursivní herní rámec zastánci nebyl úspěšný. „Petiční“ diskurz je navíc v diskurzu často doprovázen obrazovým materiálem, který odpůrce zviditelňuje a dodává jejich „petičnímu“ argumentu silný emocionální náboj.

Převaha hráčů v diskursivním herním rámci jim nepřináší pouze argumentační vítězství nad protihráči. Ve hře je mnohem více: možnosti přesvědčit veřejnost, o kterou jde v první řadě.

6. SUMMARY

The author was concerned with the media discourse of the theme of weirs on the river Labe in newspapers MF Dnes and Ústecký deník during the period of ten years. The used methods were quantitative and qualitative content analyses.

Emphasis was placed on the types of arguments used in the discourse and also on the means of argumentation [Schopenhauer 1991, Weston 2001]. Analysis discovered two basic kinds of discourse: expert and emotional. To both of these discourses were linked special kinds of means of argumentation. The expert discourse was constructed as a pure and fair argument. The emotional discourse was constructed as an insidious argument.

The main conclusion derived from the analysis was about the game frames [Goffman 1999] of two sides in discourse: advocates and opponents of the weirs. To the advocates was ascribed expert economic discourse which created their dominant game frame. The advocates persuade the public about their truth through economic discourse.

The opponents were first constructed as dominant in the game frame of expert ecological discourse. During time their ecological game frame was redefined by the advocates and lost its persuading power.

The opponents found new game frame: “petition” political discourse. “Petition” political discourse is till now the dominant game frame of the opponents within it they can persuade public of their truth.

LITERATURA:

- Aristoteles. 1948. *Rétorika. Nauka o řečnictví a slohu*. Praha: Jan Leichter.
- Barthes, R. 2004. *Mytologie*. Praha: Dokořán.
- Bauman, Z. 1997. *Myslet sociologicky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Berg, B.L. 1995. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Burton, G., Jiráček, J. 2001. *Úvod do studia médií*. Brno: BARRISTER&PRINCIPAL
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Frič, P. 2000. *Neziskové organizace a ovlivňování veřejné politiky: rozhovory o neziskovém sektoru II*. Praha: Agens.
- Goffman, E. 1999. *Všichni hrajeme divadlo*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Holsti, O.R. 1968. „Content Analysis“. *Handbook of Social Psychology*. eds. G. Lindzey and E. Aaronson. s. 640-689.
- Kabele, J. 1998. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum.
- Kress, G., Leite-García R., van Leeuwen T. 1997. *Discourse Semiotics*. s. 257-291 in van Dijk, T.A. 1997. *Discourse as Structure and Process*. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume I. London: Sage.
- McQuail, D. 1999. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
- Potter, J. 1996: *Representing Reality (Discourse, Rhetoric and Social Construction)*. London: Sage Publication.
- Potůček, M., LeLoup, L.T. 2005. *Přístupy k veřejné politice*. s. 9-31 in Potůček, M. a kol. 2005. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Schopenhauer, A. 1991. *Eristická dialektika*. Havlíčkův Brod: nakladatelství en
- Thompson, J.B. 2004. *Média a modernita. Sociální teorie médií*. Praha: Karolinum.
- Velký sociologický slovník*. 1996. Praha: Univerzita Karlova
- Weston, A. 2001. *Argumenty. Rukověť pravidel*. Brno: Masarykova univerzita v Brně Pedagogická fakulta.

Diplomové práce:

- Chytil, D. 2004. *Rámce v azylovém diskurzu. Od zákonů do praxe a zpět*.
- Kalvas, F. 2005. *Modifikace procesu agenda-setting*.

Zdroje:

MF Dnes v období 1.1. 1996 - 15.12. 2005

Ústecký deník v období 1.1. 1996 - 15.12. 2005

Zdroje z internetu:

Kabele, J. Metodologie heuristického vyšetřování na:

<http://tucnak.fsv.cuni.cz/~kabele/Metoda%20heur-%20bio-Jura-odeslano.doc>

Směrnice o ptácích (79/409/EHS) na: <http://www.natura2000.cz/vypsat.php?id=15>

Směrnice o stanovištích (92/43/EHS) na: <http://www.natura2000.cz/vypsat.php?id=8>

Ústavní soud: Zákon o vnitrozemské plavbě - stavba jezů na Labi, Tisková zpráva 14. 7. 2005 na:

<http://www.jurisprudence.cz/clanek.html?id=1090&seznamtyp=1&rocnik=2005&cislo=8>

Další zdroje:

Kuncová, J. a kol. 2001. *Labe. Příroda dolního českého úseku řeky na konci 20. století.*

Lídllová (ŘVC ČR, 2004) *Historie vývoje řešení zlepšení plavebních podmínek Labe v úseku od Ústí nad Labem po státní hranici ČR/SRN.*

Stanovisko MŽP k vodním dílům na Labi. Zpravodaj MŽP 4/2002 - ročník XII.

Nařízení vlády č. 132/2005 Sb., s národním seznamem evropsky významných lokalit.

Oznámení záměru „*Plavební stupeň Děčín*“ dle zákona č. 100/2001 Sb., v platném znění.

Věstník Nejvyššího kontrolního úřadu 2001, částka 4, str. 301-305, 01/15.

Vyhláška Ministerstva dopravy č. 222/1995 Sb., o vodních cestách, plavebním provozu v přístavech, společné havárii a dopravě nebezpečných věcí.

Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Zákon č. 244/1992 nebo 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách.

Zákon č. 118/2004 Sb., o vnitrozemské plavbě.

Příloha:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk

AGN	Evropská dohoda o hlavních vnitrozemských vodních cestách mezinárodního významu
EIA	(Environmental Impact Assessment) – posuzování vlivů na životní prostředí
MDS	ministerstvo dopravy a spojů
MŽP	ministerstvo životního prostředí
NKÚ	nejvyšší kontrolní úřad
ŘVC ČR	Ředitelství vodních cest ČR

Příloha č. 2: Slovníček pojmů

by-passy	podélné kanály vedoucí mimo koryto řeky
kanalizace	vzdutí hladiny pro celoroční splavnost řeky pomocí jezů
koncentrační stavby	v prostředí Česka pouze podélné hráze, které jsou vytvořené zpevněním a zúžením břehů
kyneta	část říčního dna, kudy plují lodě
plavebně-energetické stupně	jezy, které slouží dvěma účelům: splavnění řeky a výrobě elektřiny (jejich součástí je hydroelektrárna)
plavební stupeň	jez
plavební hloubka	= plavební ponor + marže (rezerva)
prohrábka řečiště	prohloubení koryta řeky
prioritní druhy	zvláště chráněné druhy v rámci celé Evropské unie, lokality jejich výskytu nesmí být narušeny (výjimkou jsou pouze případy, kdy je ohrožena bezpečnost lidí)
prioritní typy přírodních stanovišť	zvláště chráněná přírodní stanoviště v rámci celé Evropské unie, které nesmí být narušeny (výjimkou jsou pouze případy, kdy je ohrožena bezpečnost lidí)
varianta 1995	dva vysoké jezy
varianta 1999	dva nízké jezy
varianta 2005	jeden nízký jez
vzdouvací pevný práh	betonový práh přehrazující tok řeky, doplněný plavební komorou

Příloha č. 3: Varianta 1999: rozhodovací procedury s časovým vymezením

Rozhodovací procedura	Reakce dotčených orgánů	Datum reakce
Procedura EIA	nesouhlasné stanovisko MŽP	4. března 2002
Územní a stavební řízení - žádost o umístění stavby Malé Březno	nesouhlasné vyjádření správy CHKO České středohoří → odvolání investora	23. ledna 2001
	2. nesouhlasné vyjádření správy CHKO České středohoří → odvolání investora	14. prosince 2001
	3. nesouhlasné vyjádření správy CHKO České středohoří → odvolání investora	1. září 2003
	MŽP potvrdilo nesouhlasné vyjádření bez možnosti odvolání	31. března 2004
Žádost o umístění povolení stavby Prostřední Žleb	nesouhlasné vyjádření správy CHKO Labské pískovce → odvolání investora	18. července 2001
	MŽP potvrdilo nesouhlasné vyjádření → odvolání investora	9. ledna 2002
	2. nesouhlasné vyjádření správy CHKO Labské pískovce → odvolání investora	25. listopadu 2003
Zákon o ochraně přírody a krajiny - § 43 - udělení výjimky ze zákazů ve zvláště chráněných územích	MŽP nevyhovělo žádosti o výjimku → odvolání investora	16. prosince 2003
	MŽP nevyhovělo žádosti o výjimku → odvolání investora	21. listopadu 2003
	MŽP nevyhovělo žádosti o výjimku	31. srpna 2004

Pozn.: Zastánci výstavby jezů se neúspěšně pokusili změnit legislativu tak, aby pro stavbu jezů nebylo třeba vyjádření správ CHKO během územních řízení (v textu označeno červeně), a zároveň se jim podařilo převést pravomoci v udělování výjimek z MŽP na vládu (v textu označeno modře).

Příloha č. 4: Přehled frekvence zaměření článků (pro jezy-zastánci X proti jezům-odpůrci), typů argumentů a obrazového materiálu v Ústeckém deníku za jednotlivé roky

Ústecký deník

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Zastánci	8	8	0	10	20	17	28	30	33	8
Argument:	10	12	0	18	29	25	44	61	51	13
-ekonomický	5	6	-	8	15	15	25	30	29	8
-ekologický	2	3	-	2	5	5	5	12	11	4
-politický	3	2	-	4	4	4	9	11	8	1
-emocionální	-	1	-	4	5	1	5	8	3	-
Odpůrci	22	17	2	7	21	15	29	30	20	7
Argument:	33	25	2	11	32	24	43	49	29	12
-ekonomický	5	5	-	1	3	3	16	11	6	4
-ekologický	14	7	-	3	15	9	10	12	9	3
-politický	13	11	2	5	14	9	13	16	12	4
-emocionální	1	2	-	2	-	3	4	10	2	1
Obrázek	2	1	0	5	10	5	5	16	11	3
Celkem článků	34	27	2	14	32	22	38	46	42	12

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Zastánci	100%	100%	0%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Argument:										
-ekonomický	50%	50%	0%	44%	52%	60%	57%	49%	57%	62%
-ekologický	20%	25%	0%	11%	17%	20%	11%	20%	22%	31%
-politický	30%	17%	0%	22%	14%	16%	20%	18%	16%	8%
-emocionální	0%	8%	0%	22%	17%	4%	11%	13%	6%	0%
Odpůrci	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Argument:										
-ekonomický	15%	20%	0%	9%	9%	13%	37%	22%	21%	33%
-ekologický	42%	28%	0%	27%	47%	38%	23%	24%	31%	25%
-politický	39%	44%	100%	45%	44%	38%	30%	33%	41%	33%
-emocionální	3%	8%	0%	18%	0%	13%	9%	20%	7%	8%
Obrázek	2	1	0	5	10	5	5	16	11	3
Celkem článků	34	27	2	14	32	22	38	46	42	12

Příloha č. 5: Přehled frekvence zaměření článků (pro jezy-zastánci X proti jezům-odpůrci), typů argumentů a obrazového materiálu v MF Dnes za jednotlivé roky

DNES

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Zastánci	5	3	0	2	6	14	22	11	24	13
Argument:	6	1	0	3	10	16	43	21	31	15
-ekonomický	4	1	-	1	5	13	20	9	12	7
-ekologický	1	-	-	-	1	2	8	2	3	4
-politický	-	-	-	2	4	1	10	7	10	3
-emocionální	1	-	-	-	-	-	5	3	6	1
Odpůrci	8	5	0	4	7	13	26	16	37	15
Argument:	9	7	0	7	11	19	42	24	53	18
-ekonomický	1	-	-	1	1	4	13	4	11	5
-ekologický	4	3	-	3	5	8	13	6	9	3
-politický	2	4	-	1	5	7	8	9	25	6
-emocionální	2	-	-	2	-	-	8	5	8	4
Obrázek	0	1	0	3	2	4	4	7	19	5
Celkem článků	13	6	0	6	10	15	37	22	47	26

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Zastánci	100%	100%	0%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Argument:										
-ekonomický	67%	100%	0%	33%	50%	81%	47%	43%	39%	47%
-ekologický	17%	0%	0%	0%	10%	13%	19%	10%	10%	27%
-politický	0%	0%	0%	67%	40%	6%	23%	33%	32%	20%
-emocionální	17%	0%	0%	0%	0%	0%	12%	14%	19%	7%
Odpůrci	56%	100%	0%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Argument:										
-ekonomický	11%	0%	0%	14%	9%	21%	31%	17%	21%	28%
-ekologický	0%	43%	0%	43%	45%	42%	31%	25%	17%	17%
-politický	22%	57%	0%	14%	45%	37%	19%	38%	47%	33%
-emocionální	22%	0%	0%	29%	0%	0%	19%	21%	15%	22%
Obrázek	0	1	0	3	2	4	4	7	19	5
Celkem článků	13	6	0	6	10	15	37	22	47	26

Projekt diplomové práce

Autorka:

Bc. Adéla Vaňhalová

Předpokládaný název práce:

Kauza jezy na dolním Labi: popis strategií aktérů mediálního sporu

Formulace problému a základní teze:

Hlavní část: Otázka výstavby jezů na dolním Labi je jedním z evergreenů ekologicko-politických sporů. Staříčský projekt jezů na Labi se znovu objevil krátce po revoluci. Od té doby je trnem v oku všem ekologickým organizacím, předmětem tvrdého boje labských rejdařů a prostředkem získávání politických bodů zastupiteli Ústeckého kraje. Otázka ekonomické návratnosti projektu několikrát rozvířila i vlny nejvyšší politiky. Zjednodušeně se dají aktéři sporu rozdělit do dvou skupin – na zastánce a odpůrce výstavby jezů. Spor zastánců (místní a někteří parlamentní politici, rejdaři a jiné lobbystické skupiny) a odpůrců jezů (ekologové, někteří parlamentní politici) má rozmanitou podobu a jejich argumenty pro a proti výstavbě se v čase mění. Dá se snad říct, že zatím vítězí ekologická strana, protože stavba doposud nezískala příslušná povolení od nejvyšších politických kruhů. Právě tyto konfliktní strategie všech aktérů sporu budou ústředním bodem mé diplomové práce. Analýza se pokusí rozkrýt skutečnou síť zájmů, která se okolo výstavby jezů rozprostírá.

Výjimečnost sporu o výstavbu jezů spočívá v jeho dlouhodobosti. Za dobu jeho trvání se do formy sporů mohlo promítnout několik institucionálních změn. Dalším jádrem mé diplomové práce jsou proto hypotézy, že podobu sporů ovlivnil vznik krajů a vstup Česka do Evropské unie. S tím souvisí i další bod, na který se zaměřím. V centru mé pozornosti budou období, kdy se tento lokální spor transformoval v celostátní nebo dokonce pronikl i na evropskou úroveň.

Diskurz obou stran aktérů se odehrává především prostřednictvím médií. Proto bych se chtěla v hlavní části diplomové práce soustředit na novinové články, které vyšly o jezích na Labi v letech 1989 – 2005. Jako zdroj dat budou použity celostátní deníky jako MF Dnes, Právo a Hospodářské noviny a regionální Ústecký deník. Komparace diskurzů různých deníků bude provedena pouze v případě, ukážou-li se diskurzivní rozdíly mezi jednotlivými novinami důležitými či objevnými. V opačném případě bude brán hlavní zřetel na MF Dnes a Ústecký deník. Zprávy objevující se nejen v Ústeckém deníku, ale i v ostatních výše jmenovaných periodikách, mi umožní rozlišit, kdy spor proniká z lokální na celorepublikovou úroveň. Období, během kterých proniká spor z regionální na státní či evropskou úroveň, jsou pro mou analýzu klíčová.

Možná doplňková šetření: Hlavní část bude případně doplněna o popis rozhodovacích procedur, které obvykle podobná stavební řízení doprovázejí. Ukáže-li se to významným, bude celý spor uveden do kontextu pomocí rekonstrukce historie pokusů o výstavbu vodních děl. Rekonstrukce pokusů o výstavbu bude pak provedena na základě rozhovorů s relevantními aktéry. Pokusím se oslovit zástupce všech oficiálních stran sporu (ekology, vodohospodáře, zástupce ČSPL a politiky) a provést s nimi krátký hloubkový rozhovor. Na straně zastánců výstavby jezů s největší pravděpodobností stojí i různé skryté lobbystické skupiny, které nemají zájem o publicitu. Tohoto faktu si jsem vědoma, ale zachycení těchto skrytých aktérů není možné žádnou standardní sociologickou metodou (obsahovou analýzou, analýzou hloubkových rozhovorů).

Strategie, metoda a cíl výzkumu:

Hlavní metodou bude kvalitativní obsahová analýza vybraných článků MF Dnes a regionálního Ústeckého deníku z let 1989-2005. Ukáže-li se diskurz napříč českými deníky významně odlišným, budu pak komparativní analýzou srovnávat i diskurz akterů na stránkách Práva, Hospodářských novin apod..

Celkový počet článků o problematice výstavby jezů na Labi lze odhadovat na několik stovek. Proto bude muset být z časových důvodů proveden výběr zužující počet článků pro analýzu na přijatelnější množství. Vybrány budou takové články, které relevantním způsobem pojednávají o jezech na Labi v obdobích, kdy se toto téma stalo všeobecně zajímavým, tedy kdy se lokální spor transformoval v celostátní (viz výš). Největší důraz pak bude kladen na články, které se budou vztahovat k evropským institucím.

Hlavní využitá metoda obsahová analýza bude případně doplněna kritickou diskurzivní analýzou novinových rozhovorů a komentářů jednotlivých aktérů.

Cílem analýzy novinových článků je zachytit strategie různých aktérů sporu a jejich proměnu v čase. Chci tedy popsat jednotlivé aktéry hry, cíle, k nimž jsou orientováni a zdroje, kterými disponují k jeho dosažení. Hlubkové rozhovory mi pak budou sloužit především jako obraz historie celého sporu.

Orientační seznam literatury:

- Berg, B.L. 1995. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing discourse : textual analysis for social research*. New York : Routledge.
- Foucault, M. 1994. *Diskurs, autor, genealogie*. Praha: Svoboda.
- Jäger 2002. „Discourse and knowledge“. in Wodak, Meyer. *Critical discourse analysis*. London: Sage.
- Lin, N. 2001. *Social Capital. A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McQuail, D. 1999. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
- Morgan, D.L. 2001. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
- Schulz, W. 1998. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha : Karolinum.
- Strauss, A., Corbinová, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
- Van Dijk, A.T. 1998. *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume 1*. London: Sage Publications.
- Van Dijk, A.T. 2003. *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume 2*. London: Sage Publications.
- Van Dijk, A.T. 2002. „Principles of critical discourse analysis“. in: M. Wetherell, S. Taylor and S. J. Yates. *Discourse theory and practice*. London: Sage Publications.
- Weimer, D. L. 1992. *Policy analysis : concepts and practice*. Englewood Clifts : Prentice-Hall.
- Wodak, R.; Ludwig, Ch. 1999. *Challenges in a Changing World. Issues in Critical Discourse Analysis*. Wien: Passagen Verlag.
- Wodak, R.; Meyer, M. 2002. *Methods of critical discourse analysis*. London: Sage.

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Jiří Kabele

PhDr. Olga Šmídová